

T.C.
ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN
ADAYLARININ SOSYAL GİRİŞİMCİLİK
ÖZELLİKLERİNİN VE ELEŞTİREL
DÜŞÜNME EĞİLİMLERİNİN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yakup ATEŞ

Danışman

Dr. Öğretim Üyesi Erdem YAVUZ

ERZİNCAN 2018

TEZ BİLDİRİMİ

"Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sosyal Girişimcilik Özelliklerinin ve Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin İncelenmesi" isimli "Yüksek Lisans" tezim tarafımda intihal programı ile incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim.

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir biçimde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim.

Yakup ATEŞ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu çalışma, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalının Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalında jürimiz tarafından **Yüksek Lisans** Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman / Jüri : Dr.Öğretim Üyesi Erdem YAVUZ

Jüri : Prof.Dr. Erdal AKPINAR

Jüri : Prof. Dr. Halil KOCA

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ SOSYAL
GİRİŞİMCİLİK ÖZELLİKLERİNİN VE ELEŞTİREL DÜŞÜNME
EĞİLİMLERİNİN İNCELENMESİ**

Yakup ATEŞ

**Erzincan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler
Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Nisan 2018**

Tez Danışmanı: Dr. Öğretim Üyesi Erdem YAVUZ

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal girişimcilik özellikleri ile eleştirel düşünme eğilimlerini incelemektir. Araştırma; ilişkisel tarama modeline dayalı bir çalışmadır. Bu çalışmanın araştırma grubu, 2017-2018 eğitim-öğretim akademik yılında Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören ve basit seçkisiz örnekleme yöntemine göre belirlenen 165(%56.5)'i kadın, 127(%43.5)'si erkek olmak üzere toplam 292 (%100) sosyal bilgiler öğretmen adayından oluşmaktadır. Araştırma grubunun yaş ortalaması 21.60 olarak belirlenmiştir. Araştırmada veri toplama araçları olarak Öğretmen Adaylarının Sosyal Girişimcilik Özellikleri Ölçeği (Konaklı ve Göğüş 2013), Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği (Akın vd., 2013) ve araştırma kapsamında geliştirilen Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler, basit doğrusal regresyon analizi yöntemi, ilişkisiz(bağımsız) örneklemler için t testi ve ilişkisiz örneklemler için tek yönlü ANOVA analiz yöntemi ile incelenmiştir. Araştırmada elde edilen bulgulara

göre; sosyal bilgiler öğretmen adaylarında eleştirel düşünme değişkenin sosyal girişimcilik değişkeninin anlamlı düzeyde bir yordayıcısı olduğu belirlenmiştir. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal girişimcilik puan ortalamalarının cinsiyete, sosyal-ekonomik duruma, algılanan anne-baba tutumlarına, kitap okuma sayısına, yaşamın çoğunun geçirildiği yere, sosyal-kültürel etkinliklere katılma durumuna ve toplumsal sorunlarla ilgilenme durumuna göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği; sınıf düzeyine ve mezun olunan ortaöğretim kurumuna göre ise anlamlı düzeyde bir farklılık göstermediği belirlenmiştir. Eleştirel düşünme puan ortalamalarının cinsiyete, sınıf düzeyine, algılanan anne-baba tutumlarına, kitap okuma sayısına, yaşamın çoğunun geçirildiği yere ve toplumsal sorunlarla ilgilenme durumuna göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği; mezun olunan ortaöğretim kurumuna, sosyal-ekonomik duruma ve sosyal-kültürel etkinliklere katılma durumuna göre ise anlamlı düzeyde bir farklılık göstermediği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Eleştirel Düşünme Eğilimi, Öğretmen Adayı, Sosyal Girişimcilik.

**INVESTIGATION OF THE TENDENCY OF SOCIAL SCIENCE
TEACHER CANDIDATES TO CRITICAL THINKING AND THEIR
CHARACTERISTICS OF SOCIAL ENTREPRENEURSHIP**

Yakup ATEŞ

**Erzincan University, Institute of Social Sciences Turkish and Social
Sciences Education, Master's Thesis, April 2018**

Thesis Supervisor: Asst. Prof. Dr. Erdem YAVUZ

ABSTRACT

The aim of this research is to examine the tendency of social science teacher candidates to critical thinking and their characteristics of social entrepreneurship. Research is a study based on relational screening model. The research group of this study was composed of total 292 teacher candidates, 165 (56.5%) female and 127 (43.5%) male students, who were educated at the Department of Social Studies Teaching, Faculty of Education, Erzincan University in the academic year of 2017-2018 and determined according to simple unselected sampling method. The average age of the study group was 21.60. Social Entrepreneurship Characteristics Scale, Critical Thinking Tendency Scale and the Personal Information Form developed within the scope of the research were used as data collection tools in the research. The data obtained in the study were analysed by simple linear regression analysis method, t test for unrelated samples, and unidirectional ANOVA method for unrelated samples. According to the findings obtained in the research, critical thinking variable in social

studies teacher candidates has been found to be a significant predictor of social entrepreneurship variable. It has been determined that the social science teacher candidates differed significantly in social entrepreneurship point averages in terms of gender, socio-economic status, perceived parental attitudes, number of book readings, where the majority of life was spent, participation in socio-cultural activities and interest in social problems, while there is no significant difference between the level of the grades and the graduated secondary school. The mean scores of critical thinking differ significantly in terms of gender, grade level, perceived parental attitudes, number of book readings, the place where the majority of the life is spent and the state of interest in social problems, while there was no significant difference in the level of participation in the social-economic situation and social-cultural activities of the graduated secondary education institution.

Key words: Critical Thinking Tendency, Teacher Candidate, Social Entrepreneurship.

ÖNSÖZ

Tez yazma sürecinde her zaman yanımda olan, destekleyen ve çalışmalarım esnasında beni her zaman iyi yönde motive eden tez danışman hocam Dr. Öğretim Üyesi Erdem YAVUZ' a, lisans ve yüksek lisans eğitim-öğretim süresince bana destek veren Erzincaın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı'nda ki bütün hocalarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca çalışma süreci boyunca zor anlarımda yanımda olan ve beni her zaman destekleyen eşim Merve ATEŞ'e, kızım Ebrar ATEŞ'e ve oğlum Eren ATEŞ'e çok teşekkür ediyorum.

İyi ki varsınız!

Yakup ATEŞ

İÇİNDEKİLER

TEZ BİLDİRİMİ.....	I
TEZ KABUL TUTANAĞI.....	II
ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	V
ÖNSÖZ.....	VII
KISALTMALAR.....	XI
TABLolar LİSTESİ.....	XII

I.BÖLÜM

I.1. Giriş	1
I.2. Problem Durumu	3
I.3. Amaç	6
I.4. Önemi	6
I.5. Sınırlılıklar	7
I.6. Varsayımlar	7
I.7. Tanımlar	8

II. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	9
II.1. Kavramsal Çerçeve.....	9
II.1.1. Sosyal Girişimcilik.....	9
II.1.1.1. Girişimcilik Kavramı.....	9
II.1.1.2. Sosyal Girişimciliğin Tanımı.....	11
II.1.1.3. Sosyal Girişimcilik Kavramı.....	13
II.1.1.4. Sosyal Girişimciliğin Diğer Disiplinlerle İlişkisi.....	15
II.1.1.5. Sosyal Girişimcilik ve Sosyal Bilimler.....	16
II.1.1.6. Sosyal Girişimciliğin Tarihsel Gelişimi.....	17
II.1.1.7. Sosyal Girişimcinin Kişisel Özellikleri.....	19
II.1.1.8. Sosyal Girişimcilik Eğitimi.....	21
II.1.2. Eleştirel Düşünme.....	23
II.1.2.1. Düşünme.....	23

II.1.2.2. Düşünme Türleri.....	24
II.1.2.3. Eleştirel Düşünmenin Tanımı.....	25
II.1.2.4. Eleştirel Düşünmenin Boyutları.....	27
II.1.2.5. Eleştirel Düşünme Becerisine Sahip Kişilerin Özellikleri.....	28
II.1.2.6. Eleştirel Düşünme Eğilimi.....	29
II.1.2.7. Eleştirel Düşünme ve Eğitim Programları.....	30
II.1.2.8. Eleştirel Düşünme ve Sosyal Bilimler.....	31
II.2. İlgili Araştırmalar.....	33
II.2.1. Sosyal Girişimcilik.....	33
II.2.1.1. Yurtiçinde Yapılan Araştırmalar.....	33
II.2.1.2. Yurtdışında Yapılan Araştırmalar.....	34
II.2.2. Eleştirel Düşünme.....	36
II.2.2.1. Yurtiçinde Yapılan Araştırmalar.....	36
II.2.2.2. Yurtdışında Yapılan Araştırmalar.....	39
III.BÖLÜM	
YÖNTEM.....	41
III.1. Araştırma Modeli (Deseni).....	41
III.2. Araştırma Grubu.....	41
III.3. Veri Toplama Araçları.....	41
III.3.1. Öğretmen Adaylarının Sosyal Girişimcilik Özellikleri Ölçeği.....	41
III.3.2. Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği.....	43
III.3.3. Kişisel Bilgi Formu.....	44
III.4. Verilerin Toplanması.....	44
III.5. Verilerin Analizi.....	44
IV. BÖLÜM	
BULGULAR.....	45
V. BÖLÜM	
SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER.....	59
KAYNAKÇA.....	74
EKLER.....	84
EK-1. Öğretmen Adaylarının Sosyal Girişimcilik Özellikleri Ölçeği.....	84

EK-2. Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği.....	85
EK-3. Kişisel Bilgi Formu.....	86
EK-4. Etik Kurulu İzin Belgesi.....	87
ÖZGEÇMİŞ VE İLETİŞİM BİLGİSİ.....	88

KISALTMALAR

ASHOKA	: Sosyal Girişimciler Ağı
KOSGEB	: Kck ve Orta lekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MUGİM	: Girişimcilik ve İş Geliştirme Merkezi
TDK	: Türk Dil Kurumu
YK	: Yüksek ğretim Kurumu

TABLolar LİSTESİ

- Tablo - 3.1.** : Araştırma Grubunun Cinsiyete Göre Dağılımı
- Tablo - 4.1.** : Sosyal Girişimcilik Özelliklerinin Yordanmasına Ait Basit Doğrusal Regresyon Analiz Sonucu
- Tablo - 4.2.** : Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Cinsiyet Değişkenine Göre Sosyal Girişimcilik Özellikleri ve Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarına Ait İlişkisiz (Bağımsız) Örneklem İçin T- Testi Sonuçları
- Tablo - 4.3.** : Sınıf Düzeyine Göre Sosyal Girişimcilik Özellikleri ve Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarına Ait Aritmetik Ortalamaları ve Standart Sapmalar
- Tablo - 4.4.** : Sınıf Düzeyine Göre Sosyal Girişimcilik Özellikleri ve Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarına Ait İlişkisiz Örneklem İçin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları
- Tablo - 4.5.** :Mezun Olunan Ortaöğretim Kurumuna Göre Sosyal Girişimcilik Özellikleri ve Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarına Ait Aritmetik Ortalamaları ve Standart Sapmalar
- Tablo - 4.6.** : Mezun Olunan Ortaöğretim Kurumuna Göre Sosyal Girişimcilik Özellikleri ve Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarına Ait İlişkisiz Örneklem İçin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları
- Tablo - 4.7.** : Sosyal-Ekonomik Durumuna Göre Sosyal Girişimcilik Özellikleri ve Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarına Ait Aritmetik Ortalamaları ve Standart Sapmalar
- Tablo - 4.8.** : Sosyal-Ekonomik Durumuna Göre Sosyal Girişimcilik Özellikleri ve Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarına Ait İlişkisiz Örneklem İçin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

- Tablo - 4.9.** : Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Algılanan Anne Tutumu Değişkenine Göre Sosyal Girişimcilik Özellikleri ve Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarına Ait İlişkisiz (Bağımsız) Örneklem İçin T- Testi Sonuçları
- Tablo - 4.10.** : Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Algılanan Baba Tutumu Değişkenine Göre Sosyal Girişimcilik Özellikleri ve Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarına Ait İlişkisiz (Bağımsız) Örneklem İçin T- Testi Sonuçları
- Tablo - 4.11.** : Kitap Okuma Sayısına Göre Sosyal Girişimcilik Özellikleri ve Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarına Ait Aritmetik Ortalamaları ve Standart Sapmalar
- Tablo - 4.12.** : Kitap Okuma Sayısına Göre Sosyal Girişimcilik Özellikleri ve Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarına Ait İlişkisiz Örneklem İçin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları
- Tablo - 4.13.** : Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Yaşamın Çoğunun Geçirildiği Yerleşim Yeri Değişkenine Göre Sosyal Girişimcilik Özellikleri ve Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarına Ait İlişkisiz (Bağımsız) Örneklem İçin T- Testi Sonuçları
- Tablo - 4.14.** : Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sosyal-Kültürel Etkinliklere Katılma Durumu Değişkenine Göre Sosyal Girişimcilik Özellikleri ve Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarına Ait İlişkisiz (Bağımsız) Örneklem İçin T- Testi Sonuçları
- Tablo - 4.15.** : Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Toplumsal Sorunlarla İlgilenme Durumu Değişkenine Göre Sosyal Girişimcilik Özellikleri ve Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarına Ait İlişkisiz (Bağımsız) Örneklem İçin T- Testi Sonuçları

I.BÖLÜM

I.1.Giriş

Eğitim, sürekli gelişim ve değişim halinde bulunan evrenin etkisi altındadır. Fakat eğitimin bu değişimin ve gelişimin gerektirdiği nitelikli birey gereksinimini karşılayamadığı, eğitim dünyasında bugün halen sürekli tartışılan bir konu olmuştur. Bilgi düzeyindeki ilerlemelere karşın insanların bilgiyi düşünmeden, sorgulamadan duydukları ve gördükleri gibi doğrudan yani; ezber yöntemiyle aldıkları görülmüştür. Bu sebeple çağdaş gereksinimleri karşılayacak şekilde olması istenen eğitim programının yeniden düzenlenmesine ilişkin çalışmalar başlatılmıştır. Var olması istenen yeni eğitim programında, kişinin değişimleri ve gelişmeleri takip edebilmesi için sahip olması gereken beceriler arasında sosyal girişimcilik ve eleştirel düşünme becerilerinin de yer aldığı göze çarpmaktadır (Akdan, 2016).

Yeni nesillerin sosyal girişimcilik becerisine sahip olarak yetişmelerin de eğitimde sosyal girişimciliğin önemi giderek artmaktadır. Eğitimde sosyal girişimcilik ile bireye problemi sezme, analiz etme, çözümlenme, kendini ortaya koyabilme ve başkalarına fayda sağlama gibi beceriler kazandırılır. Eğitimde sosyal girişimciliğin amacı, kişide sosyal girişimcilik kavramı hakkında bilinçlendirme yaparak sosyal girişimciliğe olan ilgiyi arttırmak olduğu söylenebilir (Coşkun ve Sarıkaya, 2016).

Gelişmeye müsait ve yeni bir kavram olan sosyal girişimcilik kavramının tanımı net olarak yapılamamaktadır. Bunda özel, kamu ve üçüncü kişiler (gönüllü kuruluşlar)'in sosyal girişimcilik kavramını ayrı ayrı ele alınmalarının etkili olduğu düşünülmektedir. Bu durumun da kavramın tanımlanması noktasında farklı tanımların ortaya çıkmasına neden olduğu söylenebilir (Coşkun ve Sarıkaya, 2016).

Sosyal girişimcilik kavram olarak sosyallik ve girişimcilik kavramlarının bir araya gelmesinden oluşmuş bir kavramdır. Sosyal kavramı çok daha geniş bir kavramken, girişimcilik kavramı ekonomik ve bireysel bir anlam içeren kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Her iki kavramın birleştiği sosyal girişimciliği bu sebeple net

bir tanımla açıklamak zordur. Net bir tanımın olmaması da değişik görüşleri beraberinde getirdiği görülmektedir (Aslan vd.,2012).

Sosyal girişimcilik ilk başta kar amaçlı ekonomik kavram olarak ele alınsa da ilerleyen zamanlarda kar amacı gütmeyen sosyal kuruluşlara, değerlere ve sosyal dönüşümlere yaptığı katkıları ele almaktadır. Kar amacı güden kuruluşların kar amacı gütmeyen sosyal girişimcilere yaptıkları ekonomik katkılarla sosyal girişimcilik kavramı içinde yer almaları sağlanmıştır (Aslan vd.,2012).

Sosyal girişimcilikte para güdüsü yerine sosyal fayda güdüsü vardır (Özdevecioğlu ve Cingöz, 2009). Sosyal girişimciyi ihtiyaçları hissedilen, ihtiyaç kaynaklarını bulabilen, risk alabilen, diğer kişilerle birlikte bir araya gelerek onları güdüleyebilen kişi olarak tarif edebiliriz. Bir başka deyişle sosyal girişimciler, ekonomik ve toplumsal boyutlara önemli katkılar yapabilmeyen sosyal değişim ajanları olarak bilinmektedirler (Salamzadeh *et al.*, 2011).

Sosyal girişimci şimdiye kadar var olan ancak kimsenin cüret edip ortaya çıkarmadığı sorunların üzerine giden öz güveni yüksek, yaratıcı, çözüm bulucu kişidir. Her zaman toplumun yararı için çaba sarf eder ve bunu yaparken de kar amacı gütmeyen. Toplumdaki değişimi, değerleri ve bunların gereksinimlerini karşılayabilecek kaynaklara yenilikçi gözle bakmayı hedefler (Konaklı ve Göğüş, 2013). Bu hedefini gerçekleştirebilmek için birey eleştirel düşünme becerisine sahip olması gerektiği söylenebilir.

Eleştirel düşünmede, problemleri sorgulama, bilgi edinme ve çözümler üretme gibi beceriler, eleştirel düşünme gibi üst düzey bir düşünme becerisine sahip bireyleri diğer bireylerden ayırmaktadır. Eleştirel düşünme, kendi düşüncelerini sunma, karşı tarafın düşüncelerini anlamaya çalışma süreci olarak tanımlanabilir.

Bireyde eleştirel düşünmenin varlığında kalıtımın önemli derecede etkisinin olduğu düşünülmektedir. Ancak kalıtım tek başına yeterli olmadığı söylenebilir. Çünkü bazı eleştirel düşünme özellikleri kalıtım yoluyla kazanılırken, bazı özelliklerin kazanılmasında ailenin, çevrenin ve eğitimin etkisi büyüktür. Aslında kalıtımla gelen

fiziksel ve zihinsel özelliklerin aileden, çevreden ve eğitim yoluyla gelen çeşitli uyaranlarla şekil aldığı düşünülmektedir (Polat, 2017).

Birey için karşılaşılan ilk sosyal çevre ailedir ve daha sonra gelişim süreci içerisinde diğer çevresel faktörlerle karşılaşır. Bu çevresel faktörlerden biride eğitimidir. Eğitim yoluyla eleştirel düşünme becerisinin kazandırılmasında ise öğretmenler ve öğretmen adaylarına büyük görevler düşmektedir. Ancak bireylere kazandırılması hedeflenen bu becerinin öncelikle öğretmen ve öğretmen adayında var olması gerekmektedir. Çünkü bireylere kendi fikirlerini oluşturma ve onları eleştirel düşünmeye yöneltmede öğretmen aktif rol oynamaktadır.

Çağdaş eğitimde hazır bilgileri vermek yerine neyi, niçin, neden ve nasıl olduğunu sorgulayarak öğrenmesi gerektiğini bilen bireyler yetiştirmek daha yararlı olabilir. Böylece topluma eleştirel düşünen ve bu becerilerini etkili bir şekilde kullanabilen bireyler yetiştirilebilir.

1.2. Problem Durumu

Eğitimin temel işlevi, çağın gerektirdiği kişilik özelliklerine sahip, akıl ve vicdan sahibi, araştıran, sorgulayan, hızlı ve etkili karar verebilen, çözüm üretip bunu uygulayabilen sosyal girişimci ve eleştirel düşünen bireylerin yetiştirilmesini gerekli görmektedir. Bu bireylerin yetiştirilmesi için eğitim programlarının bu unsurlar göz önüne alınarak hazırlanması gerekmektedir (Tartuk, 2015).

Türk Millî Eğitim sisteminde öğretim programlarının hepsinde kazandırılması amaçlanan ortak beceriler vardır. Bütün derslerin omurgasında yer alan bu üst düzey becerilerin sadece bilgisinin verilmesiyle gelişmeyeceği, bütün eğitim ve öğretim etkinliklerinde kullanılmasıyla kazandırılabilceği gerçeği tüm programlarda uygun yerlerde özellikle vurgulanmaktadır. Bu becerilerin gelişmesi için uygun etkinlikler programların her bölümünde yer almaktadır. Sosyal girişimcilik ve eleştirel düşünme becerileri de bu beceriler içerisinde yer almaktadır.

Girişimcilik; bireylerin birbirleriyle olan sosyal ilişkilerin de, iletişimlerin de, iş dünyası içerisinde vb. alanlarda gerekli olan istendik davranışları uygun bir şekilde ve uygun zamanda ortaya koymak veya üretilmesi ya da pazarlanması talep edilebilecek bir ürünü veya hizmeti daha iyi bir şekilde ortaya koymak amacıyla yeni bir sistem

kurmak için gerekli olan becerilerdir. Girişimcilik; insanların birbirleriyle olan ilişkilerinde uyumlu davranışları sergileyebilme, karşılıklı empati kurabilme, planlar yaparak bu planları uygulayabilme, risk alarak herhangi bir alanda ihtiyaç duyulabilecek bir ürünün gerekliliğini sezme, bu ürünü planlama ve üretme, pazar araştırması yaparak ürünü pazarlayabilme gibi alt becerileri içerir.

Eleştirel düşünme; şüphe temeli üzerine kurulmuş sorgulayıcı bir yaklaşımla konulara bakma, konu üzerinden yorum yapma ve nihayetinde bir karar verme becerisidir. Ayrıntılarda ki benzerlik ve farklılıkları yakalamak, sebep-sonuç ilişkilerini bulmak, sıralama yapmak için çeşitli kriterler kullanmak, verilen bilgilerin geçerliliğini, kabul edilebilirliğini analiz etmek, değerlendirmek, anlamlandırmak ve çıkarımda bulunmak gibi alt becerileri içerir (MEB, 2004).

Sosyal girişimcilik toplum yararını ön plana alan bir kavramdır. Çünkü sosyal girişimci, yaşadığı toplumda meydana gelen sosyal aksaklıkları fark eden ve bu toplumsal sorunların üzerine giden; duyarlı, ısrarcı, yaratıcı, gerçekçi tavırları ile sorunları çözen, toplumu bilinçlendirerek fark yaratıp toplumun güvenini kazanan kişidir (Denizalp, 2009).

Bireyin doğup büyüdüğü, içinde yaşadığı toplumsal yapı ile girişimcilik arasında yakın ilişki bulunmaktadır. Çünkü kişi ya da birey içerisinde yaşadığı toplumun sosyal, ekonomik, teknolojik alt yapısından ve eğitim durumundan kısacası hayata dair her şeyden büyük oranda etkilenmekte olup; bireyin düşünce yapısına da asıl bu ortam şekil vermektedir.

İçerisinde yaşanan sosyal yapının, bireylerin yaşamlarını düzenlemede büyük etkiye sahip olduğu söylenebilir. Bireylerin düşünce kalıplarını oluşturan sosyal-kültürel ortam, kişi düşüncesinin oluşmasında ve dünyayı değerlendirmesinde etkilidir. Her sosyal yapı, bireylere yaşadığı ortamda nasıl bir birey olması gerektiği yönünde belli kalıplaşmış modeller sunar (Aytaç, 2006. akt: Ersoy, 2010).

Günümüzde tüm meslek üyeleri, hayatın her alanında meydana gelen gelişmelere ve yeniliklere kolaylıkla ayak uydurabilmeli, bilgiyi bilgece seçebilmeli, yaratıcı düşünceler üretebilmeli ve bu düşünceleri bir amaç çerçevesinde organize edebilmeli, esnek davranabilmeli, kişiliğini geliştirebilmeli, özetle; çağdaş profesyonel nitelikleri kazanmış olabilmelidir. Bu niteliklerin kazandırılması da

çağdaş bir eğitimin kazandırmayı amaçladığı eleştirel düşünme ve sosyal girişimcilik becerileriyle mümkündür. Çağdaş eğitim anlayışında hazır bilgileri sorgulamadan kabullenen ezberci bireyler yetiştirmek yerine, çağın değişim ve gelişmelerine ayak uydurabilen, bilgiye ulaşmada neyi, niçin ve nasıl öğrenmesi gerektiğini araştırarak, sorgulayarak öğrenen ve öğrendiği bilgileri kullanan, bu bilgileri geliştiren ve bilinenle bilinmeyeni birleştirip yeni bilgi üreten bireylerin yetiştirilmesi amaçlanmaktadır(Softa ve Karaahmetoğlu, 2015).Bu amaçların gerçekleştirilmesinde en büyük rol ise öğretmenlere ve öğretmen adaylarına düşmektedir.

Öğretmenin rolü şu şekilde özetlenebilir:

- 1) Sorunları analiz eder, değerlendirir ve çözüme ulaştırır.
- 2) Öğrenmede, öğrenciler tarafından öğrenilen unsurlar arasında anlamlı bağlar oluşturmak.
- 3) Öğrencilere soru sorma becerisi kazandırmak ve böylece düşüncelerinin açığa çıkarılması noktasında onlara yardımcı olmak.
- 4) Düşünmeye yönelik sorular sormak.
- 5) Öğrencilerin duygu ve düşüncelerini birbirlerine ifade etme noktasında onları teşvik etmek.
- 6) Öğrencilere, öğrenme yöntemlerini önermek ya da bilgiye ulaşma yollarını göstermek yoluyla onlara yardımcı olmak.
- 7) Kaynakları etkili ve yararlı kullanmak (Paul *et al.*,1989).

Bu bilgilerden hareketle günümüz bilgi toplumunda öğretmen adayları artık bilgiyi doğrudan alan değil, sürekli bilgiyi güncel tutarak onu işleyen, üzerinde çok yönlü düşünen, eleştirel bakabilen ve dolayısıyla çağın değişim ve gelişmelerine ayak uydurarak eğitim ve öğretim sürecine aktif katılan bir birey olarak düşünülmelidir. Öğretmen adaylarının sosyal girişimcilik özelliklerinin ve eleştirel düşünebilme eğilimlerinin ne düzeyde olduğunu ölçme ve bir takım somut bulgulara ulaşma ihtiyacından hareketle ilgili çalışma ortaya konmuştur.

Bu bağlamda yürütülen bu araştırmada “Sosyal bilgiler öğretmen adaylarında eleştirel düşünme eğilimi değişkeni sosyal girişimcilik değişkeninin anlamlı düzeyde bir yordayıcısı mıdır?” sorusuna cevap aranmıştır.

I.3. Amaç

Bu araştırmanın amacı, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal girişimcilik özellikleri ile eleştirel düşünme eğilimlerini incelemektir.

Bu temel amaca ulaşmak için belirlenen alt amaçlar şu şekilde belirlenmiştir.

1) Sosyal bilgiler öğretmen adaylarında eleştirel düşünme eğilimlerinin sosyal girişimcilik özelliklerinin anlamlı düzeyde bir yordayıcı olup olmadığını incelemek amaçlanmıştır.

2) Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal girişimcilik özellikleri ve eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalamalarının;

- Cinsiyete,
- Yaşa,
- Sınıf düzeyine,
- Mezun oldukları orta öğretim kurumuna,
- Aile sosyo-ekonomik düzeyine,
- Algılanan anne tutumuna,
- Algılanan baba tutumuna,
- Yılda okunulan kitap sayısına,
- Yaşamının çoğunun geçirildiği yerleşim yerine,
- Sosyal-kültürel etkinliklere katılma durumuna,
- Toplumsal sorunlara ilgi durumuna göre anlamlı düzeyde bir farklılaşma gösterip göstermediğini incelemek amaçlanmıştır.

I.4. Önemi

Öğretmenlik mesleğinin okul içinde ve dışında sosyal yapılarla (öğrenci, veli, okul personeli vb) etkili bir ilişki kurmayı gerektiren meslek olmasından dolayı mesleğinde yetkin bir öğretmenden ve dolayısıyla öğretmen adayından sosyal açıdan uyumlu ve sosyal ilişkilere açık, girişimci bir niteliğe sahip olması gerektiği beklenir. Öğretmen adaylarının sosyal girişimci özelliklerinin yanı sıra değişime açık, yenilikçi, durum ve olaylara eleştirel bir gözle bakabilme yeterliliklerine de sahip olmaları beklenir. Bir öğretmen adayının çağın gereksinimlerine göre değişim ve gelişim gösterebilmesinin bir yolunun da onun eleştirel bakış açısına sahip olmasından geçtiği

söylenbilir. Olayları ve durumları sabit düşünen veya tek bir açıdan değerlendiren bir öğretmen adayının değişime açık olması ve dolayısıyla bunu da çevresine yansıtması mümkün görülmemektedir. Bu bağlamda etkili ve yetkin bir öğretmen adayının sosyal girişimci ve aynı zamanda da eleştirel düşünceye sahip nitelikleri barındırması gerektiği düşünülmektedir.

Bu araştırma kapsamında yapılan alan yazın taramasında sosyal girişimcilik üzerine diğer alanlarda (işletmeler, dernekler, vakıflar, sivil toplum kuruluşları gibi bazı kuruluşlar) çalışmalar yapıldığı görülmüş ancak eğitim alanında yeteri kadar çalışmaların yapılmadığı tespit edilmiştir. Aynı durum eleştirel düşünme konusunda da görülmekle birlikte bu iki değişkenin bir arada ele alınıp incelendiği çalışmaya da rastlanmamıştır. Yapılan alan yazı taraması sonucunda eleştirel düşünme ile sosyal girişimcilik arasında birbirini destekler bağlantıların olduğu söylenebilir. Sosyal girişimci bir bireyin eleştirel düşünme eğilimi daha baskın olabileceği düşünülmektedir. Yukarıdaki açıklamalar bağlamında bu çalışmanın alana katkı sunacağı düşünülmekte ve çalışma alan açısından yararlı ve önemli görülmektedir.

I.5. Sınırlılıklar

1. Araştırma grubu, 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Erzincan Üniversitesi sosyal bilgiler öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğretmen adaylarından oluşmaktadır. Bu bakımdan elde edilen sonuçlar sadece benzer özelliğe sahip gruplara genellenebilir.

2. Araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal girişimcilik durumlarını belirlemeye yönelik uygulanan “Sosyal Girişimcilik Özellikleri Ölçeği” ve eleştirel düşünme eğilimlerini belirlemeye yönelik uygulanan “Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeğinin” ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

3. Araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kişisel bilgileri “Kişisel Bilgi Formundan” elde edilen bilgilerle sınırlıdır.

I.6. Varsayımlar

1. Araştırma grubunun evreni temsil gücüne sahip olduğu varsayılmıştır.
2. Araştırmada kullanılan veri toplama araçları ölçmek istenen özellikleri doğru bir şekilde ölçtüğü varsayılmıştır.

3. Araştırma grubunu oluşturan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kişisel bilgilerini öğrenmek için kullanılan “Kişisel Bilgi Formu” ihtiyaç duyulan bilgileri sağlayıcı özellikte olduğu varsayılmıştır.

4. Araştırma grubunu oluşturan sosyal bilgiler öğretmen adayları veri toplama araçlarına içten ve gerçek durumlarını ortaya koyacak şekilde yanıtlar verdikleri varsayılmıştır.

I.7. Tanımlar

Sosyal bilimler: İnsanlar tarafından üretilen ve gerçekle kanıtlamaya dayalı olarak bağ kurma süreci sonunda elde edilen dirik bilgiler bütünüdür (Keçe ve Merey, 2011).

Sosyal bilgiler: Aktif ve üreten bireyler yetiştirmek, öğrencilerin insani ilişkilerini ve vatandaşlık becerilerini geliştirmek amacıyla sosyal bilimleri kaynaştıran bir ilköğretim dersidir (MEB, 2015).

Girişimcilik: Yaşadığımız çevrenin yarattığı fırsatları görme ve bu fırsatlardan düşler üreterek projelere dönüştürme, yaşama taşınan projelerden zenginlik üreterek insan yaşamını kolaylaştırma becerisine sahip olmaktır (Coşkun, 2015).

Sosyal girişimcilik: Sosyal sorunların farkında ve değişim yaratma amacıyla olan girişimcilerin, mevcut veya muhtemel sosyal sorunlara yönelik ürettikleri çözümlerin sosyal fayda oluşturma hedefiyle uygulanması sürecidir (Coşkun ve Sarıkaya, 2016).

Eleştirme: Bir olay veya durumu iyi ya da kötü yanlarıyla değerlendirmektir (Seferoğlu ve Akbıyık, 2006).

Eleştirel: Eleştiri niteliği taşıyan, eleştireli, eleştirel, tenkidî (TDK, 2017).

Düşünme: Bilginin zihinsel olarak ortaya konuşunun işlenmesidir (Çubukçu, 2004).

Eleştirel Düşünme: Karmaşık bir durum veya olayın anlaşılması ve çözümlenerek bir karara varılması sürecinde gerçekleşen zihinsel işlemler olarak tanımlanabilir (Özdemir, 2008).

II. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

II.1. Kavramsal Çerçeve

II.1.1. Sosyal Girişimcilik

II.1.1.1. Girişimcilik Kavramı

Girişimcilik; sadece bireysel değil tüm dünyayı kapsayan evrensel boyutlu bir kavram olması sebebiyle çok yönlü tartışmaların içinde yer almaktadır. Kavram sosyolojik açıdan ele alındığında da çok yönlü tartışma konusu olmaktadır. Yani her alan kendine göre kavrama anlam yüklemesi yapmaktadır. Şöyle ki; psikologlar bireysel davranış yönünden, sosyologlar toplumsal yönden, iktisatçılar ekonomik yönden, hukukçular insan hakları yönünden, siyaset bilimciler demokratikleşme yönünden farklı anlamlar yüklediklerinden dolayı kavram üzerinde ortak bir karara varılamadığı görülmüştür. Bu da kavram tartışmasını çok boyutlu yapmaktadır. Girişimcilik kavramının anlam kargaşası ve belirsizliğinin artmasında kavramın popüler bir kimliğe bürünmesi etkili olmaktadır. Bilime ve topluma karşı kendini sorumlu hisseden herkes kavramla yakından ilgilenmektedir (Şahin, 2011). Böylece girişimcilik kavramı üzerine yapılan anlam yüklemesi karmaşası aşılmaya çalışılmaktadır.

Girişimcilik bir kişilik yapısıdır. Yani kişinin özyapısında girişimcilik özelliklerinin olması gerekir. Girişimci özelliği olan kişiler sosyal sorumluluk sahibi ise, risk alarak yaratıcı ve yenilikçi yaklaşımlar ile toplumsal sorunlara ve ihtiyaçlara çözüm üretebilirler. Böylece sosyal girişimcilik sayesinde toplumların kalkınmasında önemli mesafeler kat etmesini sağlayabilirler (Denizalp, 2009). Aksi halde kişi girişimcilik özelliklerine sahip olsa bile eğer sosyal sorumluluk sahibi değilse toplumsal sorunlara ve ihtiyaçlara yaratıcı yeni fikirler üretemez ve topluma yarar sağlayamaz.

Girişimci bir davranış örüntüsü aşağıdaki özelliklere sahiptir. Bunlar:

- 1) Kararlılık ve azim.
- 2) Başarı ve gelişme yönündeki motivasyon.

- 3) Hedeflere ve fırsatlara yönelik oryantasyon.
- 4) Kişisel sorumluluk alma ve yerine getirme.
- 5) Kendisine ve çevresine yönelik farkındalık ve mizah.
- 6) Geribildirimde bulunma ve geribildirim isteme.
- 7) İçten kontrollü ve denetimli olmak.
- 8) Belirsizliğe tahammül edebilme ve stresle başa çıkabilme.
- 9) Risk alabilme.
- 10) Statüden kaynaklanan güce önem vermeme.
- 11) Bütünlük ve güvenilirlik.
- 12) Kararlılık.
- 13) Başarısızlığı dahi bir öğrenme süreci olarak görme.
- 14) Grup liderliği ve grubun etkin bir üyesi olabilme (Li *et al.*, 2005).

Bu maddelerden yola çıkarak girişimci bir kişinin; kendine güvenen, kararlı, risk almaktan kaçınmayan, başarıya odaklı ama başaramasa bile başarısızlığından dahi bir şeyler öğrenen, lider konumunda toplum ile birlikte hareket edebilen, kişisel ve toplumsal sorumluluk alabilme davranışlarına sahip olduğu söylenebilir.

Girişim, etkililik ve verimlilik düzeyi bakımından bireysel ve toplumsal davranışın nihai seviyesini gösteren en yüksek eylem olarak tarif edilebilir. Girişimcilik, bu eylemin süreklilik kazanması sonucunda kurumlaşarak bir yaşam tarzına dönüşmesidir. Bu eylem tipi bilindiği üzere, bireysel ve toplumsal edinim sonucu ortaya çıkmaktadır. Başarılı toplumsallaşma olarak tanımlanan bu değer, sosyalleşme sürecinin tamamlayıcısı konumundadır. Bireyin piyasa koşulları içinde uygun davranışı seçebilme becerisi kazanması toplumsallaşmanın iktisadi anlamını vermektedir. Toplumsal mekanizmalara uygun davranış ve tavır alışları içselleştirme, aynı zamanda toplumun değişim taleplerine öncülük edebilme durumu ise; sosyolojik anlamını vermektedir. Yani girişimcilik, sosyal süreçler içerisinde sosyal aktör ve mekanizmalarla etkileşime giren ve kurumlar aracılığıyla üretilen bir değer olarak izah edilebilir (Şahin, 2011).

Girişimcilik faaliyeti sonunda ortaya çıkan işletmeler, dernekler, vakıflar, sivil toplum kuruluşları gibi bazı girişimci kuruluşlar, sosyal gelişmenin, büyümenin ve kalkınmanın da temelini teşkil etmektedir. Bu kuruluşların oluşumunda ise yine sosyal

girişimcilik özyapısına sahip kişilerin, yenilikçi ve üretici düşünceler ortaya koyarak, sosyal ihtiyaçlara ve problemlere çözüm odaklı yaklaşımlarının etkili olduğu söylenebilir.

Girişimcilikle ilgili en temel yanlış, girişimciliği sadece tek bir alanda tanımlamaya, anlamlandırılmaya çalışılmasıdır. Oysaki girişimcilik hayatın her alanında var olduğu için sadece ticari bir anlam taşımaz. Sosyal girişimcilik, akademik girişimcilik, sanatsal girişimcilik, stratejik girişimcilik, iç girişimcilik, kadın girişimciliği gibi başka girişimcilik türlerinin de var olduğu bilinmelidir (MEB, 2009). Sosyal girişimcilikte son yıllarda özellikle bir çalışma alanı haline gelen girişimcilik türlerinden birisidir (Özdevecioğlu ve Cingöz, 2009).

II.1.1.2. Sosyal Girişimciliğin Tanımı

Yeni ve gelişmeye müsait olan sosyal girişimcilik kavramına tek bir anlam yükleyerek tanımlamaya çalışmak doğru değildir. Çünkü girişimcilik türü olarak incelenen ve kâr amacı gütmeyen sosyal girişimciliğin iki bileşeni olan hem sosyal hem de girişimcilik kavramları üzerinde ortak bir tanıma varılmadığından dolayı, sosyal girişimciliğin net bir tanımı yapılamamakta, bu da kavramın tanımlanmasını güçleştirmektedir. Sosyal kavramı, toplumdaki bireylerin birbirleriyle olan ilişkileri (Türkçe Bilgi, 2017)'ni ifade ederken; girişimcilik kavramı ise, yaşadığımız çevrenin yarattığı fırsatları görme ve bu fırsatlardan düşler üretmek projelere dönüştürme, yaşama taşınan projelerden zenginlik üretmek insan yaşamını kolaylaştırma becerisine sahip olmak (Coşkun, 2015) anlamına gelmektedir. Anlaşılacağı üzere her iki kavramda farklı anlamlar yüklendiği için sosyal girişimcilik kavramını bir çatı altında birleştirip tek bir kavram olarak ortaya çıkarmak oldukça güç görünmektedir. Sosyal girişimcilik kavramı, araştırmacılar tarafından farklı şekillerde ifade edilmiş, tanım çeşitliliğine sahip bir kavramdır. Bu kavramın tanım çeşitliliğine sahip olmasında; araştırmacıların sosyal girişimcileri sahip olması gereken kişisel özelliklerine, çalışma alanlarına, çalışma amaçlarına ve çalışmalarının sonuçlarına göre farklı farklı değerlendirmeleri gösterilebilir. Bu farklı değerlendirmelere bağlı olarak, sosyal girişimci kavramına yönelik çeşitli tanımlar incelendiğinde, tanımlar

arasında ortak noktalar olmasına rağmen kabul edilmiş ortak bir sosyal girişimci tanımının var olmadığı söylenebilir (Coşkun, 2015).

Fakat sosyal girişimcilik tanımları farklı olsa da aşağıdaki noktalarda birleşmiş gözükmetedir:

1) Sosyal problemlerin çözümü için inisiyatif alma ve tanıma,

2) Sosyal değişim yaratmak için geleneksel girişimcilik ilkeleri olan örgütlenme, yaratma ve başarma gibi ilkeleri kullanma,

3) Yeni girişimlerin kurulması ya da var olan girişimlerin yenilikle devamı sosyal ihtiyaçları karşılamak içindir. Sosyal girişimciler, para kazanmaktan çok bakım ve yardım ile daha çok ilgilenerek toplum içerisinde faaliyet göstermektedirler. Sosyal girişimciler, önemli sosyal nedenlerle insanların yaşamlarını değiştirmeye yardımcı olmaktadır,

4) Sosyal girişimciler, klasik girişimcilerin; anlayış, fırsatçılık, iyimserlik ve beceriklilik özelliklerinin karışımını taşımaktadırlar ancak sosyal değişim ya da sosyal kâr finansal kârdan daha özverili takip edilmektedir (Smith and College, 2008. akt: Kırılmaz, 2014).

Sosyal girişimcilik kavramı üzerine yapılan bazı tanımlar şunlardır:

Çetindamar vd. (2010) ise sosyal girişimi, devletin dışında kalan ve kâr amacı gütmeyen üçüncü sektör diye tanımlanan örgütler ile kâr amacı güden ve özel sektörü temsil eden ticari girişimler arasında faaliyet gösteren girişimler olarak tanımlamaktadırlar.

Ünlü (2012)' ye göre sosyal girişimcilik, kâr amacı güden ve/veya kâr amacı gütmeyen kuruluşların ya da sosyal vizyona sahip kişilerin, toplumsal sorunların çözümünde farkındalık yaratmak ve sosyal fayda sağlamak için gerçekleştirdikleri yenilikçi, yaratıcı, sürdürülebilir faaliyetlerdir ve bu faaliyetleri gerçekleştirmesine öncülük eden liderler ise sosyal girişimcilerdir.

Pongrácz (2014)'a göre sosyal girişimcilik, kâr öncesi sosyal hedefleri destekleyen yeni bir işletme faaliyet alanıdır.

Kırılmaz (2014) sosyal girişimcileri, çevresel koşullar olumsuz olsa da sosyal değişim sağlama fırsatlarını görebilme yeteneğine sahip olan kişiler olarak tanımlamaktadır.

Ercan (2016)' a göre sosyal girişimcilik, sürdürülebilir, yenilikçi ve sosyal değer yaratarak ticari ve kamu sektörü içinde faaliyet gösterebilen ve kar amacı gütmeyen faaliyetler olarak tanımlanmaktadır.

Keleş ve Dilmaç (2017)' a göre sosyal girişimcilik, kar amacı olmaksızın, yenilik, farklılık ve sosyal değer yaratma eylemi olarak tanımlanmaktadır.

Sosyal girişimcilik kavramı üzerine yapılmış tanımlar birlikte değerlendirildiğinde şu sonuçlara ulaşmak mümkündür:

1) Sosyal girişimcilik, sürekli gelişmeye devam eden ve ortaya koyduğu olumlu davranışlarla birçok kesimin dikkatini çeken bir kavramdır.

2) Sosyal girişimcilik, toplumda var olan sosyal sorunlara karşı bir çözüm üretici olarak görülmektedir.

3) Sosyal girişimcilikten faydalanılarak, sosyal kalkınma ve sosyal fayda yaratılabilir.

4) Belirli donanımlara (sorunları analiz edebilme, risk alma, yaratıcı ve yenilikçi olabilme gibi) sahip olunarak, sosyal girişimcilik faaliyeti gerçekleştirilebilir.

5) Sosyal girişimcilik, bir süreçtir ve çıkış noktası yine toplumdur.

6) Yetiştirilecek olan sosyal girişimciler sayesinde sosyal girişimciliği daha da geliştirmek mümkündür.

Sosyal girişimcilikle ilgili yapılmış farklı tanımlar ve bu tanımların vurguladığı temel noktalar dikkate alındığında; sosyal girişimciliğin, toplum içerisinde zamanla ortaya çıkan, geliştirilmeye açık, çözümcü, sosyal doku için uygun ve faydalı bir uygulama biçimi olduğu sonucuna varmak mümkündür (Coşkun, 2015).

Sosyal girişimcilik kavramı konusunda yapılan tanımlar bir bütün olarak düşünüldüğünde; sosyal girişimcilik, kişisel çıkarlardan arınık bir şekilde toplumun yararı, iyiliği için yapılan girişimler olarak tanımlanabilir.

II.1.1.3. Sosyal Girişimcilik Kavramı

Sosyal girişimcilik kavramının, bilhassa son yıllarda hem uygulayıcıların hem de akademik çevre olmak üzere pek çok paydaşın merkeze aldığı ve her geçen gün daha fazla tartışıldığı dikkat çekmektedir. Bunun sebebi, yapılan tanımların kavramı

net bir şekilde tanımlayamadıkları gibi birbirleriyle çelişmeleri ve hala üzerinde uzlaşması sağlanan tatminkâr bir tanımın oluşturulamamasıdır (Aslan vd., 2012).

Sosyal girişimcilik, sosyal sorunların bilincinde olup; toplumda değişim yaratma amacıyla olan girişimcilerin, mevcut veya olası sosyal problemlere yönelik ortaya koydukları çözümlerin sosyal yarar oluşturma amacıyla uygulanması sürecidir. Sosyal girişimciliğin asıl hedefi, sosyal sorunların farkına vararak var olan sorunları risk olarak analiz edip çözmek ve bu yolla sosyal kalkınmaya katkı sağlayarak toplumsal yenilik yaratmaktır (Coşkun ve Sarıkaya, 2016).

Bir sosyal girişimci, toplumun karmaşık sorunlarına sistemli ve sürekli çözümler üretebilmelidir. Çözüm üretirken de, eleştirdiği her şeyin bir gün bir şekilde çözülebileceğine inanarak daima olaylara olumlu yaklaşmalıdır.

Sosyal girişimci, yaşadığı toplumda ortaya çıkan sosyal aksaklıkları sezerek sorunların üzerine giden; duyarlı, ısrarcı, yaratıcı, geliştirici, değiştirici, gerçekçi tavırları ile fark yaratarak yenileşme sağlayan ve toplumun güvenini kazanan kişidir.

Sosyal girişimciler bunu yaparken;

1) Bir sorunu tespit eder,

2) Yeni bir proje üretir,

3) Yeni bir yöntem geliştirir,

4) Yeni bir kaynak oluşturur,

5) Kendinden sonra projenin sürdürülebilmesi için yöntem bulur (Denizalp, 2009).

Sosyal girişimcilik ve sosyal girişimci birey kavramı ile ilgili yapılan tüm bu tanımlamalardan yola çıkılarak bu iki kavramı şöyle tanımlamak yerinde olacaktır. Sosyal girişimcilik; hiçbir menfaat gözetmeden toplum yarına yapılan girişimleri, sosyal girişimci birey ise; toplumda var olan problemler karşısında kâr amacı gütmeyen toplumun iyiliği ve yararı için çaba sarf eden ve bunun için bütün zihinsel yetilerini kullanarak problemin kaynağını araştıran, sorgulayan, analiz eden, kalıcı ve sürekli çözüm üreten yaratıcı birey olarak tanımlanabilir.

II.1.1.4. Sosyal Girişimciliğin Diğer Disiplinlerle İlişkisi

Sosyoloji: Sosyolojinin konusu, toplum ve toplumsal kurumlardır. Toplumun kültürü, değer yargıları, normları, örf ve adetleri sosyolojinin temel çalışma alanıdır. Girişimcilik, toplumsal değerlerden ve toplum kültüründen ayrı düşünülemez. Girişimci kişiliğin oluşmasında, girişimci kültürün geliştirilmesinde, fırsatların keşfedilmesinde ve hayata geçirilmesinde sosyoloji biliminin katkıları yadsınamaz. Girişimler, toplumsal ihtiyaçların tatminine yönelik olduğuna göre sosyolojik bilgi ve bulgular bu ihtiyaçların tespiti ve temininde büyük rol oynamaktadır.

Psikoloji: Psikoloji bilimi insanı inceler. Kişilik, öğrenme süreçleri, karakter, mizaç ve huyların oluşması kişiliğin konusudur. Girişimci kişilerin özelliklerinin ve kişiliklerinin belirlenmesinde psikoloji biliminin katkıları olduğu gibi, bireyleri girişimciliğe teşvik eden bazı özelliklerde ancak psikoloji biliminin katkıları ile ortaya çıkarılabilir.

Ekonomi: Ekonomi bilimi, taşıdığı özellik itibarıyla hem bireysel anlamda hem de devlet bazında sağlıktan eğitime, spordan beslenmeye, ulaşımdan giyim tarzına kadar her alanı etkileyen vazgeçilmez bir unsur olarak görülmektedir. Girişimcilerin faaliyet göstereceği pazarlar ekonominin kuralları ile çalışmaktadır. Fırsatların belirlenmesi, ekonomik gelişme, ekonomik kalkınma, küresel rekabetin anlaşılması, rekabet olgusunun anlaşılması, arz ve talep ekonomi biliminin temel konularıdır ve bu yönüyle girişimcilik ile ilişkilidir.

Hukuk: Girişimciliğin hayata geçirilmesi ve girişimin faaliyetlerine devam etmesi hukuk biliminin kuralları ile mümkündür. İşletme türleri, patent, know-how hakları, sözleşmeler, iş hukuku, çalışma hukuku gibi alanlar açısından girişimcilik ile hukuk iç içedir denilebilir.

Maliye: Girişimcilikte yasal zorunluluklar girişimciler için önemlidir. Bu bakımdan girişimciliğin vergi politikaları, mali yasalar ve mali politikalarla uyumlu olması gerekmektedir. Girişimciliğin devleti ilgilendiren en önemli boyutu mali boyutudur.

Politika: Girişimciliği teşvik eden yasalar, devlet destekleri, hükümet programları, hükümetlerin girişimciliğe ilişkin uygulama ve esasları girişimciliğin gelişimini yakından etkilemektedir. Dolayısıyla politikanın ekonomi üzerindeki

etkilerinin bilinmesi ve politik tercihlerin girişimcilik üzerindeki potansiyel etkilerini görmek bakımından politika bilimi ile girişimcilik yakından ilişkilidir (MEB, 2009).

II.1.1.5. Sosyal Girişimcilik ve Sosyal Bilimler

Sosyal bilimler dersi öğretim programının genel amaçlarına bakıldığında, birey:

1. Atatürk İlke ve İnkılâplarının bilincinde olarak Türkiye Cumhuriyetinin lâik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerlerini yaşatmaya istekli olmalıdır.
2. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, ulusal bilince sahip, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren bir vatandaş olarak yetişmelidir.
3. Siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik olayları değerlendirirken bir sosyal bilimcinin sahip olduğu becerileri kullanmalıdır.
4. Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara, insanlığın bir parçası olduğu bilincinden hareketle duyarlılık göstermelidir.
5. İçinde yaşadığı çağın ihtiyaçlarını ve şartlarını değerlendirebilmek için geçmiş ile günümüzü karşılaştırarak verimli düşünen ve karmaşık sorunları çözme yeteneğini geliştiren bir birey olarak yetişmelidir.
6. Bireylerin karşılıklı hak ve sorumluluklara sahip oldukları bilinciyle hareket ederek bu yöndeki tutum ve becerilerini geliştirmelidir.
7. Toplumu var eden toplumsal yapının bilincinde olarak topluluk halinde yaşamının şartlarını yerine getirmelidir.
8. İnsan ile çevre arasındaki bağdan faydalanarak doğa bilinci geliştirmelidir.
9. Sosyal, kültürel ve ekonomik örgütlerin uluslararası ilişkilerde jeopolitik açıdan ülkelerin kalkınmasındaki rolünü kavramalıdır.
10. Bilgiyi elde etmede, verileri kullanmada ve düşünceyi ortaya koymada bilimsel düşüncenin şartı olan bilimsel ahlaki gözetmelidir.
11. Tarihi kullanarak geçmiş, bugün ve gelecek arasında bağ kurabilme becerisi kazanmalıdır.
12. Millî değerlerimizin bilincinde olmalı ve onları korumak için sorumluluk almalıdır.

13. Milli bilincin var olması için kültürel değerleri korumak, geliştirmek ve dünya kültürleri içerisindeki verimliliğini arttırmak gerektiğine inanmalıdır.

14. Kendine özgü becerileri, diğer insanlarla ve toplumla olan ilişkilerinde toplumun uyulmasını istediği kural ve değerlerine uygun olarak sergilemeli ve izah etmelidir.

15. Bilimsel bir anlayış içerisinde başkalarının düşünce ve davranışlarına hoşgörü ile yaklaşmalıdır.

16. Toplumsal sorunların nedenlerine ve bunların çözüm yollarına ulaşmalıdır.

17. Ülkesinde ve dünyada meydana gelen olayları yorumlayabilmesi için sosyal bilimci ile toplum arasındaki ilişkiyi kavrayabilmelidir (MEB, 2006).

Sosyal bilimler dersi öğretim programının genel amaçları incelendiğinde; vatanına ve milletine bağlı, milli bilince sahip, sosyal ve kültürel değerleri bilen ve onları korumaya çalışan, toplumdaki aksaklıkları fark edip ortadan kaldırmak için çözüm üreten, aile ve toplum içerisindeki görevlerini bilen sosyal sorumluluk sahibi kişiler yetiştirmek olduğu sonucuna ulaşmak mümkündür.

II.1.1.6. Sosyal Girişimciliğin Tarihsel Gelişimi

Sosyal girişimcilik yeni bir kavram olarak görülmesine rağmen aslında sosyal girişimciliğin temelinde yatan düşüncenin yüzyıllar öncesine dayandığını, Dünya’da ve Türkiye’de sosyal girişimciliğe öncülük etmiş sosyal girişimcileri ele aldığımızda daha iyi anlayacağız.

Dünya’da sosyal girişimciliğe öncülük eden kişilerden bazıları şunlardır:

- William L.Garrison 1833’te American kölelik karşıtı Anti-Salavery Society’i kurmuştur.
- Jane Adams 1839’da yoksul insanlara yardım eden Hull House’u kurmuştur.
- Muhammed Yunus Bangladeş’te 1974 ‘te dünyanın fakirlik inancını değiştirecek mikro kredi uygulaması olan ‘Grameen Bank’ ı(Yoksullar Bankası) kurmuştur.
- Bill Drayton 1980 yılında sosyal girişimcilerin projelerine fon sağlayarak hayata geçirmeleri için Ashoka’yı kurmuştur.

- Klaus Schwab ve Hilde Schwab 1998 yılında projelere maddi destek sağlamayan ancak sosyal girişimleri bir araya getirmek amacıyla Schwab Vakfını kurmuştur (Ünlü, 2012).

Türkiye’de sosyal girişimciliğe öncülük eden kişilerden bazıları ise şunlardır:

- Yusuf Ziya Bey, 1872’de Darüşşafaka’nın (Şefkat Okulu) kurulmasına öncülük etti,

- Prenses Zeynep Kâmil, 1862 yılında kadın hastalıkları ve çocuk ölümlerinin nedenini inceleyince doğum için özel bir hastane kurmayı aklına koyup Zeynep Kâmil Hastanesi’ni hayata geçirdi.

- Mesut Cemil, Cumhuriyet döneminin radyosunu kurdu ve müzik anlayışını geliştirdi (Denizalp, 2009).

Dünya’da ve Türkiye’de halen sosyal girişimciliğe önem veren sosyal girişimciler vardır ve var olmaya da devam edeceklerdir.

H.Bowen’in 1953’te yazdığı "İş insanlarının Sosyal Sorumlulukları" (Social Responsibilities of the Businessman) adlı kitabında; iş insanlarının, toplumun değer ve amaçlarıyla örtüşen sosyal sorumluluk faaliyetleriyle ilgilenmelerinin gerekliliği üzerine durmuş ve böylece sosyal girişimcilik kavramı ilk kez kullanılmıştır(Budak, 2015). Ancak kavram tam olarak, 1980 yılında Bill Drayton isimli bir Amerikalı tarafından dünyanın ilk ve en geniş sosyal girişimci ağı olan Ashoka’nın kurulması ile ortaya çıkmıştır. Ashoka’nın amacı, toplumsal sorunlara etkin, kalıcı çözümler getiren sosyal girişimcileri tespit ederek onları küresel bir ağda bir araya getirip potansiyellerini gerçekleştirmelerini ve çözümlerini yaygınlaştırmalarını sağlamaktır (turkey.ashoka.org).

1980 yılından sonra oldukça yavaş ilerleyen hareket, sosyal girişimciler ve başarıları gözler önüne serilmeye başladıkça dikkat çekmiştir. Sosyal girişimcilerin yenilikçi ve yaratıcı düşüncelerinin önemini ve girişimciliğin gereğini yıllar geçtikçe bütün dünyanın fark etmesi üzerine, 2000 yılında sosyal girişimcilik adlandırması ve bilinci ile yapılan çalışmalar başlamıştır. 22 Şubat 2004 tarihinde ise ASHOKA resmen faaliyete geçmiştir (Denizalp, 2009).

II.1.1.7. Sosyal Girişimcinin Kişisel zellikleri

Sosyal girişimcinin kişisel özelliklerinden bahsetmeden önce kişiliğin tanımına, kişiliği belirleyen faktörlere ve kişilik tiplerine değinmek gerekir.

Bireyi başkalarından ayıran ve onu özgün kılan davranış ve düşünceler bütününe kişilik denir. Karakter ve mizaç da kişiliği bütünleyen kavramlardır. Karakter, bireydeki duygu ve düşüncelerin toplamını ifade etmektedir. Ayrıca karakter, toplum tarafından ahlaken kabul görmüş değer ve davranış biçimlerini de içerisine almaktadır. Mizaç ise; bireyin duygusal tepkilerinin bütününe denilmektedir (Eker, 2012).

Kişiliği belirleyen pek çok faktör vardır. Kişiliği belirleyen bu faktörleri gruplandırmak gerekirse, biyolojik ve çevresel faktörler olmak üzere iki ana gruba ayırabiliriz. Biyolojik faktörler; bireyin doğuştan getirdiği genetik özelliklerdir ve bireyin fiziksel yapısını ile bilişsel gelişimini etkilemektedir. Kişinin kendine güvenen, atılgan, sosyal, girişken ve başarılı olma gibi özelliklerinin gelişmesi; bireyin sağlıklı, kusursuz bir fiziksel yapıya sahip olmasının sonucudur denilebilir. Bilişsel gelişmenin de büyük oranda doğuştan gelen zihinsel kapasiteye bağlı olduğu bilinmektedir. Çevresel faktörler ise; sosyal-kültürel faktörler, aile faktörü, sosyal yapı ve sosyal sınıf faktörleri ile coğrafi ve fiziki faktörler olmak üzere dört boyutta incelenebilir. Kişinin içinde yaşamış olduğu toplumun sosyal-kültürel özellikleri, bireyin düşüncelerinin şekillenmesinde etkilidir. Bireyin kişiliğin oluşmasında, yetiştiği aile ortamı ve aile bireyleri ile olan ilişkileri çok önemlidir. Çünkü ceza ve ödüllerin kullanılarak, özel davranışların kazanıldığı yer ailedir. Kişinin eğitim imknlarını, yaşama biçimini, düşünce ve eğilimlerini, tüketim kalıplarını ve çeşitli kişisel özelliklerini ait olduğu sosyal yapı ve sosyal sınıf etkileyebilir. İnsanın içinde büyüdüğü coğrafi çevrenin de kişiliğin oluşmasında etkisi vardır. Örneğin soğuk iklimde yaşayan insanlar daha sert mizaçlı olurken; sıcak iklimlerde yaşayan insanlar daha yumuşak mizaçlı olurlar (Çelebi ve Uğurlu, 2014). Kişiliğin oluşmasında etkili olan bu faktörlerin dışında radyo, televizyon, telefon ve sosyal medya gibi pek çok kitle iletişim araçlarının ve bireyin bulunduğu yaş döneminde çevresinde bulunan yetişkinler grubunun da kişiliğin oluşumunda önemli belirleyici birer faktör oldukları görülmektedir.

Kişilerde var olan özellikler bir veya birden fazla tipe özgü olabilir. Bu durum kişilerde birden fazla kişilik profilini ortaya çıkarmaktadır. Kişilik tipleri ve zellikleri

John L. Holland' a göre; gerçekçi, araştırıcı, sosyal, gelenekçi, girişimci ve sanatçı tip olarak altı grupta toplanmaktadır. Bunlardan biri olan sosyal tip'in kişilik özellikleri şu şekilde ifade edilmektedir: Yardımsever, sorumluluk sahibi, sosyal işbirliğine yatkın, empatik, arkadaş canlısı, içten, sabırlı, nazik, anlayışlı kişilik özelliklerine sahiptirler. İnsanlarla birlikteliği saptayan aktiviteler, başkalarını eğiterek geliştirmek, yardım etmek, başkalarını ikna etme, yönlendirme gibi etkinliklere katılma istekleri baskındır. Mekanik yetenekleri, el becerileri, bilime ilgileri zayıftır ve düzenli çalışmaktan kaçınırlar. Bu kişiliğe sahip kişiler sosyal hizmet uzmanı, rehabilitasyon danışmanı, psikolog, psikolojik danışman, halkla ilişkiler uzmanı, üniversite öğretim üyesi, öğretmen gibi meslekleri seçerler (Kuzgun, 2009).

Bütün bu açıklamalardan hareketle sosyal girişimci kişilik yapısına sahip bireylerin;

- 1) Toplumsal sorunların bilincinde olma,
- 2) Güçlü ve başarılı olma isteği,
- 3) Mücadeleci ve azimli olma,
- 4) Sorumluluk ve risk almada istekli olma,
- 5) Yaratıcılık ve fırsatları görebilme becerisine sahip olma,
- 6) Sistemli çalışma ve araştırma becerisine sahip olma,
- 7) Başkalarıyla çalışabilme ve karşılıklı güven,
- 8) Eksiklerini görebilme ve önerilerden yararlanma,
- 9) Ağır çalışmalara zor şartlarda dahi hazır olma,
- 10) Kendini geliştirme isteği,

11) Başkalarını etkileyip onları da çalışmaya dahil edebilme gibi kişisel özelliklere sahip oldukları söylenebilir (Denizalp, 2009). Bütün bu maddelerden anlaşılan şu ki; sosyal girişimci, yaşadığı toplumda var olan problemlerin farkında olarak büyük bir risk alarak, azim ve kararlılık içerisinde mücadele verip bu problemleri araştıran, sorgulayan, kalıcı çözüm üreten ve bunları yaparken de kendini sürekli geliştiren kişisel özelliklere sahip birey şeklinde ifade edilebilir.

II.1.1.8. Sosyal Girişimcilik Eğitimi

Bireylerin sosyal girişimcilik özelliklerini artırmada batı ülkelerindeki yüksek öğretim kurumlarının, sundukları eğitim türü ve kalitesi noktasında önemli bir yol kat ettikleri görülmektedir (Apostolakis, 2011). Özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde sosyal girişimciliğin desteklenmesi amacıyla girişimcilik eğitiminin verilmesi ön plana çıkmaktadır. Türkiye’de ise; Talim Terbiye Kurulu’ nun 26.08.2009 tarih ve 127 sayılı kararı ile ortaöğretim kurumlarında ‘Girişimcilik’ dersi verilmesine ilişkin çalışmalara başlanmıştır (MEB, 2009). Burada öğretmenlere ve öğretmen adaylarının yetiştirilmesinde eğitim fakültelerine büyük bir sorumluluk düşmektedir. Türkiye’de öğretmen yetiştirme görevi genellikle eğitim fakülteleri tarafından yerine getirilmektedir. Bu bakımdan da bu fakültelerden yetiştirilecek öğretmen adaylarının da sosyal girişimcilik özelliklerine sahip bir şekilde yetiştirilmesinin önemi ortaya çıkmaktadır. Sosyal girişimcilik özelliklerine sahip öğretmen adaylarının yetiştirilmesi hem öğretmen adaylarının kendileri açısından hem de yetiştirecekleri öğrenciler açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Bu açıdan öğretmen adaylarının sosyal girişimcilik özelliklerini desteklenmesinin önemli olduğu söylenebilir.

Sosyal girişimcilik Türkiye’de gelişmekte olan ve kabul gören bir özellik olduğu için, bireylerin bu özelliklerini ön plana çıkarabilecek yarışmalar, etkinlikler yaygınlaşmaktadır. Henüz müfredat kapsamında yaygın olarak açılan bir ders olmamakla birlikte, sosyal girişimcilik başlıklı seçmeli ders olarak bazı üniversitelerde öğrencilere vermeye çalışıldığı gözlemlenmektedir. Bu da eğitim yönünden sosyal girişimciliğin Türkiye’de üniversiteler aracılığıyla desteklendiğinin ve giderek yaygınlaştırılmaya çalışıldığının bir göstergesidir. Üniversiteler, kendi hedef kitlesi olan öğrencilerin hemen hemen tamamının genç olması nedeniyle, öncelikle genç sosyal girişimcileri desteklemeyi hedefleyen çalışmalar gerçekleştirmektedirler (Toplum Gönüllüleri, 2013).

Girişimcilik derslerine verilen önemin arttığına bir göstergesi de 2011 yılında YÖK ile KOSGEB arasında imzalanan girişimcilik protokollüdür. Bu protokolle özellikle üniversitelerde girişimcilik kültürünün yaygınlaştırılmasının gençlerin girişimciliğe özendirilmesini amaçlanmıştır (MUGİM, 2017). Böylece sosyal

girişimciliğin özünü benimsemiş, sosyal problemlere duyarlı, risk alabilen, kendine güvenen, yenilikçi ve yaratıcı çözümler öne süren gençler yetiştirilmiş olunacaktır.

Eğitim ortamları, sosyal girişimcileri üretmenin en iyi yeri olarak gösterilebilir (Bornstein and Davis, 2010). Aynı zamanda girişimcilik, yüksek eğitimsel ortamlarda boy atar, büyür ve gelişebilir. Zira girişimciliği uyarmada eğitim önemli bir etken olarak düşünölmektedir. Eğitim ile girişimcilik ruhu harekete geçirilmeye çalışılmaktadır. Bu girişimcilik ruhunun harekete geçmesi de eğitimin, yüksek eğitimsel ortamlarda verilmesiyle mümkün olabilir. Bunun nedeni olarak eğitim düzeyinin yüksekliğinin, toplumsal dinamizm ve gelişme için harekete geçirici bir rol oynadığı yönündeki tahminler söylenebilir. Çünkü, eğitimsel donanım yüksekliği, toplumdaki kaynakların etkili ve yararlı kullanımına, hak ve sorumluluk bilincinin yükselmesine, kaynak üretme, kazanç elde etme, bilgiye pratik değer kazandırma, her işte ve uğraşta işlevsellik gözetme gibi, gelişme için gerekli temayüllere açıklık getirmektedir. Eğitim, aynı zamanda başarıma konusunda asgari temel güven sağlayıcı bir etkiye de sahiptir denilebilir (Aytaç ve İlhan, 2013). Bu etki sayesinde kişi kendine güvenen bir sosyal girişimci olarak toplumda yerini alabilir.

Sosyal girişimciliğin kalbinde başkalarına yardımcı fikirleri deneme isteği yatmaktadır. Çünkü sosyal girişimciler öncelikle deney yoluyla öğrenirler, sadece teoriye güvenerek değil. Eğitici bu şekilde düşünmeleri ve davranmaları için gençlerin farklı bilgi edinmelerine yardımcı olabilir (Bornstein and Davis, 2010). Böylece gençlerde, farklı bakış açısıyla sosyal olaylar ve durumlara karşı sosyal farkındalık oluşturulmaya çalışılır. Sosyal girişimcilik eğitimi sayesinde, bireylerde toplumsal farkındalığı arttırarak yaratıcı düşünme becerilerinin geliştirmelerini, sorunlara çözüm bulma ve bulduğu çözümleri deneme cesaretini göstermelerini isteyebilir. Böylece bireylerin değişim yaratmaya istekli olmaları ve sosyal kalkınmaya destek olmaları sağlanabilir (Coşkun ve Sarıkaya, 2016).

Sosyal girişimcilik eğitimi, kişinin karakter özelliklerine bazı beceriler katabilir. Bu becerileri şu şekilde sıralamak mümkündür:

1) Birey, var olan problemde şikâyet etmek yerine harekete geçerek sorunu çözme becerisini sergileyebilir.

2) Birey, öz yetkinlikleri sayesinde var olan döngüyü kontrol etme ve değiştirme inancını gösterebilir.

3) Birey, edindiği azim ve çok çalışma sonucunda hedefine ulaşma ve görevini yerine getirme başarısı gösterebilir.

4) Birey, engellemeler veya zorluklar karşısında dirençli olmayı öğrenerek, edinilen olumsuzlukları yararlı geri bildirimler olarak görebilir.

5) Birey, yeni olasılıkları görecik ve sıra dışı bir şekilde düşünerek hareket edebilir.

6) Birey, kendini başka insanların yerine koyabilir. Bu da onun diğer insanların ihtiyaçlarını anlayabilmesi için en önemli yoldur.

7) Birey, başkaları ile iletişim kurmada ve güçlü ilişki oluşturmada mükemmel bir başarı gösterebilir (Sherman, 2011. akt: Coşkun, 2015).

Topluma ve çevreye duyarlı bireylerin yetişme olasılığı, sosyal girişimcilik eğitiminin, eğitim ortamı ile birleşmesi sonucu artabilir.

II.1.2. Eleştirel Düşünme

II.1.2.1. Düşünme

Düşünme insana özgü ve diğer canlılardan ayırıp onu üstün kılan bir yetidir. Ve düşünme sayesinde insanoğlu birçok eylemini gerçekleştirir. Düşünme, bilgiye ulaşma, onu anlama ve öğrenme sürecinin en önemli bileşenidir. Düşünme, bireyin araştırma, sorgulama ve değerlendirme yaparak yeni bilgiler üretmesinin temelini oluşturmakla birlikte zihinsel özgürlüğü geliştirerek sorun çözme ve geleceğe yön verme bakımından da önemli bir etken olmaktadır (Taşdemir vd., 2016).

Düşünme bir başka deyişle, bir kelimenin, görsel bir tasarımın, bir ses ya da diğer herhangi bir fikrin veya bilginin zihinsel olarak ortaya konuşunun işlenmesidir. Bir duyumdan, bir izlenimden ayrı olarak aklın kendine özgü ve bağımsız olma durumudur. Düşünme eylemi, belirlenen bir hedefe ulaşmak için rehberlik etmek, sorulan bir soruya cevap vermek ya da karşılaşılan bir problemi çözmek amaçlandığında, yeni ve farklı bir biçime bilginin düzenlenişini transfer etmektir.

Kişinin düşünme becerileri ve verimliliği iyi düşünme araçları kullanılarak geliştirilebilir. Çünkü düşünme geliştirilebilir bir beceridir, doğrudan öğretilebilir ve

öğretilmelidir. Bu beceriyi kazandıracak ve geliştirecek kişiler veya kurumlar aile, okul ve özellikle öğretmenlerdir. Bilinmeli ki toplumların geleceği, basmakalıp düşüncelerden ve ezberden kurtulmuş bireylerin yaratıcı, sorgulayıcı, karar verme gücü yüksek, düşünebilen bireyler yetiştirebilmesiyle mümkündür. Bu bağlamda, eğitimin amacı, yaratıcılık, karar verme ve problem çözme için üst düzeyde düşünme stratejilerini düzenlemek ve geliştirilmek olmalıdır. Sadece bilginin kazandırılması eğitimin amacı olmamalıdır(Çubukçu, 2004).

II.1.2.2. Düşünme Türleri

Düşünme durumu, kişinin karşılaştığı olaylar ve durumlara karşı vermiş olduğu tepkiler açısından farklılıklar göstermektedir. Düşünme türleri de işte bu farklılaşma ile birlikte ortaya çıkmaktadır (Kaya, 2010). Düşünme türleri farklı isimler altında ifade edilebilmektedir. Bu düşünme türlerinden bazıları şunlardır:

Tümdengelim düşünme: Tümünden kısımlara doğru giden ve beynimizin nesnel yargılardan sübjektif sonuçlara varma düşüncesidir.

Tümevarım düşünme: Kısımlardan bütüne doğru giden düşüncelerdir.

Anolitik düşünme: İki olgu arasındaki benzer ilişkiden faydalanarak birinde var olan hususun diğerinde de var olduğu düşüncesidir. Özelden özele akıl yürüterek sonuç çıkarmaya çalışır.

Analitik düşünme: Bütünün kısımlara ayrılıp, tekrar düzenlenmesi, açıklanması ve sınıflandırılması işlemlerinin tümüne sahip düşüncedir.

Sistemli düşünme: Farklı elemanlar arasındaki ilişkileri kompleks yönünden ele alan düşüncedir.

Yaratıcı düşünme: Geleneklere bağlı kalmadan kendine özgü buluş ve fikirler ortaya koymaya çalışan düşünce şeklidir.

Yansıtıcı düşünme: Bireyin önceki tecrübelerinden faydalanarak bilgiyi üretmesi ve bu bilgiyi paylaşmasıdır. Bireyin sahip olduğu yeteneği farklı sorunların çözümünde de kullanabilmesidir.

Üst düzey düşünme: Düşümce aşamalarını idrak ederek düşünme aşamalarını kontrol altına alan düşünme çeşididir.

Altı şapkalı düşünme: Altı farklı renkteki şapka ile bireylerin altı farklı düşünme yöntemini kullandığı düşünme şeklidir. Altı şapkalı düşünme yönteminde uygulanan düşünme şekilleri şunlardır:

Beyaz şapka; tarafsızlıkla ilişkili, objektif ve nesneldir.

Kırmızı şapka; duygu yoğunluğu veren bir renktir. Düşünme yönteminde de duygu yoğunluğu olarak görülür.

Siyah şapka; karamsar, kötümser, olumsuz bir takım düşünceleri içerir.

Sarı şapka; iyimser ve pozitif düşünmeyle bağlantılı olup; güneşi çağrıştırdığı için parlak ve pozitifdir.

Yeşil şapka; bolluk ile kazancı ifade eder. Yaratıcı düşünme ve farklı fikirler düşünmeyle alakalıdır.

Mavi şapka; soğukkanlılığı ifade eder. Düşünme aşamasının kontrol altına alınması ve bu aşamanın düzenlenmesiyle ilgilidir.

Eleştirel düşünme: Bir düşüncenin ileri boyutlara taşınması amacıyla yapılan araştırma ve değerlendirmeye alma işlemidir (Akdan, 2016).

II.1.2.3. Eleştirel Düşünmenin Tanımı

Eleştirel düşüncenin kökenleri tarihsel olarak antik çağ, orta çağ ve modern felsefeye dayanır. Platon, Sokrates, Descartes, Aristo ve Kant gibi filozoflar, eleştirel düşünce kavramının yol almasına katkısı olan önemli şahsiyetlerdir. Şöyle ki; Aristo'nun uslaması, Kartezyen yöntemi, Sokratik yöntem ve Kant'ın akıl yürütme yöntemleri eleştirel düşünce kavramının yol kat etmesinde önemli katkıları olmuştur. Alan yazında genel olarak eleştirel düşünme, olaylara, durumlara çok yönlü bakarak sorun çözme yeterliliği olarak tanımlanmaktadır (Akdan, 2016).

Bu tanıma ek olarak alan yazında eleştirel düşünme muhakeme etme, karar verme, problem çözme, informal mantık, sıradan bir biçimde düşünme ve yaratıcı düşünme gibi kavramların da eş anlamlısı olarak kullanıldığı gözlemlenmektedir. Belirtilen tüm bu kavramlarda yer alan zihinsel işlemler düşünme ile ilişkilidir. Ancak aralarındaki bu ilişkiye rağmen, eleştirel düşünme bu kavramlardan ayrı tutularak tanımlanmaya çalışılmaktadır (Şahinel, 2007).

Eleştirel düşünme kavramı üzerine yapılan bazı tanımlar şunlardır:

Seferoğlu ve Akbıyk (2006)' a göre eleştirel düşünme, ifadeleri çözümleme, ifade edilmemiş düşüncelerin farkına varma, önyargıların farkına varma, düşüncelerin farklı ifade ediliş yollarını aramaktır.

zdemir (2008)' e göre eleştirel düşünme, bir konuyu birden çok yönüyle ele alıp irdelemeye çalışmaktır.

Kaya (2010)' ya göre eleştirel düşünme, bir olayın, için, durumum, kişinin, ürünün olumlu yönlerinin yanında olumsuz yönlerini de ortaya koymak demektir.

Sağlam ve Büyükuysal (2013)' a göre eleştirel düşünme, bir konuya eleştirel olarak bakabilmekten için, onun öncesinde daha basit ve kolay olan başka becerilerin üstüne inşa edilen bir üst düşünme becerisidir.

Bu tanımlardan hareketle eleştirel düşünme, olay ve durumları bilinenden farklı bir şekilde değerlendirebilme, ifade edebilme ve çok yönlü düşünebilme yeterliliği olarak tanımlanabilir.

Eleştirel düşünme, öncelikle karmaşık olayların, durumların farkında olunması ve çözümlenerek bir karara varılması aşamasında gerçekleşen akıl ve mantık yürütmeye dayalı zihinsel işlemlerdir. Eleştirel düşünmenin nasıl olacağı konusunda yol gösterici nitelikteki unsurlar aşağıda ifade edilmiştir:

- 1) Eleştirel düşünme çizgisel değildir.
- 2) ok yönlüdür.
- 3) Birden fazla çözüm ortaya çıkarır.
- 4) Yorum ve değerlendirmelere ihtiyaç duyar.
- 5) Belli şartlarda çelişebilecek çok sayıda ölçütün dikkate alınmasını ister.
- 6) Güvensizliğin öğelerini kendinde barındırır.
- 7) zgrlk ve gerçeklik ister.
- 8) ğretilbilir ölçütlere sahiptir.
- 9) ok çaba gerektirir(zdemir, 2008).

Bu noktadan hareketle eleştirel düşünme kavramı; güvensizlik öğelerini içinde barındıran, belli koşullarda çelişebilecek çok sayıda ölçütün dikkate alındığı, nesnel ve birbirinden bağımsız çok yönlü çözümlerin ortaya konulduğu, yorum ve değerlendirmelere de ihtiyaç duyulan düşünme biçimi olarak ifade edilebilir.

II.1.2.4. Eleştirel Düşünmenin Boyutları

Richard Paul, A.J.A. Binker, Douglas Martin, Chris Vetrano and Heidi Kreklau (1989), duyuşsal stratejiler, bilişsel stratejiler makro-yetenekler ve bilişsel stratejiler mikro beceriler olmak üzere üç grupta bir araya getirdikleri eleştirel düşünme stratejilerini 35 farklı boyutta ele alarak ortaya koymuşlardır. Bunlar:

Duyuşsal stratejiler:

1. Bağımsız düşünmek.
2. Benmerkezci ve toplum merkezli iç görü geliştirmek.
3. Adilce çalışmak.
4. Düşüncelerin altında yatan duygu ve duyguların altında yatan düşünceleri keşfetmek.
5. Entelektüel alçak gönüllülük geliştirme ve yargılamanın askıya alınması.
6. Entelektüel cesaret geliştirmek.
7. Entelektüel iyi niyet veya dürüstlük geliştirmek.
8. Entelektüel azim geliştirmek.
9. Rasyonel güven geliştirmek.

Bilişsel stratejiler makro-yetenekler:

10. Genelleştirmeleri iyi ayırt edebilmek ve aşırı basitleştirmeden kaçınmak.
11. Benzer durumları karşılaştırma: İç görüyü yeni bağlamlara aktarmak.
12. Yeni bir bakış açısı geliştirmek: İnanç, düşünce veya teori oluşturma ya da keşfetmek.
13. Problemleri, sonuçları veya inançları açıklığa kavuşturmak.
14. Kelimelerin veya cümlelerin anlamlarını açıklamak ve analiz etmek.
15. Değerlendirme için ölçüt geliştirme: Değerlerin ve standartların açıklığa kavuşturulması.
16. Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini değerlendirmek.
17. Ayrıntılı sorgulama: Temel veya önemli soruları gündeme getirmek ve sürdürmek.
18. Düşünceleri, yorumları, inançları veya teorileri analiz etmek veya değerlendirmek.
19. Çözüm üretmek veya değerlendirmek.

20. Eylemleri veya politikaları analiz etmek veya değerlendirmek.
  21. Eleştiri okuma: Metinleri açıklamak veya eleştirmek.
  22. Eleştirel olarak dinleme: Sessiz diyalog sanatı.
  23. Disiplinler arası bağlantılar kurmak.
  24. Sokratik tartışma uygulama: İnanç, teori veya perspektifleri açıklığa kavuşturmak ve sorgulamak.
  25. Diyalog kurmak. Bakış açılarını, yorumları veya teorileri karşılaştırmak.
  26. Diyalektik düşünme: Perspektifleri, yorumları veya teorileri değerlendirmek.
- Bilişsel stratejiler mikro beceriler:*
27. İdealleri fiili uygulamayla karşılaştırmak ve ayırt etmek.
  28. Düşünce hakkında düşünmek. Eleştirel kelime dağarcığını kullanmak.
  29. Önemli benzerlikler ve farkları görebilmek.
  30. Varsayımları incelemek veya değerlendirmek.
  31. İlgili olmayanı ilgili olandan ayırt etmek.
  32. Uygun çıkarımlar, tahminler veya yorumlar yapmak.
  33. Kanıtları ve iddia edilen gerçekleri değerlendirmek.
  34. Çelişkileri tanımak.
  35. Etkileri ve sonuçlarını keşfetmek.

II.1.2.5. Eleştirel Düşünme Becerisine Sahip Kişilerin Özellikleri

Gerçeği arama: Kişinin ön yargılarını, inançlarını ve kendi ilgilerini çürütse ve bunları desteklemese bile en doğru bilgiye ulaşmak için istekli ve cesurdur. Kendi düşüncelerinin yanlış olduğunu kabul etse de cesaretini ortaya koyarak doğru olanı bulmak için çaba sarf eder.

Açık görüşlülük: Farklı görüşlerinde olabileceği düşüncesiyle onlara karşı hoşgörülüdür, önyargılar konusunda kendini izler.

Analitik düşünebilme: İleri sürülen bir düşüncenin nedenleriyle birlikte gerekçelerini de öğrenmek ister, problemler karşısında hassastır, sonuçları önceden tahmin etmeye isteklidir. Problem durumunun nedenlerini öğrenerek sonucu hakkında önceden çıkarımda bulunma çabasını göstermeye çalışır.

Sistematik düşünebilme: Düzenlemelere önem verir, karmaşık problemler karşısında kararlı bir durur sergiler ve bütün dikkatini ona yöneltir.

Kendine güvenme: Eleştirel düşünme ile kişinin kendine güveni artar. Kişi kendi akıl yürütme becerisi ile doğru bir karara ulaştığında kendine güvenmeli ve düşünmede iyi olduğu inancına vararak düşünmekten kaçınmamalıdır.

Meraklılık: Meraklı ve bilgiye erişmeye isteklidir, bilginin uygulamaları açık olmasa bile açıklamaları öğrenir.

Bilişsel olgunluk: Karar verirken dikkatlidir, aceleci değildir ve sık sık gözden geçirir. Çok sayıda ve farklı çözümlerin olabileceğinin farkındadır (<http://www.calpress.com/cctdi.html>.akt:Gülveren , 2007).

Eleştirel düşünme becerilerine sahip kişiler, doğru olanı bulmak için istekli, her türlü düşünceye açık, analitik ve sistematik düşünebilen, merakını gidermek için acele etmeden ve kendinden emin bir şekilde düşünmekten kaçınmayan kişiler olarak ifade edilebilir.

II.1.2.6. Eleştirel Düşünme Eğilimi

Türk Dil Kurumu sözlüğünde eğilim, bir şeyi sevmeye, istemeye veya yapmaya içten yönelme anlamına gelmektedir (TDK, 2017). Eğilimler ilgileri, becerileri vb. içinde barındıran, yaşama değişik açılardan yön veren önemli bir unsur olarak görülebilir. Bireyde belli becerilerin var olması o becerileri kullanacağı veya yapacağı anlamına gelmez. Çünkü bireyi iyi düşünebilen bir birey yapan var olan yetenekleri veya bilişsel becerilerinden çok, risk alarak kesin olanı araştırmaya ve eleştirel düşünmeye olan eğilimidir (Seferoğlu ve Akbıyık, 2006).

Eleştirel düşünmeyi, neye inanacağına karar vermeye odaklanmış makul yansıtıcı düşünce olarak tanımlayan Ennis (1985), eleştirel düşünmenin yeteneklerden ve eğilimlerden oluştuğunu belirterek eleştirel düşünme eğilimlerini;

1. Tezin veya sorunun açık bir ifadesini aramak.
2. Nedenleri aramak.
3. Doğruya ulaşmaya çalışmak.
4. Güvenilir kaynaklardan yararlanmak.
5. Durumu bütünsel olarak değerlendirmek.

6. Ana nokta ile ilişkilendirmek.
7. Orijinal ve temel kavramları akılda tutmak.
8. Alternatifler aramak.
9. Açık görüşlü olmak.
  - a. Başkalarının görüşlerini de dikkate almak.
  - b. Anlaşmazlıklarda kişinin düşüncesine müdahale etmesine izin vermemek.
  - c. Deliller ve sebepler yetersiz olduğunda yargılamamak.
10. Kanıtlar ve nedenler bir şeyi yapmak için yeterli olduğunda bir pozisyon almak ve pozisyon değiştirmek.
11. Kişisel sınırların farkında olmak ve korumak.
12. Parçalardan hareketle bütünü görebilmek.
13. Başkalarının duygularına, bilgi ve kültür düzeylerine duyarlı olmak şeklinde sıralamaktadır. Ennis (1985)'in eleştirel düşünme eğilim listesine bakıldığında her bir maddenin birbirini tamamlar nitelikte oldukları görülmektedir.

II.1.2.7. Eleştirel Düşünme ve Eğitim Programları

Toplumlara ve kültürlere göre farklılıklar gösteren sosyal sorunları göz önüne aldığımızda, insanlarda düşünme becerilerinin geliştirilmesi gereksinimi ortaya çıkmaktadır. Bu gereksinim, Türk Milli Eğitimin genel amaçlarında da özellikle vurgulanmıştır.

Türk Millî Eğitiminin genel amacı, Türk Milletinin bütün fertlerini,

1. Atatürk inkılâp ve ilkelerine bağlı, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, milli değerlere sahip çıkan, görev ve sorumluluklarının bilincinde olan ve bunları davranış haline getiren vatandaşlar olarak yetiştirmek.

2. Beden, duygu ve düşünce yönünden sağlıklı bir şekilde gelişmiş kişiliğe, özgür düşünme gücüne ve dünya görüşüne sahip, insana değer veren, üretici ve çalışkan kişiler olarak yetiştirmek.

3. İlgi ve yeteneklerini geliştirerek gerekli donanımları kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini ve toplumu mutlu edecek bir meslek sahibi olmalarını sağlamak (MEB, 2004).

Türk Milletinin bütün fertlerini ilgilendiren ve özellikle Türk Milli Eğitimin temel amaçları içerisinde ikinci madde de belirtilen nitelik ve becerilerin geliştirilmesinde eleştirel düşüncenin aktif hale getirilmesi etkin rol oynar.

Eğitimin temel amaçlarından biri, sorunlarını aktif bir şekilde çözebilen bir birey ve bir toplum oluşturmaktır. Bu nedenle programların önceliği, sorunlarını fark eden ve çözebilen bireylerin yetişmesidir. Bu amaç doğrultusunda öğrencinin sorun çözmek için ihtiyaç duyacağı becerileri kazandırmaya çalışır.

Programlar, her çocuğun eğitim sisteminin içerisinde olmasını, gelişiminin devam etmesini, her bireyin var olan potansiyelini geliştirecek yolların açılmasını ve zenginleşmesini sağlar.

Öğrencilerin gelecekte sahip olabileceği özellikleri önceden kestirmek mümkün olmayabilir. Ancak gelecekte karşılaşılabilecekleri ortamlara uyum sağlayabilmeleri için gerekli olan becerilerin kazandırılması mümkündür. Bu amaçla programlar, öğrencilerin girişimciliklerini, liderlik özelliklerini, bilimsel düşünme, eleştirel düşünme, sorun çözme, yaratıcılık becerilerini geliştirebilmelerini sağlayan ortamlar sunar (MEB 2004).

II.1.2.8. Eleştirel Düşünme ve Sosyal Bilimler

Sosyal Bilimler dersi tarih, coğrafya, psikoloji ve sosyoloji disiplinlerine ait konuları yansıtan, öğrencilerin geçmiş, bugün ve gelecekteki siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik olayları değerlendirirken, sosyal bilimlere ait kavramlara çok boyutlu bakış açısı ve disiplinler arası anlayışıyla bakmayı öğreten ve sosyal bilimcilerin sahip olduğu becerilerin kazandırılmasını hedefleyen bir ortaöğretim dersidir (MEB, 2006)

Bilgiyi sürekli yapılandıran, süreçle beraber oluşturan bir anlayışın egemen olduğu eğitim sistemlerinde eleştirel düşünme becerisi önem arz etmektedir. Özellikle bulunmuş oldukları yaş itibarıyla tarihlerini, toplumu, kültürü, hatta kendilerini yeni yeni tanıyan nesillere bazı değerlerin aktarılması gerekir. Bu değerleri aktarırken öğrencilere kazandırılması gereken bir takım davranış özellikleri vardır. Bunlar hiç kuşku yok ki; eleştirel düşünme, sorgulama, araştırma, şüphelenme gibi insanı düşünürken aktif olmaya yönelen özelliklerdir (Tartuk, 2015). Öğretim programının önemi bu aşamada ortaya çıkmaktadır.

Öğretim programı, bireyin deneyimlerini dikkate alarak, yaşama etkin katılımını sağlayan, doğru karar verme, sorun çözme aşamasında onu destekleyen ve geliştiren bir yaklaşımla bireyi yapılandırmaya çalışmaktadır.

Bu anlayış doğrultusunda Sosyal Bilimler Dersi Öğretim Programı,

1. Her öğrencinin kendine özgü olduğunu savunur.
2. Öğrencilerin geleceklerine ışık tutarak, istenilen özellikleri geliştirmelerinde hassasiyetlik gösterir.
3. Bilgi ve becerilerin gelişmesini sağlayarak, öğrenmeyi ön plana alır.
4. Öğrencileri düşünmeye ve düşüncelerini paylaşmaya teşvik eder.
5. Öğrencilerin bedensel ve ruhsal yönden sağlıklı bir birey olarak yetişmelerini hedefler.
6. Millî değerleri koruyarak, evrensel değerlerin de önemsenmesine çalışır.
7. Öğrencilerin sosyalleşmeleri amaçlar.
8. Öğrencilerin sosyal, siyasal ve ekonomik haklarını bilen ve bu hakları kullanan, sorumluluk sahibi bireyler olarak yetişmelerini dikkate alır.
9. Toplumsal sorunlar karşısında öğrencilerin hassas olmalarını sağlar.
10. Öğrencilerin öğrenme sürecinde deneyimlerini kullanarak çevreyle etkileşim kurmalarına olanak tanır.
11. Öğrenme-öğretme yöntem ve tekniklerindeki çeşitliliği göz önünde tutarak her öğrenciye ulaşmaya çalışır (MEB, 2006).

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 2. maddesinde ifade edilen Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları ile Türk Milli Eğitiminin Temel İlkelerine uygun olarak öğrencilerin;

1. Erdemli bir insan olmanın gereği olarak millî, manevi ve evrensel değerlerin farkında olmaları,
2. Türkiye Cumhuriyetinde yaşayan bir birey olarak hak ve sorumluluklarının bilincinde olan, demokratik, barışçıl, uzlaşılı ve hoşgörü çerçevesinin oluşmasına ve gelişmesine katkı sağlayan bireyler olmaları,
3. Yaşadığı çevre ve dünya hakkında genel coğrafi bilgileri öğrenip insan ve çevre arasındaki etkileşimi coğrafi becerileri ile açıklamaya çalışmaları,

4. Ekonomik kaynakların devamlılığına ve verimli bir şekilde kullanılmalarına yönelik bilgi ve beceri sahibi olmaları ve bu yönde olumlu tutum sergilemeleri,
5. Kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğinin bilincinde olmaları,
6. Küreselleşme hakkında bilgi sahibi olarak dünyadaki karşılıklı etkileşimin bilincinde olmaları ve insanlığa faydalı olmaları,
7. Teknolojinin ihtiyaçlardan doğduğunu ve toplumları etkilediğinin farkına varmaları, eleştirel düşünme becerisine sahip bireyler olarak doğru ve güvenilir bilgiye ulaşmış olmaları,
8. Vatandaşlığın gereği olan temel bilgi, beceri ve değerleri kazanmaları hedeflenmektedir (MEB, 2015).

Yedinci madde de belirtildiği gibi Sosyal Bilgiler öğretiminde bireylerin doğru ve güvenilir bilgiye ulaşmada eleştirel düşünce becerisine sahip olmaları gerekmektedir.

II.2. İlgili Araştırmalar

II.2.1.Sosyal Girişimcilik

II.2.1.1.Yurtiçinde Yapılan Araştırmalar

Kırılmaz (2014) çalışmasında, sosyal değişim ve gelişme açısından oldukça önemli olan sosyal girişimcilik kavramının boyutlarını incelemeyi amaçlamıştır. Çalışma sonucunda, sosyal girişimcilik kavramı boyutlarının başarılı sosyal girişimci organizasyonları ve sosyal girişimcileri ortaya çıkarmada etkili olduğunu belirtmiştir.

Coşkun ve Sarıkaya (2016) tarafından yapılan çalışmada, son zamanlarda giderek öne çıkan sosyal girişimcilik eğitiminin önemini ve bu eğitimin gönüllü kuruluşlar aracılığıyla verilmesinin bireysel ve toplumsal faydalarını ortaya koymayı amaçlanmıştır. Bu çalışmanın sonucunda, sosyal girişimcilik faaliyetlerinin sosyal yapıyı güçlendirdiği, insanlar arasındaki iletişimi kuvvetlendirdiği ve sosyal kalkınmaya destek sağladığı, gönüllü kuruluşların da bu amaçlarla faaliyetlerini gerçekleştirdiği düşünüldüğünde, gönüllü kuruluşlar ve sosyal girişimcilik arasında önemli bir işbirliği potansiyeli olduğunu ifade etmişlerdir. Bu bağlamda, gönüllü

kuruluşların sosyal girişimcilik eğitiminde rol almasının sosyal girişimciliğin bireysel ve toplumsal faydalarını artıracakını belirtmişlerdir.

Yılmaz ve Sünbül (2009) araştırmalarında, üniversite öğrencilerinin girişimciliklerini ölçebilecek güvenilir ve geçerli bir ölçme aracı geliştirmeyi amaçlamışlardır. Araştırmanın çalışma grubunu, Selçuk Üniversitesinin farklı bölümlerinde okuyan 474 öğrenci oluşturmuştur. Elde edilen bulgulara göre ölçeğin güvenilir ve geçerli bir ölçme aracı olduğunu belirtmişlerdir.

Mengü (2016) çalışmasında, sosyal girişimciliğin sosyal bileşenini güçlendirerek olgunun yüksek olan potansiyeline karşın zayıf olan derinliğini artırmak amaçlanmıştır. Literatüre dayalı betimleyici yöntem kullanılarak sosyal girişimciliğin önce sosyolojik olma imkânı ele alınmış, ardından da sosyolojinin klasik geleneği üzerinden bir yaklaşım sunulmuştur. Özne-yapı etkileşimi, sosyal ağ, sosyal gelişme ve toplumsal hareket şeklinde belirlenen dört odak nokta üzerinden yürütülen bu çalışmanın sonucunda, sınırları dâhilinde literatüre güçlü bir iddia yerine yeni bir öneri sunduğunu belirtmiştir.

Coşkun (2015) çalışmasında, okul öncesi eğitim kurumlarının sosyal girişimcilik eğitimi verme ve bu eğitimi verirken gönüllü kuruluşlarla işbirliği yapma düzeylerini belirlemeye çalışmıştır. 2014-2015 eğitim öğretim yılında, İstanbul ilinin Avrupa yakasında bulunan tüm ilçelerindeki 111 okul öncesi eğitim kurumunun yönetici bölümündeki kurucu, müdür ve eğitim koordinatörü ile yapılan anket çalışması sonuçlarına göre; sosyal girişimcilik eğitimi hakkında bilgi sahibi olduklarını ve gönüllü kuruluşlarla birlikte belirli alanlarda işbirliği yaptıklarını ortaya koymuştur. Yapılan iş birliklerinin ise; bazı alanlar için iyi, bazı alanlar için orta ve bazı alanlar içinde düşük düzeyde olduğu sonucuna ulaşmıştır.

II.2.1.2.Yurtdışında Yapılan Araştırmalar

Apostolakis (2011)'in çalışmasında, yüksek öğrenimin sosyal girişimciliğin geliştirilmesindeki rolünü ortaya koymayı amaçlamıştır. Dorset, İngiltere ve Avalon, Kanada bağlamında yapmış olduğu çalışma sonucunda, yüksek öğrenimin sosyal girişimcilik için oynayabileceği rolün büyük önem taşıdığını, ancak; bunun üstesinden gelinmesi gereken birtakım engeller bulunduğuna da dikkat çekmektedir.

Debbi and Susan (2009) çalışmalarında, sosyal girişimcilik alanında karşılaşılan zorlukları ve en iyi uygulamaları ortaya çıkarmayı amaçlamışlardır. Bunun için sosyal girişimciliğin tanımlarını, en yaygın kullanılan olguları, makaleleri, ders kitaplarını ve 107 sosyal girişimcilik dersindeki en popüler pedagojik yaklaşımlar incelenmiştir. Sonuç olarak, fakültenin hizmet öğrenme gibi güçlü pedagojik yöntemleri kullanarak mükemmel bir iş yaptığını, derslerin çoğunluğu fırsat tanıma, yenilik, sınırlı kaynak edinme, sosyal etki ölçme ve sosyal girişimcilik faaliyetlerinin temel unsurları olarak sürdürülebilir iş modelleri içerdiğini ortaya koymuşlardır. Öğrencilere sosyal yenilikleri ölçeklendirme konusunu öğretmeyi en büyük zorluk olarak belirtmişlerdir.

Lekhanya (2015) araştırmasında, Güney Afrika'da sosyal girişimciliği teşvik eden üniversitelerin rolünü incelemeyi amaçlamıştır. Çalışma aynı zamanda üniversitelerin sosyal girişimciliğe sağladığı desteği ve desteğin genişlemesini de değerlendirmektedir. Bunun yanı sıra Güney Afrika üniversitelerinin sosyal girişimciliğin gelişmesine yardımcı olmak için kullandığı stratejileri de analiz etmektedir. Veriler, Güney Afrika'daki altı üniversitenin fakülte dekanları, bölüm başkanları ve sosyal girişimcilik müdürü ile sosyal girişimcilik bölüm başkanından oluşan toplam 40 katılımcıyı kapsamaktadır. Sonuç olarak, katılımcıların çoğunun sosyal girişimcilik faaliyetlerine veya herhangi bir girişimcilik geliştirme programlarına katılmadıklarını, bazı katılımcıların sosyal girişimcilik konusunda hiçbir fikirlerinin olmadığını ortaya koymuştur .

Mazurek (2013)'in çalışmasında, "Kuzey Amerika ve Avrupa'da sosyal ekonomi ve sosyal girişimcilik eğitimi karşılaştırmak için bu alandaki önemli değişimleri, özellikle de Avrupa'daki ve Kuzey Amerika'daki (ABD ve Kanada) seçilmiş üniversitelerde, kolej veya diğer eğitim kurumlarında mevcut eğitim programlarını ve müfredatlarını tartışmıştır. Sonuç olarak, kültürel farklılıkların belirli ülkelerdeki eğitim programları üzerinde etkili olabileceği gerçeğine rağmen, farklı akademik kurumlarla birlikte programın yönlendirilmesine ilişkin bazı stratejik kararları, gereksinimleri ve hatta gelecekte olası işbirliği yollarının farklı yöntemlerle aydınlatılabileceğini vurgulamaktadır.

Pongrácz (2014) çalışmasında, Avrupa da sosyal girişimciliğin teşvik edilmesine odaklanan ve bu sektörün gelişmesinin bir belirleyicisi olarak sosyal ekonomi ile ilgili

eğitim ihtiyacını vurgulamaktadır. Sonuç olarak, sosyal ekonomi konusunu yüksek öğrenim sürecine sokarak, sektör hakkında bilgi veren Slovakya'daki liderlere katılmayı başardığını ve böylece sosyal ekonomi kavramının başarılı bir şekilde kurulmasını ve geliştirilmesini koşullara bağlı olarak desteklediğini belirtmiştir.

Salamzadeh, Kirby and Azimi (2013) alışmalarında, İran'da sosyal girişimcilik eğitimindeki boşlukları bulmak için Tahran niversitesi'nde (UT) yüksek öğrenim gören öğrenciler arasındaki farkındalığı, niyetleri / desteği ve bağlamsal öğeleri araştırmayı amaçlamışlardır. UT'nin üç fakültesinde yapılan anket sonuçlarına göre, ankete katılanlar arasında kavrama karşı bilinç ve desteğin olduğunu, ancak; bağlamsal unsurlara yeteri kadar dikkat gösterilmediği sonucuna ulaşmışlardır.

Salamzadeh, Salamzadeh and Nejadi (2011) alışmalarında, eşsiz ve farklı bir kavram olarak, sosyal girişimcilik (SE) kavramını ayrıntılandırmayı amaçlamaktadırlar. Bu alışma, SE hakkındaki mevcut literatürü gözden geçirip, kavram ve fikirleri bir araya getirerek, bu olgunun yararlanıcılarına kapsamlı ve ortak bir bakış açısı sunmak için bir model önermektedir. Ayrıca, "Sosyal" ve "Girişimcilik" boyutlarını içeren iki taraflı bir olgu olarak SE'nin mevcut görünümünü yeniden inşa edeceğini de vurgulamaktadır.

II.2.2. Eleştirel Düşünme

II.2.2.1. Yurtiçinde Yapılan Araştırmalar

Gülveren (2007) alışmasında, eğitim fakültesinde öğrenim gören ğretmen adaylarının eleştirel düşünme güçlerini ve bunları etkileyen faktörleri ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmanın evrenini Uşak Üniversitesi Eğitim Fakültesinde 2006-2007 eğitim ğretim yılı içerisinde okuyan 3194 ğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise 1302 ğrenci oluşturmaktadır. Cornell eleştirel düşünme testi kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda elde edilen verilere göre; eğitim fakültesinde okuyan öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerinin yeterli düzeyde olmadığı, yaşın, sınıf düzeyinin, anne-baba iş ve eğitim düzeyinin eleştirel düşünmede etkili olmadığı, bayan öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerinin erkek öğrencilere göre daha iyi olduğu, akademik ortalaması yüksek olan öğrencilerin eleştirel düşünme

becerilerinin daha iyi olduğu ve normal öğretim öğrencilerinin ikinci öğretim öğrencilerine göre eleştirel düşünmede daha başarılı oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Akdere (2012) çalışmasında, öğretmen adaylarının eleştirel düşünme becerileri, eleştirel düşünme öğretimine yönelik tutumları ve öz yeterlik seviyelerini belirlemeyi amaçlamıştır. Çalışmaya on dört devlet üniversitenin Eğitim Fakültesi son sınıftaki öğretmen adayları katılmıştır. Sonuç olarak araştırmada kullanılan Tanımlayıcı istatistik analiz sonuçları; öğretmen adaylarının eleştirel düşünme seviyelerinin 'orta derecenin altında' olduğu, eleştirel düşünme öğretimine yönelik tutumlarının orta derecede olumlu ve öz yeterlik seviyelerinin orta düzeyde olduğunu, korelasyon analiz sonuçları; öğretmen adaylarının tutum ve öz yeterlik seviyeleri arasında orta derecede anlamlı korelasyon olduğunu, MANOVA analiz sonuçları ise; öğretmen adaylarının cinsiyet, motivasyon düzeyleri ile eleştirel düşünme düzeyleri, eleştirel düşünme öğretimine yönelik tutumları ve öz yeterlik seviyeleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı, eğitim gördükleri bölümün, daha önce eleştirel düşünme konusunda eğitim alıp almamalarının, akademik başarı, okuma alışkanlıkları, babanın eğitim düzeyi, mezun oldukları lise türünün, bir veya daha fazla değişken üzerinde çeşitli derecelerde etkili olduğu görülmüştür.

Kalelioğlu (2011) araştırmasında, harmanlanmış öğrenme ortamları için tasarılanan çevrimiçi tartışma forumu yapısının öğretmen adaylarının eleştirel düşünme becerisine etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. California Eleştirel Düşünme Eğilimi anketi ile ulaşılan eleştirel düşünme eğilimi puanları sonuçlarına göre; tartışma yapısı öğretmen adaylarının serbest, yapılandırılmış ya da yönlendirilmiş yapıdaki çevrimiçi tartışmaların eleştirel düşünme eğilimlerinde anlamlı düzeyde bir farklılığa yol açmadığı, ancak; eleştirel düşünme performanslarına bakıldığında, yönlendirilmiş gruptakilerin çevrimiçi tartışmalarda eleştirel düşüncelerini daha fazla yansıttıkları görülmüştür.

Saçlı (2013) araştırmasında, yaratıcı drama eğitiminin aday beden eğitimi öğretmenlerinin eleştirel düşünme becerileri ve eğilimleri üzerine etkisi olup olmadığını ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Araştırma gurubunu, 2010-2011 eğitim-öğretim yılı Hacettepe Üniversitesi, Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Programında öğrenim gören 64 beden eğitimi öğretmen

adayı oluşturmaktadır. Elde edilen bulgulardan, beden eğitimi öğretmen adaylarının eleştirel düşünme becerileri ve eğilimlerinin geliştirilmesinde yaratıcı drama eğitiminin etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Karademir (2013) çalışmasında, öğretmen adaylarının sorgulama ve eleştirel düşünme becerilerinin öğretmen öz-yeterlik düzeyine etkisini belirlemeyi amaçlamıştır. Elde edilen sonuçlara göre, öğretmen adaylarının sorgulama ve eleştirel düşünme becerilerinin, öğretmen öz yeterlilikleri üzerinde zayıf bir etkiye sahip olduğu, öğretmen adaylarının genel anlamda sorgulamaya ve eleştirel düşünmeye açık oldukları, karşılaştıkları engelleri aşmak için çaba sarf ettikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Kanbay (2013) çalışmasında, hemşirelik öğrencilerine verilen eleştirel düşünme eğitiminin problem çözme becerisi üzerine etkisini incelemeyi amaçlamıştır. Elde edilen bulgulara göre; eleştirel düşünme becerisinin problem çözme becerisini arttığı ve eleştirel düşünme becerisinin eleştirel düşünmeyi hedefleyen bir eğitimle artırılabilirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Kaya (2010) araştırmasında, öğretmen eğitiminde yapılandırmacı öğrenmeye dayalı uygulamaların öğretmen adaylarının problem çözme, eleştirel düşünme ve yaratıcı düşünme eğilimleri üzerine etkilerinin olup olmadığını tespit etmeyi amaçlamıştır. Araştırmanın çalışma grubu, Türkçe Öğretmenliği 3. sınıfta (normal öğretim) öğrenim gören, 35 kişilik deney grubu ile 35 kişilik kontrol grubu olmak üzere toplamda 70 öğretmen adayından oluşmaktadır. Araştırmada verilerin elde edilmesinde, problem çözme, eleştirel düşünme ve yaratıcılık eğilim ölçekleri her iki gruba uygulanmış, sadece yapılandırmacı öğrenme ortamı anket formu deney grubuna uygulanmıştır. Sonuç olarak, deney ve kontrol gruplarının ön test sonuçları arasında anlamlı düzeyde bir fark olmadığı, son test sonuçları arasında anlamlı düzeyde bir fark olduğu, deney grubundaki öğretmen adayları ile yapılan görüşmeler ve gözlemler sonucunda son test sonuçları ile benzerlik gösterdiği, kontrol grubundaki öğretmen adaylarıyla yapılan görüşmede ise; kontrol grubuna uygulanan ölçek sonuçlarıyla paralellik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

II.2.2.2. Yurtdışında Yapılan Araştırmalar

Khatib and Alizadeh (2012) alışmalarında, öğrencilerin eleştirel dūřınme durumlarını incelemeyi amaçlamışlardır. Bu amaca ulaşmak için çalışma grubunu oluşturan 34 öğrenciye eleştirel dūřınme testi ve okuduğunu anlama testi ön test olarak uygulanmıştır. Bu n testin sonuçlarına dayanarak, katılımcılar deney grubu ve kontrol grubu olarak iki homojen gruba ayrılmıştır. Deney grubuna eleştirel dūřınmeyi ön plana çıkartacak edebi metinlere dayalı bir program uygulanmış, kontrol grubuna ise eleştirel dūřınmeyi ortaya çıkarmayan ve edebi olmayan metinlere dayalı bir program uygulanmıştır. Her iki grupta da programlar 15 oturumdan oluşmuştur. Araştırmanın sonucunda, deney grubundaki öğrencilerin eleştirel dūřınme becerilerinin kontrol grubuna göre daha st seviye olduğu görülmüştür. Bu bağlamda yaratıcı ve yaratıcı dūřınce gerektiren edebi metinlerin, akıl yürütme ve çıkarım açısından zengin olduklarından, öğretmenlere öğrencilerin eleştirel dūřınme becerilerini geliştirmeleri için müthiş katkı sağlayabileceğini ortaya koymuştur.

Karimi and Eskafi (2014) alışmalarında, bir dizi ana daldan 350 İnan niversite öğrencisinin eleştirel dūřınme düzeylerini ve yeteneklerini değerlendirmek için gerçekleştirilen karşılaştırmalı bir vaka çalışmasından elde edilen bulguları sunmayı amaçlamaktadırlar. Bu amaçla, Watson-Glasser Eleřtirel Dūřınme Deđerlendirmesi, eleştirel dūřınme yeteneklerini ölçmek için uygulanmıştır. İnan niversite öğrencilerinden elde edilen bulguların analizi, katılımcıların ortalama düzeyde eleştirel dūřınme yeteneği kazanmış olduklarını ortaya koymuştur.

Williams (2003) alışmasında, iki tür eleştirel dūřınme lt, genel ve konuya özgü, ders testlerinde öngörülen performansın ne kadar iyi olduğunu ve eleştirel dūřınmenin en başından dersin sonuna kadar ne lde değiştiğini incelemeyi amaçlamıştır. Çalışmada iki genel ve bir konuda öznel dūřınme lt kullanılmıştır. 3 sömestr boyunca çalışmanın çeşitli aşamalarında toplam 428 kolej ğrencisi katılmıştır. Psikolojik Eleřtirel Dūřınme Testi ve Watson-Glasser Eleřtirel Dūřınme Deđerlendirmesi- Form S, sınav puanlarının en iyi yordayıcıları olduklarını, eleştirel dūřınme ltlerinin, eleştirel dūřınmeyi tekrarlayan çoktan seçmeli sınavlarda, performansı sadece ders bilgisini hatırlatan deneme sınavlarına kıyasla daha iyi tahminde bulduklarını belirtmiştir. Öğrencilerin aynı zamanda bu iki eleştirel

düşünme ölçütü üzerinde puanlarını dersin en başından sonuna kadar önemli ölçüde geliştirdiklerini de ortaya koymuştur.

Gadzella and Baloğlu (2003) çalışmalarında, Watson-Glasser Eleştirel Düşünme Değerlendirme, WGCTA'nın eğitimde öğrenim gören ve eğitim psikolojisi ders notlarını en iyi tahmin eden değişkenler için çeşitli güvenilirlik ve geçerliklerini belirlemeyi amaçlamışlardır. Veriler, WGCTA'nın eğitimde öğrenim gören öğrenciler için, eleştirel düşünmeyi ölçen güvenilir ve geçerli bir test olduğunu ortaya koymuştur.

Broadbear, Jin and Bierma (2005) çalışmalarında, Illinois Eyalet Üniversitesi (ISU) sağlık eğitim programına giren öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerini ölçmeyi amaçlamışlardır. Ölçek olarak Kaliforniya Eleştirel Düşünme Eğilimi Envanteri (CCTDI) kullanılmıştır. Ve çalışmanın sonucunda, sağlık eğitimi öğrencilerinin sadece çok küçük bir yüzdesinin (%5,2) güçlü eleştirel düşünme eğilimine sahip olduğunun sonucuna ulaşmışlardır.

III. BÖLÜM

YÖNTEM

III.1. Araştırma Modeli (Deseni)

Bu araştırma; ilişkisel tarama modeline dayalı bir çalışmadır. İlişkisel tarama modeli, "iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelidir"(Karasar, 2016).

III.2. Araştırma Grubu

Bu çalışmanın araştırma grubu, 2017-2018 eğitim-öğretim akademik yılında Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören ve basit seçkisiz örnekleme yöntemine göre belirlenen 165(%56.5)'i kadın, 127(%43.5)'si erkek olmak üzere toplam 292 (%100) sosyal bilgiler öğretmen adayından oluşmaktadır. Araştırma grubunun yaş ortalaması 21.60 olarak belirlenmiştir. Araştırma grubuna ait betimsel bilgiler aşağıda tablo 3.1' de verilmiştir.

Tablo 3.1. Araştırma Grubunun Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	N	%
Kadın	165	56.5
Erkek	127	43.5
Toplam	292	100

III.3. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal girişimcilik özellik durumlarını belirlemek için "Öğretmen Adaylarının Sosyal Girişimcilik Özellikleri Ölçeği", eleştirel düşünme eğilim durumlarını belirlemek için "Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği" ve kişisel bilgilerini elde edebilmek için ise "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır. Kullanılan veri toplama araçlarına ait açıklamalar aşağıda verilmiştir.

III.3.1. Öğretmen Adaylarının Sosyal Girişimcilik Özellikleri Ölçeği

Tuba KONAKLI ve Nur GÖĞÜŞ tarafından geliştirilen "Öğretmen Adaylarının Sosyal Girişimcilik Özellikleri Ölçeği" öğretmen adaylarına yönelik 5'li likert (1

Kesinlikle Katılmıyorum- 5 Tamamen Katılıyorum) tipi kendini değerlendirme ölçeğidir. Ölçek öğretmen adaylarının sosyal girişimcilik özelliklerini belirlemeye yönelik geliştirilen ve bireyin kendisi hakkında bilgi vermesi esasına dayalı olan bir ölçme aracıdır. Ölçek 21 maddeden ve 3 alt ölçekten oluşmaktadır: Özgüven (8 madde), kişisel yaratıcılık (6 madde), risk alma (7 madde). Ölçekte ters kodlanan madde bulunmamaktadır. Ölçekten alınan toplam puan madde sayısına (21) bölünerek, ölçeğin tamamı için öğretmen adayının sosyal girişimcilik düzeyi hakkında bir sonuca varılabilir.

Öğretmen adaylarının sosyal girişimcilik özellikleri ölçeğinin yapı geçerliliğini belirlemek için varimax dik döndürme ile temel bileşenler analizi kullanılarak AFA yapılmıştır. Ayrıca AFA ile ortaya konulan yapının doğruluğunun test edilebilmesi için DFA yapılmıştır. Çalışmada KMO katsayısı .845 ve Bartlett testi değeri ise 4149,559 olarak hesaplanmıştır. Faktör analizinin sonuçları incelendiğinde 25 maddenin faktör yük değerlerinin .30'un altında kaldığı ve birden fazla faktörle yüksek yük değerine sahip oldukları görülmüştür. Bu özelliklere sahip 4 madde ölçekten çıkarılmıştır. 21 madde için tekrar faktör analizi yapılmıştır. AFA sonucunda maddelerin öz değeri 1'den büyük olan 5 faktör altında toplandığı görülmüştür. Bu 5 faktörün varyansı %51,28'dir. Üçüncü faktörde bir kırılma noktası olduğu, üçüncü noktadan sonraki bileşenlerin varyansa katkılarının düşük ve birbirine yakın değerler aldığı görülmüştür. Dolayısıyla ölçeğin üç faktörlü yapıda olabileceği düşünülerek üç faktör üzerinden tekrar faktör analizi gerçekleştirilmiştir. 21 madde ile gerçekleştirilen faktör analizi sonucunda 21 maddenin üç faktör altında toplandığı ve sadece bir faktörde yüksek yük değeri gösterdikleri saptanmıştır.

Risk alma boyutu 7 maddeden oluşmakta, maddelerin faktör yük değeri .635 ile .392 arasında değişmekte ve toplam varyansın %26,077'sini açıklamaktadır. Özgüven boyutu 8 maddeden oluşmakta, maddelerin faktör yük değeri .703 ile .373 arasında değişmekte ve toplam varyansın %8,438'ini açıklamaktadır. Son boyut olan kişisel yaratıcılık ise toplam varyansa %6,302'lik katkı sağlamakta ve altı maddeden oluşmaktadır. Bu boyutta maddelerin faktör yük değeri .793 ile .472 arasında değişmektedir. Üç faktörün açıkladıkları toplam varyansın %41 olduğu görülmektedir.

Üç boyutlu sosyal girişimcilik modeli için uygulanan doğrulayıcı faktör analizinde uyum indeksi değerleri: $\chi^2 = 427.15$, $sd = 186$, $RMSEA = .063$, $NFI = .90$, $NNFI = .95$, $CFI = .95$, $GFI = .90$, $AGFI = .86$, $SRMR = .60$ olarak bulunmuştur. İç tutarlık. Cronbach alfa iç tutarlık güvenilirlik katsayıları ölçeğin bütünü için .83, iç öz-güven alt ölçeği için .83, dış özgüven alt ölçeği için .85 olarak bulunmuştur. Düzeltilmiş madde-toplam korelasyonlarını .27 ile .57 arasında değiştiği görülmüştür (Konaklı ve Göğüş, 2013).Yürütülen bu çalışma kapsamında Öğretmen Adaylarının Sosyal Girişimcilik Özellikleri Ölçeğinin tamamı için Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı .90 olarak belirlenmiştir.

III.3.2. Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği

Ahmet AKIN vd. tarafından geliştirilen eleştirel düşünme eğilimi ölçeği yetişkinlere yönelik 5'li likert (1 Kesinlikle Katılmıyorum- 5 Kesinlikle Katılıyorum) tipi kendini değerlendirme ölçeğidir. Ölçek eleştirel düşünme yönelimlerini değerlendirme amacıyla geliştirilen ve bireyin kendisi hakkında bilgi vermesi temeline dayanan bir ölçme aracıdır. Toplam 11 maddeden ve 2 alt boyuttan oluşmaktadır: Eleştirel açık olma (7 madde), yansıtıcı şüphencilik (4 madde). İki alt boyuttaki maddelerin her birine ait puanlar toplanarak alt boyutlara ait puanlar elde edilir. Eleştirel açık olma alt boyutu için en düşük 7, en yüksek 35; yansıtıcı şüphencilik alt boyutu için en düşük 4, en yüksek 20 puan şeklindedir. Daha yüksek puanlar, daha yüksek eleştirel düşünme yönelimi olarak yorumlanmaktadır. Ters puanlanan madde bulunmamaktadır. Yapı geçerliği. 509 bireyden elde edilen verilere uygulanan doğrulayıcı faktör analizinde uyum indeksi değerleri: $\chi^2 = 53.24$, $sd = 40$, $NNFI = .96$, $CFI = .97$, $IFI = .97$, $SRMR = .026$, $RMSEA = .048$ olarak bulunmuştur. Maddelerin faktör yükleri eleştirel açık olma alt boyutu için .27 ile .68, yansıtıcı şüphencilik alt boyutu için .55 ile .76 arasında değişmektedir. İç tutarlık. Cronbach alfa iç tutarlık güvenilirlik katsayıları eleştirel açık olma alt boyutu için .75, yansıtıcı şüphencilik alt boyutu için .68 ve ölçeğin bütünü için .78 olarak bulunmuştur. Düzeltilmiş madde toplam korelasyon katsayıları ise .25 ile .57 arasında sıralanmaktadır (Akın, vd. 2013). Yürütülen çalışma kapsamında bu ölçeğinin tamamı için Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı .83 olarak belirlenmiştir.

III.3.3. Kişisel Bilgi Formu

Bu çalışmada araştırma grubunu oluşturan sosyal bilgiler öğretmen adaylarından araştırmanın amacı doğrultusunda gerekli kişisel bilgilerini elde edebilmek için bu araştırma kapsamında oluşturulmuştur.

III.4. Verilerin Toplanması

Araştırmanın yürütülmesi için gerekli izinler alındıktan sonra Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümü ile iletişime geçilerek veri toplama araçlarının uygulanacağı öğretmen adayları basit seçkisiz örnekleme yöntemine göre belirlenmiştir. Ardından veri toplama araçlarını uygulamak için uygun zamanlar belirlenmiş ve uygulanmıştır. Araştırmada kullanılan veri toplama araçları öğrencilere araştırmacı tarafından gruplar halinde uygulanmıştır. Veri toplama araçları gruplara uygulanmadan önce araştırmanın amacı hakkında bilgi verilmiştir. Verilerin toplanmasında örnekleme yöntemine ek olarak öğrencilerin gönüllüğü de dikkate alınmıştır. Her bir grupta uygulamalar yaklaşık olarak 30-40 dakika da tamamlanmıştır.

III.5. Verilerin Analizi

Araştırmada öncelikle, araştırma sonucunda elde edilen verilerin parametrik istatistikler için mi yoksa non-parametrik istatistikler için mi uygun olduğu normallik dağılımına (basıklık, çarpıklık, ortalama, ortanca, mod, saçılım ve histogram grafikleri) ve grupların varyanslarının eşitliğine (Levene F testi) bakılarak incelenmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda elde edilen verilerin normal dağılım gösterdiği ve bunun içinde parametrik analiz yöntemlerinin uygulanmasının uygun olacağı düşünülmüştür. Parametrik analiz yöntemlerinden basit doğrusal regresyon analizi yöntemine, ilişkisiz(bağımsız) örneklemler için t testi yöntemine ve ilişkisiz örneklemler için tek yönlü ANOVA analiz yöntemine başvurulmuştur.

4. BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde ilk olarak sosyal bilgiler öğretmen adaylarında eleştirel düşünme eğilimleri değişkeninin sosyal girişimcilik özellikleri değişkeninin anlamlı düzeyde bir yordayıcısı olup olmadığına basit doğrusal regresyon analizi yöntemi ile bakılmıştır. Ardından eleştirel düşünme eğilimleri ve sosyal girişimcilik özellikleri değişkenlerinin cinsiyet, sınıf düzeyi, mezun olunan ortaöğretim kademesi, sosyal ekonomik düzey, anne-baba tutum algılarına, yılda okunan kitap sayısı, yaşamın çoğunun geçirildiği yer, sosyal kültürel etkinliklere katılma durumu, toplumsal sorunlara ilgi durumu değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı ilişkisiz(bağımsız) örneklem için t testi ve ilişkisiz örneklem için tek yönlü ANOVA analiz yöntemi ile incelenmiştir.

Tablo 4.1. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sosyal Girişimcilik Özelliklerinin Yordanmasına Ait Basit Doğrusal Regresyon Analiz Sonucu

Model	Standardize		Std.	t	İkili	Kıs.	R	R ²	F	df
	Edilmemiş	Edilmiş	Kat.Say.							
	B	Std.	Beta		r	R				
1.(Sabit)	25.92	3.20		8.08**			.717 ^a	.514	306.52**	1/290
E. D.	1.28	.073	.717	17.50**	.717	.717				

E. D. (Eleştirel Düşünce)(**P<.01)

Yapılan analiz sonucunda, yordayan değişkenin model üzerinde yordama işlemini başarıyla yerine getirdiği yani oluşturulan regresyon modelinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($F_{1/290}=306.52$; $p<.01$) belirlenmiştir. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarında eleştirel düşünme eğilimleri değişkeni sosyal girişimcilik özellikleri değişkenindeki toplam varyansın yaklaşık olarak %51'ini açıklamaktadır ($R=.717$; $R^2=.514$). Beta katsayısı (.717) ve Beta katsayısının anlamlılığına ilişkin t testi sonuçları da anlamlı bulunmuştur ($t=17.50$; $P<.01$). Bu bulgulara bağlı olarak sosyal bilgiler

öğretmen adaylarında eleştirel düşünme eğilimleri değişkenin sosyal girişimcilik özellikleri değişkeninin anlamlı düzeyde bir yordayıcısı olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.2. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Cinsiyet Değişkenine Göre Sosyal Girişimcilik Özellikleri ve Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarına Ait İlişkisiz (Bağımsız) Örneklem İçin T- Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	Sd	t	p
Sosyal Girişimcilik Özellikleri	Kadın	165	83.72	10.61	290	3.79	.000*
	Erkek	127	78.41	13.27			
Eleştirel Düşünme Eğilimi	Kadın	165	44.17	5.43	290	2.88	.004*
	Erkek	127	41.79	7.97			

*p<.05

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal girişimcilik özellikleri ve eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalamalarının cinsiyete göre anlamlı düzeyde bir farklılaşma gösterip göstermediğini belirlemek için uygulanan ilişkisiz (bağımsız) örneklem için t- testi sonuçlarına göre;

Kadınların sosyal girişimcilik özellikleri puan ortalaması ile ($\bar{X}$ =83.72) erkeklerin sosyal girişimcilik özellikleri puan ortalaması($\bar{X}$ =78.41) arasında kadınlar lehinde anlamlı düzeyde bir fark belirlenmiştir[t₍₂₉₀₎= 3.79; p<.05].Etki büyüklüğünü tespit etmek için hesaplanan eta kare değeri (η^2 =.047) olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda sosyal girişimcilik özellikleri puanlarında gözlenen varyansın yaklaşık %5'nin cinsiyete bağlı olduğu söylenebilir.

Kadınların eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalaması ile ($\bar{X}$ =44.17) erkeklerin eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalaması($\bar{X}$ =41.79) arasında kadınlar lehinde anlamlı düzeyde bir fark belirlenmiştir[t₍₂₉₀₎= 2.88; p<.05].Etki büyüklüğünü tespit etmek için hesaplanan eta kare değeri (η^2 =.031) olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda eleştirel düşünme eğilimleri puanlarında gözlenen varyansın yaklaşık %3'nün cinsiyete bağlı olduğu söylenebilir.

Tablo 4.3. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sınıf Düzeyine Göre Sosyal Girişimcilik Özellikleri ve Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarına Ait Aritmetik Ortalamalar ve Standart Sapmaları

	Sınıf	N	$\bar{X}$	S
Sosyal Girişimcilik Özellikleri	1. Sınıf	78	78.85	12.33
	2. Sınıf	72	82.00	12.82
	3. Sınıf	87	82.86	12.67
	4. Sınıf	55	81.98	9.38
Eleştirel Düşünme Eğilimi	1.Sınıf	78	40.79	7.36
	2. Sınıf	72	43.01	6.26
	3.Sınıf	87	44.06	6.69
	4. Sınıf	55	45.16	5.62
	Toplam	292		

Tablo 4.4. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sınıf Düzeyine Göre Sosyal Girişimcilik Özellikleri ve Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarına Ait İlişkisiz Örneklemeler İçin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Sosyal Girişimcilik Özellikleri	Gruplar Arası	734.08	3	244.69	1.68	.171	-
	Grup İçi	41950.77	288	145.66			
	Toplam	42684.86	291				
Eleştirel Düşünme Eğilimi	Gruplar Arası	730.42	3	243.47	5.59	.001	A-C A-D
	Grup İçi	12524.81	288	43.48			
	Toplam	13255.24	291				

* $p < .05$ **A**= 1. Sınıflar **B**= 2. Sınıflar **C**= 3. Sınıflar **D**= 4. Sınıflar

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal girişimcilik özellikleri ve eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalamalarının sınıf düzeyine göre anlamlı düzeyde bir farklılaşma gösterip göstermediğini belirlemek için uygulanan ilişkisiz örneklemeler için tek yönlü ANOVA testi sonuçlarına göre;

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sınıf düzeyine göre sosyal girişimcilik özellikleri puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir fark belirlenmemiştir [$F_{3/288}=1.68;p>.05$]. Öğretmen adaylarının sınıf düzeyine göre sosyal girişimcilik özellikleri puan ortalamaları; 1. Sınıflar ($\bar{X}=78.85$), 2. Sınıflar ($\bar{X}=82.00$), 3. Sınıflar ($\bar{X}=82.86$) ve 4. Sınıflar ($\bar{X}=81.98$)'dir.

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sınıf düzeyine göre eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir fark belirlenmiştir [$F_{3/288}=5.59;p<.05$]. Yapılan Tukey çoklu karşılaştırma testi sonucunda; eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalamalarına göre **A-C** ve **A-D** arasında anlamlı düzeyde bir fark vardır. Öğretmen adaylarının sınıf düzeylerine göre eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalamaları; 1. Sınıflar ($\bar{X}=40.79$), 2. Sınıflar ($\bar{X}=43.01$), 3. Sınıflar ($\bar{X}=44.06$) ve 4. Sınıflar ($\bar{X}=45.16$)'dir. Etki büyüklüğünü tespit etmek için hesaplanan eta kare değeri ($\eta^2=.055$) olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda eleştirel düşünme eğilimleri puanlarında gözlenen varyansın yaklaşık %6'sının sınıf düzeyine bağlı olduğu söylenebilir.

Tablo 4.5. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Mezun Olunan Ortaöğretim Kurumuna Göre Sosyal Girişimcilik Özellikleri ve Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarına Ait Aritmetik Ortalamaları ve Standart Sapmalar

	Okul	N	$\bar{X}$	S
Sosyal Girişimcilik Özellikleri	Genel Lise	143	82.12	11.39
	Anadolu Lisesi	84	81.01	12.78
	Diğer	65	80.36	12.83
Eleştirel Düşünme Eğilimi	Genel Lise	143	43.93	6.65
	Anadolu Lisesi	84	41.95	7.08
	Diğer	65	42.92	6.34
	Toplam	292		

Tablo 4.6. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Mezun Olunan Ortaöğretim Kurumuna Göre Sosyal Girişimcilik Özellikleri ve Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarına Ait İlişkisiz Örneklemeler İçin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Sosyal Girişimcilik Özellikleri	Gruplar Arası	156.99	2	78.49	.533	.587	-
	Grup İçi	42527.86	289	147.15			
	Toplam	42684.86	291				
Eleştirel Düşünme Eğilimi	Gruplar Arası	212.38	2	106.19	2.35	.097	-
	Grup İçi	13042.85	289	45.131			
	Toplam	13255.24	291				

*p<.05

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal girişimcilik özellikleri ve eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalamalarının mezun olunan ortaöğretim kurumuna göre anlamlı düzeyde bir farklılaşma gösterip göstermediğini belirlemek için uygulanan ilişkisiz örneklemeler için tek yönlü ANOVA testi sonuçlarına göre;

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının mezun oldukları ortaöğretim kurumuna göre sırasıyla sosyal girişimcilik özellikleri ve eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir fark belirlenmemiştir [$F_{2/289}=.533, F_{2/289}=2.35; p>.05$]. Öğretmen adaylarının mezun oldukları ortaöğretim kurumuna göre sosyal girişimcilik özellikleri puan ortalamaları; genel lise ($\bar{X}=82.12$), anadolu lisesi ($\bar{X}=81.01$), diğer liseler ($\bar{X}=80.36$)'dır. Öğretmen adaylarının mezun oldukları ortaöğretim kurumuna göre eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalamaları; genel lise ($\bar{X}=43.93$), anadolu lisesi ($\bar{X}=41.95$), diğer liseler ($\bar{X}=42.92$)'dir.

Tablo 4.7. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sosyal-Ekonomik Durumuna Göre Sosyal Girişimcilik Özellikleri ve Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarına Ait Aritmetik Ortalamaları ve Standart Sapmalar

	Sos.-Ek. Düz.	N	$\bar{X}$	S
Sosyal Girişimcilik Özellikleri	2000- Altı	190	79.95	12.60
	2001-4000	70	83.22	10.31
	4001- Üstü	32	86.09	11.33
Eleştirel Düşünme Eğilimi	2000_Altı	190	42.52	6.94
	2001-4000	70	43.87	5.76
	4001- Üstü	32	45.18	7.16
	Toplam	292		

Tablo 4.8. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sosyal-Ekonomik Durumuna Göre Sosyal Girişimcilik Özellikleri ve Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarına Ait İlişkisiz Örneklemeler İçin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Sosyal Girişimcilik Özellikleri	Gruplar Arası	1334.13	2	667.06	4.66	.010	A-C
	Grup İçi	41350.72	289	143.08			
	Toplam	42684.86	291				
Eleştirel Düşünme Eğilimi	Gruplar Arası	243.15	2	121.57	2.70	.069	-
	Grup İçi	13012.08	289	45.02			
	Toplam	13255.24	291				

*p<.05 A= 2000 ve altı B= 2001-4000 C= 4001-üstü

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal girişimcilik özellikleri ve eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalamalarının sosyal-ekonomik duruma göre anlamlı

düzyeyde bir farklılaşma gösterip göstermediğini belirlemek için uygulanan ilişkisiz örneklemeler için tek yönlü ANOVA testi sonuçlarına göre;

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal-ekonomik duruma göre sosyal girişimcilik özellikleri puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir fark belirlenmiştir [$F_{2/289}=4.66;p<.05$]. Yapılan Tukey çoklu karşılaştırma testi sonucunda; sosyal girişimcilik özellikleri puan ortalamalarına göre **A-C** arasında anlamlı düzeyde bir fark vardır. Öğretmen adaylarının sosyal-ekonomik duruma göre sosyal girişimcilik özellikleri puan ortalamaları; 2000 ve altı ($\bar{X}=79.95$), 2001-4000 ($\bar{X}=83.22$) ve 4001 ve üstü ($\bar{X}=86.09$)'dur. Etki büyüklüğünü tespit etmek için hesaplanan eta kare değeri ($\eta^2=.031$) olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda sosyal girişimcilik özellikleri puanlarında gözlenen varyansın yaklaşık %3'nün sosyal-ekonomik duruma bağlı olduğu söylenebilir.

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal-ekonomik duruma göre eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir fark belirlenmemiştir [$F_{2/289}=2.70;p>.05$]. Öğretmen adaylarının sosyal-ekonomik duruma göre eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalamaları; 2000 ve altı ($\bar{X}=42.52$), 2001-4000 ($\bar{X}=43.87$) ve 4001 ve üstü ($\bar{X}=45.18$)'dir.

Tablo 4.9. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Algılanan Anne Tutumu Değişkenine Göre Sosyal Girişimcilik Özellikleri ve Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarına Ait İlişkisiz (Bağımsız) Örneklemeler İçin T- Testi Sonuçları

	A. A. T.	N	$\bar{X}$	S	Sd	t	p
Sosyal Girişimcilik Özellikleri	Demokratik	225	82.64	11.31	290	2.90	.005*
	Demok. Değil	67	77.28	13.77			
Eleştirel Düşünme Eğilimi	Demokratik	225	43.76	6.39	290	2.91	.004*
	Demok. Değil	67	41.05	7.49			

* $p<.05$ A. A. T. (Algılanan Anne Tutumu)

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal girişimcilik özellikleri ve eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalamalarının algılanan anne tutumuna göre anlamlı düzeyde bir farklılaşma gösterip göstermediğini belirlemek için uygulanan ilişkisiz (bağımsız) örneklem için t- testi sonuçlarına göre;

Anne tutumunu demokratik olarak algılayanların sosyal girişimcilik özellikleri puan ortalaması ile ($\bar{X}$ =82.64) demokratik olarak algılamayanların (otoriter, koruyucu, ilgisiz) sosyal girişimcilik özellikleri puan ortalaması ($\bar{X}$ =77.28) arasında anne tutumunu demokratik olarak algılayanlar lehinde anlamlı düzeyde bir fark belirlenmiştir [$t_{(290)}= 2.90$; $p<.05$]. Etki büyüklüğünü tespit etmek için hesaplanan eta kare değeri ($\eta^2=.035$) olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda sosyal girişimcilik özellikleri puanlarında gözlenen varyansın yaklaşık %4'nün algılanan anne tutumuna bağlı olduğu söylenebilir.

Anne tutumunu demokratik olarak algılayanların eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalaması ile ($\bar{X}$ =43.76) demokratik olarak algılamayanların (otoriter, koruyucu, ilgisiz) eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalaması ($\bar{X}$ =41.05) arasında anne tutumunu demokratik olarak algılayanlar lehinde anlamlı düzeyde bir fark belirlenmiştir [$t_{(290)}= 2.91$; $p<.05$]. Etki büyüklüğünü tespit etmek için hesaplanan eta kare değeri ($\eta^2=.028$) olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda eleştirel düşünme eğilimleri puanlarında gözlenen varyansın yaklaşık %3'nün algılanan anne tutumuna bağlı olduğu söylenebilir.

Tablo 4.10. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Algılanan Baba Tutumu Değişkenine Göre Sosyal Girişimcilik Özellikleri ve Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarına Ait İlişkisiz (Bağımsız) Örneklem İçin T- Testi Sonuçları

	A.B.T.	N	$\bar{X}$	S	Sd	t	p
Sosyal Girişimcilik Özellikleri	Demokratik	226	82.77	11.19	290	3.62	.000*
	Demok. Değil	66	76.75	13.95			
Eleştirel Düşünme Eğilimi	Demokratik	226	43.99	6.13	290	3.57	.001*
	Demok. Değil	66	40.22	7.89			

* $p<.05$ A.B.T. (Algılanan Baba Tutumu)

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal girişimcilik özellikleri ve eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalamalarının algılanan baba tutumuna göre anlamlı düzeyde bir farklılaşma gösterip göstermediğini belirlemek için uygulanan ilişkisiz (bağımsız) örneklem için t- testi sonuçlarına göre;

Baba tutumunu demokratik olarak algılayanların sosyal girişimcilik özellikleri puan ortalaması ile ($\bar{X}=82.77$) demokratik olarak algılamayanların (otoriter, koruyucu, ilgisiz) sosyal girişimcilik özellikleri puan ortalaması ($\bar{X}=76.75$) arasında baba tutumunu demokratik olarak algılayanlar lehinde anlamlı düzeyde bir fark belirlenmiştir [$t_{(290)}= 3.62$; $p<.05$]. Etki büyüklüğünü tespit etmek için hesaplanan etakare değeri ($\eta^2=.043$) olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda sosyal girişimcilik özellikleri puanlarında gözlenen varyansın yaklaşık %4'nün algılanan baba tutumuna bağlı olduğu söylenebilir.

Baba tutumunu demokratik olarak algılayanların eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalaması ile ($\bar{X}=43.99$) demokratik olarak algılamayanların (otoriter, koruyucu, ilgisiz) eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalaması ($\bar{X}=40.22$) arasında baba tutumunu demokratik olarak algılayanlar lehinde anlamlı düzeyde bir fark belirlenmiştir [$t_{(290)}= 3.57$; $p<.05$]. Etki büyüklüğünü tespit etmek için hesaplanan etakare değeri ($\eta^2=.055$) olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda eleştirel düşünme eğilimleri puanlarında gözlenen varyansın yaklaşık %6'sının algılanan baba tutumuna bağlı olduğu söylenebilir.

Tablo 4.11. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kitap Okuma Sayısına Göre Sosyal Girişimcilik Özellikleri ve Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarına Ait Aritmetik Ortalamaları ve Standart Sapmalar

	Kitap Sayısı	N	$\bar{X}$	S
Sosyal Girişimcilik Özellikleri	Hiç	20	71.85	12.94
	1-5	125	81.10	11.60
	6-20	109	83.09	11.78
	21-Üstü	38	82.65	12.29
Eleştirel Düşünme Eğilimi	Hiç	20	37.00	6.30
	1-5	125	42.60	6.21
	6-20	109	44.40	6.35
	21-Üstü	38	44.50	7.90
	Toplam	292		

Tablo 4.12. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Kitap Okuma Sayısına Göre Sosyal Girişimcilik Özellikleri ve Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarına Ait İlişkisiz Örneklem İçin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Sosyal Girişimcilik Özellikleri	Gruplar Arası	2207.02	3	735.67	5.23	.002	A-B A-C
	Grup İçi	40477.83	288	140.54			A-D
	Toplam	42684.86	291				
Eleştirel Düşünme Eğilimi	Gruplar Arası	1033.71	3	344.57	8.12	.000	A-B A-C
	Grup İçi	12221.53	288	42.43			A-D
	Toplam	13255.24	291				

* $p < .05$ A=Hiç B= 1-5 C= 6-20 D=21-Üstü

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal girişimcilik özellikleri ve eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalamalarının yılda okunan kitap sayısına göre anlamlı düzeyde bir farklılaşma gösterip göstermediğini belirlemek için uygulanan ilişkisiz örneklem için tek yönlü ANOVA testi sonuçlarına göre;

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının yılda okunan kitap sayısına göre sosyal girişimcilik özellikleri puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir fark belirlenmiştir [$F_{3/288}=5.23; p < .05$]. Yapılan Tukey çoklu karşılaştırma testi sonucunda; sosyal girişimcilik özellikleri puan ortalamalarına göre **A-B**, **A-C** ve **A-D** arasında anlamlı düzeyde bir fark vardır. Öğretmen adaylarının yılda okunan kitap sayısına göre sosyal girişimcilik özellikleri puan ortalamaları; hiç kitap okumayanlar ($\bar{X}=71.85$), 1-5 arasında okuyanlar ($\bar{X}=81.10$), 6-20 arasında okuyanlar ($\bar{X}=83.09$) ve 21 ve üstünde okuyanlarda ($\bar{X}=82.65$)'dir. Etki büyüklüğünü tespit etmek için hesaplanan eta kare değeri ($\eta^2=.052$) olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda sosyal girişimcilik özellikleri puanlarında gözlenen varyansın yaklaşık %5'inin yılda okunan kitap sayısına bağlı olduğu söylenebilir.

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının yılda okunan kitap sayısına göre eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir fark belirlenmiştir

[$F_{3/288}=8.12;p<.05$]. Yapılan Tukey çoklu karşılaştırma testi sonucunda; eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalamalarına göre **A-B**, **A-C** ve **A-D** arasında anlamlı düzeyde bir fark vardır. Öğretmen adaylarının yılda okunan kitap sayısına göre eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalamaları; hiç kitap okumayanlar ($\bar{X}=37.00$), 1-5 arasında okuyanlar ($\bar{X}=42.60$), 6-20 arasında okuyanlar ($\bar{X}=44.40$) ve 21 ve üstünde okuyanlarda ($\bar{X}=44.50$)'dir. Etki büyüklüğünü tespit etmek için hesaplanan eta kare değeri ($\eta^2=.078$) olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda eleştirel düşünme eğilimleri puanlarında gözlenen varyansın yaklaşık %8'inin yılda okunan kitap sayısına bağlı olduğu söylenebilir.

Tablo 4.13. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Yaşamın Çoğunun Geçirildiği Yerleşim Yeri Değişkenine Göre Sosyal Girişimcilik Özellikleri ve Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarına Ait İlişkisiz (Bağımsız) Örneklemeler İçin T-Testi Sonuçları

	Yerleşim	N	$\bar{X}$	S	Sd	t	p
Sosyal Girişimcilik Özellikleri	Kent	177	82.94	11.33	290	-2.71	.007*
	Kırsal	115	79.05	12.90			
Eleştirel Düşünme Eğilimi	Kent	177	44.14	6.02	290	-3.06	.002*
	Kırsal	115	41.59	7.49			

* $p<.05$

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal girişimcilik özellikleri ve eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalamalarının yaşamın çoğunun geçirildiği yere göre anlamlı düzeyde bir farklılaşma gösterip göstermediğini belirlemek için uygulanan ilişkisiz (bağımsız) örneklemeler için t- testi sonuçlarına göre;

Yaşamın çoğunu kentsel bir yerleşim yerinde geçirenlerin sosyal girişimcilik özellikleri puan ortalaması ile ($\bar{X}=82.94$) yaşamın çoğunu kırsal bir yerleşim yerinde geçirenlerin sosyal girişimcilik özellikleri puan ortalaması ($\bar{X}=79.05$) arasında yaşamın çoğunu kentsel bir yerleşim yerinde geçirenler lehinde anlamlı düzeyde bir fark belirlenmiştir [$t_{(290)}=-2.71$; $p<.05$]. Etki büyüklüğünü tespit etmek için hesaplanan

eta kare değeri ($\eta^2=.025$) olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda sosyal girişimcilik özellikleri puanlarında gözlenen varyansın yaklaşık %3'ünün yaşamın çoğunun geçirildiği yere bağlı olduğu söylenebilir.

Yaşamın çoğunu kentsel bir yerleşim yerinde geçirenlerin eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalaması ile ($\bar{X}=44.14$) yaşamın çoğunu kırsal bir yerleşim yerinde geçirenlerin eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalaması ($\bar{X}=41.59$) arasında yaşamın çoğunu kentsel bir yerleşim yerinde geçirenler lehinde anlamlı düzeyde bir fark belirlenmiştir [$t_{(290)}=-3.06$; $p<.05$]. Etki büyüklüğünü tespit etmek için hesaplanan eta kare değeri ($\eta^2=.034$) olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda eleştirel düşünme eğilimleri puanlarında gözlenen varyansın yaklaşık %3'ünün yaşamın çoğunun geçirildiği yere bağlı olduğu söylenebilir.

Tablo 4.14. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sosyal-kültürel Etkinliklere Katılma Durumu Değişkenine Göre Sosyal Girişimcilik Özellikleri ve Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarına Ait İlişkisiz (Bağımsız) Örneklem İçin T- Testi Sonuçları

	Durum	N	$\bar{X}$	S	Sd	t	p
Sosyal Girişimcilik Özellikleri	Katılır	228	82.76	11.68	290	-3.66	.000*
	Katılmaz	64	76.60	12.46			
Eleştirel Düşünme Eğilimi	Katılır	228	43.42	6.38	290	-1.21	.228
	Katılmaz	64	42.12	7.87			

* $p<.05$

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal girişimcilik özellikleri ve eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalamalarının sosyal-kültürel etkinliklere katılma durumuna göre anlamlı düzeyde bir farklılaşma gösterip göstermediğini belirlemek için uygulanan ilişkisiz (bağımsız) örneklem için t- testi sonuçlarına göre;

Sosyal-Kültürel etkinliklere katılanların (ayda en az bir kez) sosyal girişimcilik özellikleri puan ortalaması ile ($\bar{X}=82.76$) sosyal-kültürel etkinliklere katılmayanların sosyal girişimcilik özellikleri puan ortalaması ($\bar{X}=76.60$) arasında sosyal kültürel etkinliklere katılanlar lehinde anlamlı düzeyde bir fark belirlenmiştir [$t_{(290)}=-3.66$;

$p < .05$]. Etki büyüklüğünü tespit etmek için hesaplanan eta kare değeri ($\eta^2 = .044$) olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda sosyal girişimcilik özellikleri puanlarında gözlenen varyansın yaklaşık %4'nün sosyal kültürel etkinliklere katılma durumuna bağlı olduğu söylenebilir. Ayrıca sosyal-kültürel etkinliklere katılanların eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalaması ile ($\bar{X} = 43.42$) sosyal-kültürel etkinliklere katılmayanların eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalaması ($\bar{X} = 42.12$) arasında anlamlı düzeyde bir fark belirlenmemiştir [$t_{(290)} = -1.21$; $p > .05$].

Tablo 4.15. Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Toplumsal Sorunlarla İlgilenme Durumu Değişkenine Göre Sosyal Girişimcilik Özellikleri ve Eleştirel Düşünme Eğilimleri Puanlarına Ait İlişkisiz (Bağımsız) Örneklem İçin T- Testi Sonuçları

	İlgi Durumu	N	$\bar{X}$	S	Sd	t	p
Sosyal Girişimcilik Özellikleri	İlgilenir	249	82.61	11.69	290	4.20	.000*
	İlgilenmez	43	74.44	12.26			
Eleştirel Düşünme Eğilimi	İlgilenir	249	43.79	6.48	290	4.06	.000*
	İlgilenmez	43	39.37	7.08			

* $p < .05$

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal girişimcilik özellikleri ve eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalamalarının toplumsal sorunlarla ilgilenme durumuna göre anlamlı düzeyde bir farklılaşma gösterip göstermediğini belirlemek için uygulanan ilişkisiz (bağımsız) örneklem için t- testi sonuçlarına göre;

Toplumsal sorunlarla ilgilenenlerin sosyal girişimcilik özellikleri puan ortalaması ile ($\bar{X} = 82.61$) toplumsal sorunlarla ilgilenmeyenlerin sosyal girişimcilik özellikleri puan ortalaması ($\bar{X} = 74.44$) arasında toplumsal sorunlarla ilgilenenler lehinde anlamlı düzeyde bir fark belirlenmiştir [$t_{(290)} = 4.20$; $p < .05$]. Etki büyüklüğünü tespit etmek için hesaplanan eta kare değeri ($\eta^2 = .057$) olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda sosyal girişimcilik özellikleri puanlarında gözlenen varyansın yaklaşık %6'sının toplumsal sorunlarla ilgilenme durumuna bağlı olduğu söylenebilir.

Toplumsal sorunlarla ilgilenenlerin eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalaması ile ($\bar{X}=43.79$) toplumsal sorunlarla ilgilenmeyenlerin eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalaması($\bar{X}=39.37$) arasında toplumsal sorunlarla ilgilenenler lehinde anlamlı düzeyde bir fark belirlenmiştir[$t_{(290)}=4.06$; $p<.05$]. Etki büyüklüğünü tespit etmek için hesaplanan eta kare değeri ($\eta^2=.054$) olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda eleştirel düşünme eğilimleri puanlarında gözlenen varyansın yaklaşık %5'nin toplumsal sorunlarla ilgilenme durumuna bağlı olduğu söylenebilir.

5. BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

1. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarında eleştirel düşünme eğilimleri değişkeninin sosyal girişimcilik özellikleri değişkeninin anlamlı düzeyde bir yordayıcısı olup olmadığına basit doğrusal regresyon analizi yöntemi ile bakılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, yordayan değişkenin model üzerinde yordama işlemini başarıyla yerine getirdiği yani oluşturulan regresyon modelinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarında eleştirel düşünme eğilimleri değişkeni sosyal girişimcilik özellikleri değişkenindeki toplam varyansın yaklaşık olarak %51'ini açıklamaktadır. Beta katsayısı ve Beta katsayısının anlamlılığına ilişkin t testi sonuçları da anlamlı bulunmuştur. Bu bulgulara bağlı olarak sosyal bilgiler öğretmen adaylarında eleştirel düşünme eğilimleri değişkeninin sosyal girişimcilik özellikleri değişkeninin anlamlı düzeyde bir yordayıcısı olduğu belirlenmiştir. Alan yazında yapılan çalışmalarda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal girişimcilik özelliklerinin ve eleştirel düşünme eğilimlerinin birlikte ele alınıp incelendiği çalışmalara rastlanılmamakla birlikte; sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal girişimcilik özelliklerinin ve eleştirel düşünme eğilimlerinin ayrı ayrı ele alınıp incelendiği çalışmalara da rastlanılmamıştır.

Yapılan çalışma sonucunda, sosyal girişimcilik ile eleştirel düşünme arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olup; bu sonuca bağlı olarak bireyde eleştirel düşünme eğilimi arttıkça sosyal girişimcilik özelliklerinin de artacağı söylenebilir. Eleştirel düşünmeye bağlı olarak bireyler, durum ve olaylar karşısında farklı bakış açıları geliştirebilir ve farklı düşünceler ortaya koyabilirler. Bu durumun da bireylerin sosyal girişimcilik özelliğine fayda sağladığı düşünülmektedir. Öğretmen adaylarına eleştirel düşünme becerileri kazandırılarak sosyal girişimcilik özellikleri artırılabilir. Bunun için de akademik süreç içerisinde öğretmen adaylarına eleştirel düşünme becerilerini geliştirecek etkinliklere daha fazla yer verilebilir.

2. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal girişimcilik özellikleri ve eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalamalarının cinsiyete göre anlamlı düzeyde bir

farklılaşma gösterip göstermediğini belirlemek için uygulanan ilişkisiz (bağımsız) örneklem için t- testi sonuçlarına göre;

Kadınların sosyal girişimcilik özellikleri puan ortalaması ile erkeklerin sosyal girişimcilik özellikleri puan ortalaması arasında kadınlar lehinde anlamlı düzeyde bir fark belirlenmiştir. Benzer bulguya Çermik (2015) tarafından yapılan çalışmada rastlanmaktadır. Bu çalışma sonucuna göre; cinsiyet değişkeni açısından yaratıcılık alt boyutunda kadın öğrenciler lehine anlamlı bir fark bulmuştur. Risk alma ve özgüven alt boyutlarında ise cinsiyet açısından anlamlı bir fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Alan yazında farklı sonuçlara ulaşılmış çalışmalar da mevcuttur. Yavuz ve Yavuz (2017) tarafından yapılan çalışmada, girişimcilik eğilimi ölçeği puanlarının cinsiyet açısından farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek amaçlanmıştır. Çalışma sonucunda cinsiyet açısından araştırma grubunun girişimcilik eğilimleri puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir. Başka bir çalışma ise Alparlan, Taş ve Yastıoğlu (2017) tarafında yürütülmüştür. Bu çalışmada ise katılımcıların cinsiyetlerine göre girişimcilik niyetlerinin istatistiksel olarak anlamlı bir fark gösterdiği, erkek öğrencilerin girişimcilik niyetlerinin kadın öğrencilere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kılıç, Keklik ve Çalış (2012) tarafından yapılan araştırma sonucunda ise öğrencilerin yenilik özellikleri ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılığın olduğu ve erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha yenilikçi bir yapıya sahip oldukları tespit edilmiştir. Yine öğrencilerin dışa açıklık özelliği ile cinsiyetleri arasında da anlamlı bir farklılığın olduğu ve erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre dışa açıklık oranlarının daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmalara ek olarak Yılmaz ve Sünbül (2009) tarafından yapılan çalışma sonucunda ise kız ve erkek üniversite öğrencilerinin girişimcilik düzeylerinde anlamlı düzeyde bir farklılığın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bu çalışmada kadınların eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalaması ile erkeklerin eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalaması arasında kadınlar lehinde anlamlı düzeyde bir fark belirlenmiştir. Bu bulguyu destekler nitelikte benzer bulgulara rastlanılmıştır. Yılmaz (2017) tarafından sınıf öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimlerinin cinsiyet değişkenine göre değişimini belirlemeye yönelik olarak yapılan çalışma sonucunda öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri

cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermektedir. Kadın öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri düzeylerinin erkek öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimleri düzeylerinden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yine benzer bir sonuca Softa ve Karaahmetoğlu (2015) tarafından yapılan çalışmada da rastlanmaktadır. Bu çalışmada da öğrencilerin cinsiyete göre eleştirel düşünme eğilimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Kadın öğrencilerin eleştirel düşünme puan ortalamalarının erkek öğrencilere göre yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sağlam ve Büyükuysal (2013) tarafından yapılan çalışmada ise erkek öğrenciler lehinde bir sonuç çıkmıştır. Öğrencilerin eleştirel düşünme düzeyleri arasında cinsiyete göre anlamlı farklılık olduğunu, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre eleştirel düşünme düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmaların dışında alan yazında farklı sonuçlara ulaşılmış çalışmalar mevcuttur. Yapılan çalışmalarda cinsiyet değişkenine göre öğrencilerin eleştirel düşünme eğilim ve düzeylerinin farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Ekinci ve Aybek, 2010; Korkmaz, 2009; Özdemir,2005).

Yukarıdaki çalışmalarda farklı sonuçlara rastlanılmasının nedeni olarak araştırma gruplarının özelliklerindeki farklılıklardan ve cinsiyet dışı değişkenlerin etkili olduğu söylenebilir. Yapılan bu çalışma bağlamında sonucu değerlendirmek gerekirse gerek sosyal girişimcilik özellikleri bakımından gerekse eleştirel düşünme eğilimleri yönünden kadınların erkeklere göre daha yüksek puanlara sahip olmasında kadının eğitim düzeyindeki artışla birlikte sosyal yaşamda kendisini daha fazla ifade edebilmesinin bunda etkili olduğu düşünülmektedir. Kadın eğitim seviyesinin artmasıyla birlikte, sosyal, ekonomik, kültürel vb. yaşamda daha fazla yer edinmiştir. Bu bağlamda da kadın geleneksel rolünün dışına çıkılarak sosyal yaşamın farklı alanlarında daha etkin bir şekilde yer edinmiştir. Bununla birlikte artık hem kadının kendisi hem de toplumun kadının toplumsal ve bireysel rolüne yönelik bakış açısı değişmiş olup; kadından artık sosyal yaşamdan daha fazla sosyal girişimci olması ve eleştirel düşünceye sahip olması beklenmektedir. Hatta bazı noktalarda karşı cinslerinden daha fazla sosyal girişimci olmaları ve durumlara daha fazla eleştirel yaklaşımları beklenmekte ve gözlenmektedir. Bu bağlamda her iki cins içinde istendik birer özellik olan sosyal girişimcilik özelliklerini ve eleştirel düşünme eğilimlerinin

desteklenmesi ve arttırılmasını sağlanacak girişimlere ve etkinliklere yer verilebilir. Eğitim-öğretim süreci bireylerin bu yönlerinin gelişimine katkı sunacak şekilde düzenlenebilir.

3. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal girişimcilik özellikleri ve eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalamalarının sınıf düzeyine göre anlamlı düzeyde bir farklılaşma gösterip göstermediğini belirlemek için uygulanan ilişkisiz örneklem için tek yönlü ANOVA testi sonuçlarına göre;

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sınıf düzeyine göre sosyal girişimcilik özellikleri puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir fark belirlenememiştir. Bu sonucu destekler nitelikte benzer araştırmalar mevcuttur. Yavuz ve Yavuz (2017) tarafından yapılan araştırmada, öğrencilerin girişimcilik eğilimleri öğrenim gördükleri sınıf düzeyleri açısından anlamlı bir farklılık oluşturmadığı belirlenmiştir. Aydın ve Öner (2016) tarafından yapılan çalışmada, sosyal bilgiler ve sınıf öğretmeni adaylarının sınıf düzeyleri arasındaki girişimcilik puanları ortalamalarında ki farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Alan yazında farklı araştırmalarda mevcuttur. Çermik (2015) tarafından yapılan araştırmada ise; öğrencilerin sosyal girişimcilik düzeylerinin öğrenim görülen sınıf değişkenine göre risk alma, özgüven ve yaratıcılık alt boyutlarında anlamlı bir farklılığın olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Türkoğlu, Tetik ve Açıkgöz (2017) tarafından yapılan çalışmada, öğrencinin devam ettiği sınıf ile kontrol odağı boyutu ve toplam girişimci kişilik özelliği arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğunu, risk alma, yenilikçilik, kendine güven, başarı ihtiyacı ve belirsizliğe karşı tolerans boyutları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bu araştırmanın sonucundan hareketle sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal girişimciliği üzerinde sınıf düzeyinin belirleyici ve etkili bir değişken olmadığı söylenebilir. Bu sonuç bağlamında öğretmen adaylarının sosyal girişimcilik özellikleri üzerinde farklı değişkenlerin etkili olabileceği düşünölmekte olup; farklı özelliklere sahip araştırma grupları ile de benzer çalışmaların yürütölmesi yararlı olabilir.

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sınıf düzeyine göre eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir fark belirlenmiştir. Üçüncü ve dördüncü sınıflardaki sosyal bilgiler öğretmen adaylarının birinci sınıflara göre

eleştirel düşünme eğilim ortalamaları daha yüksek çıkmıştır. Yani üçüncü ve dördüncü sınıflar lehinde bir sonuç tespit edilmiştir. Alan yazında yapılan çalışmada benzer bulgulara rastlanılmıştır. Saçlı ve Demirhan (2008) tarafından yapılan çalışmada, öğrencilerin sınıf düzeylerine göre eleştirel düşünme düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öztürk ve Ulusoy (2008) tarafından yapılan çalışmada ise, öğrencilerin eleştirel düşünme beceri düzeylerinin 1. sınıflar hariç, 2., 3., 4. sınıflarda, sınıf seviyesi arttıkça eleştirel düşünme beceri düzeylerinin az da olsa arttığı, yüksek lisans tez döneminde ise en yüksek seviyeye ulaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Ay ve Akgöl (2008) tarafından yapılan çalışmada, öğrencilerin aralarında sınıf düzeylerine göre eleştirel düşünme gücü açısından önemli farklılıkların olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Alan yazında farklı bulguya da rastlanılmıştır. Ekinci ve Aybek (2010) tarafından yapılan çalışmada ise, öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimlerinin sınıf düzeylerine göre anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışma sonuçları farklılık göstermekle birlikte bu araştırma kapsamında konu ele alındığında eleştirel düşünme eğiliminin sınıf düzeylerine göre farklılık göstermesinin temelinde öğrencinin sınıf düzeyi arttıkça düşünmeyi geliştiren alternatiflerinde (düşünmeyi arttıran dersler, çevresel etmenler, aile, arkadaşlık ortamı) artmasının etkili olduğu düşünülmektedir. Öğrencilerin eğitim süreleri boyunca eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesi ve desteklenmesi için fırsatlar verilebilir. Eleştirel düşünme eğilimini geliştirecek dersler arttırılabilir. Eleştirel düşünme eğilimi üzerine seminerler, sempozyumlar ve paneller düzenlenerek bu beceri üzerine farkındalık yaratılabilir.

4. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal girişimcilik özellikleri ve eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalamalarının mezun olunan ortaöğretim kurumuna göre anlamlı düzeyde bir farklılaşma gösterip göstermediğini belirlemek için uygulanan ilişkisiz örneklem için tek yönlü ANOVA testi sonuçlarına göre;

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının mezun oldukları ortaöğretim kurumuna göre sırasıyla sosyal girişimcilik özellikleri ve eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir fark belirlenmemiştir. Bu sonucu destekler nitelikte Aydın ve Öner (2016) tarafından yapılan çalışmada, sosyal bilgiler ve sınıf

öğretmeni adaylarının mezun olunan lise türüne göre girişimcilik puanları ortalamalarında ki farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olmadığını sonucuna ulaşılmıştır. Can (2010) tarafından yapılan çalışmada, tezsiz yüksek lisans öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları arasında, mezun oldukları okul türü bakımından anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Soğukpınar (2017) tarafından yapılan araştırmada ise, bireylerin eleştirel düşünme becerileri ile mezun olunan ortaöğretim kurumu arasında manidar bir farklılaşmanın oluşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Şen (2009) tarafından yapılan araştırmada ise, mezun olunan lise türü ve lisede okunan alana göre öğretmen adaylarının eleştirel düşünme tutumları arasında anlamlı bir farkın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Alan yazında farklı bulguya da ulaşılmıştır. Güzeller, Eser ve Aksu (2016) tarafından yapılan araştırmada, mezun olunan lise türü faktörünün eleştirel düşünme ve akademik başarı ortalamaları üzerindeki etkisi kıyaslandığında, akademik başarı ortalaması lehinde anlamlı düzeyde bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan çalışma sonucundan hareketle orta öğretimde genel lise, anadolu lisesi ve diğer liselerden mezun olmanın sosyal girişimcilik ve eleştirel düşünme eğilimi yönünden bir etkisinin olmadığı, ayrıca bu durum mezun öğrencilerin sosyal girişimcilik ve eleştirel düşünme eğilimi yönünden benzer becerilere sahip oldukları söylenebilir. Öğretmen adaylarının sosyal girişimcilik özellikleri ve eleştirel düşünme eğilimleri üzerinde etkili olabilecek diğer değişkenlerin belirlenmesi ve farklı özellikteki araştırma grupları ile de benzer bir çalışmanın yürütülmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Üniversite öncesi eğitim-öğretim sürecinde okul türüne bakılmaksızın sosyal girişimci ve eleştirel düşünme becerisine sahip bireyler yetiştirmenin hem üniversite öncesi süreçte hem de üniversite süreci açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

5. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal girişimcilik özellikleri ve eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalamalarının sosyal-ekonomik duruma göre anlamlı düzeyde bir farklılaşma gösterip göstermediğini belirlemek için uygulanan ilişkisiz örneklem için tek yönlü ANOVA testi sonuçlarına göre;

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal-ekonomik duruma göre sosyal girişimcilik özellikleri puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir fark

belirlenmiştir. Tukey çoklu karşılaştırma testi sonucunda; sosyal girişimcilik özellikleri puan ortalamalarına göre anlamlı düzeyde farkın sosyal-ekonomik geliri 2000 ve altı ile 4001 ve üstü olanlar arasında 4001- ve üstü olanlar lehinde olmuştur. Başka bir ifade ile fark sosyal-ekonomik düzeyi üst düzeyde olanlarla alt düzeyde olanlar arasında ve üst düzeyde olanlar lehinde belirlenmiştir. Bu sonucu destekler nitelikte alan yazında benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Kılıç, Keklik ve Çalış (2012) tarafından yapılan çalışmada, öğrencilerin aylık gelirleri ile yenilik, kendine güven, fırsatçılık, risk alma, dışa açıklık ve başarıma inancı arasında pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Türkoğlu, Tetik ve Açıkgöz (2017) tarafından yapılan araştırmada ise; aile geliri ile kendine güven ve toplam girişimci kişilik özelliği arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca alan yazında yapılan çalışmada farklı sonuçlara da rastlanılmıştır. Yapılan araştırmalarda öğrencilerin girişimcilik eğilimleri ile ailelerinin gelir düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir (Aydın ve Öner, 2016; Yavuz ve Yavuz, 2017).

Konu bağlamında farklı sonuçlar olmakla birlikte sosyal-ekonomik durum ve sosyal girişimcilik özellikleri bu araştırma kapsamında değerlendirildiğinde sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal- ekonomik gelir düzeyleri arttıkça sosyal girişimcilik özelliklerinin de arttığı söylenebilir. Alım gücünün artması veya ekonomik refah seviyesinin yüksek olması bireylerin sosyalleşmeleri yönünde pozitif etki yarattığı düşünülmektedir. Bireylerin ekonomik gelir düzeyleri göz önüne alınarak sosyal girişimlerde bulunmaları desteklenebilir.

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal-ekonomik duruma göre eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir fark belirlenmemiştir. Bu durumu destekler nitelikte araştırmalar mevcuttur. Ekinci ve Aybek (2010) tarafından yapılan araştırmada, öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimlerinin algıladıkları sosyo-ekonomik düzeylerine göre anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Benzer bir çalışma bulgusuna da Söyler ve Kaptanoğlu (2017) tarafından yapılan araştırmada da rastlanmaktadır. Bu çalışma sonucunda sağlık yönetimi öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimlerinin ailelerinin gelir durumuna göre farklılık göstermediği belirlenmiştir. Yine Demiralp (2017) tarafından yapılan araştırmada da, gelir düzeyine göre herhangi bir değişkenin anlamlı

düzyeyde farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Şen (2009) tarafından yapılan çalışmada da öğretmen adaylarının gelir durumlarının eleştirel düşünme tutumları üzerinde etkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Buna bakarak öğrencilerin bir konu üzerine düşüncelerini ortaya koymalarında ve bunu savunmalarında sosyal-ekonomik durumun etkili olmadığı düşünülmektedir. Sosyal ekonomik duruma bağlı kalmadan eleştirel düşünme becerisini geliştirmenin yolları araştırılabilir.

6. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal girişimcilik özellikleri ve eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalamalarının algılanan anne baba tutumuna göre anlamlı düzeyde bir farklılaşma gösterip göstermediğini belirlemek için uygulanan ilişkisiz (bağımsız) örneklem için t- testi sonuçlarına göre;

Anne baba tutumunu demokratik olarak algılayanların sosyal girişimcilik özellikleri puan ortalaması ile demokratik olarak algılamayanların (otoriter, koruyucu, ilgisiz) sosyal girişimcilik özellikleri puan ortalaması arasında anne baba tutumunu demokratik olarak algılayanlar lehinde anlamlı düzeyde bir fark belirlenmiştir. Bu bulguyu destekler nitelikte farklı alan yazında benzer bulgulara rastlanılmıştır. Ateş (2016) tarafından yapılan çalışmada anne-baba tutumunu demokratik olarak algılayan öğrencilerin algılanan sosyal yetkinlik puanları ile anne-baba tutumunu demokratik olarak algılamayan (otoriter, koruyucu, ilgisiz) öğrencilerin algılanan sosyal yetkinlik puanları arasında anne-baba tutumunu demokratik olarak algılayan öğrenciler lehinde anlamlı düzeyde bir fark olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bulut (2006) tarafından yapılan çalışmada ise anne ve babalarının kendilerine yönelik tutumlarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin demokratik tutumları, anne ve babalarının kendilerine yönelik tutumunu ilgisiz ve otoriter olarak algılayan öğrencilerden yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anne baba tutumunu demokratik olarak algılayanların eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalaması ile demokratik olarak algılamayanların (otoriter, koruyucu, ilgisiz) eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalaması arasında anne baba tutumunu demokratik olarak algılayanlar lehinde anlamlı düzeyde bir fark belirlenmiştir. Bu bulguyu destekler nitelikte çalışmalar sınırlı olup, benzer bulguya rastlanılmıştır. Tümkaya ve Aybek (2008) tarafından yapılan çalışmada öğrencilerin eleştirel

düşünme eğilimlerinin “algılanan anne-baba tutumu” değişkeni açısından anlamlı bir şekilde farklılaştığı, araştırma sonunda ana-baba tutumunu “demokratik” olarak algılayan öğrencilerin en yüksek eleştirel düşünme ortalamalarına sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Toplumun en küçük birimi olarak ifade edilebilen aile ve ailenin özellikleri bireylerin yaşamları üzerinde en güçlü etkiye sahip faktörlerden biri olduğu düşünülmektedir. Toplum içindeki bireylerin, ailelerin birer yansıması olduğu varsayıldığında birey nasıl bir aile yapısından geliyorsa sosyal yapıda ve ilişkilerinde de benzer özellikleri görmek mümkündür. Demokratik aile yapıları bireye kendini ifade etme imkânı verir ve bu ailede bireyler düşüncelerini hiçbir baskıya maruz kalmadan rahatlıkla ifade edebilir. Böyle bir aile ortamında büyüyen bireylerde doğal olarak sosyal yaşamda daha girişken olup; olay ve durumlara daha eleştirel bakış açısıyla yaklaşabilirler, ifade edebilirler. Demokratik anne-baba tutumuna sahip ebeveynler çocuklarının hem sosyal girişimcilik hem de eleştirel düşünme yönlerini daha çok desteklediği düşünülmektedir. Bu bağlamda da bireylerin daha sosyal girişimcilik özelliğine sahip olmalarında ve eleştirel düşünme eğilimleri sergilemelerinde anne-baba tutumlarının önemli olduğu söylenebilir. Bu bakımdan sosyal girişimci ve eleştirel düşünebilen bireyler yetiştirmede anne-babaların mevcut tutumlarının farkında olmalarının, tutumlarını gözden geçirmelerinin ve demokratik tutumlar sergileme noktasında mevcut tutumlarını değiştirmeleri önem arz etmektedir.

7. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal girişimcilik özellikleri ve eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalamalarının yılda okunan kitap sayısına göre anlamlı düzeyde bir farklılaşma gösterip göstermediğini belirlemek için uygulanan ilişkisiz örneklem için tek yönlü ANOVA testi sonuçlarına göre;

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının yılda okunan kitap sayısına göre sosyal girişimcilik özellikleri puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir fark belirlenmiştir. Tukey çoklu karşılaştırma testi sonucunda; sosyal girişimcilik özellikleri puan ortalamaları arasındaki fark hiç kitap okumayanlarla en az bir ve daha fazla kitap okuyan gruplar arasında en az bir ve daha fazla kitap okuyan gruplar lehinde olmuştur. Alan yazında benzer bulguya rastlanılmıştır. Sezek, Zorlu ve Zorlu (2015) tarafından yapılan çalışmada, kitap okuma alışkanlığı ile girişimci ilgi alanı arasında

istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu, orta sıklıkta kitap okuyanların girişimci ilgi alanlarının hiç kitap okumayanlara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Kitap geçmişten günümüze insanların başlıca bilgi kaynağı olduğu gibi kişisel gelişimlerine katkı sunmuştur. Bireyin yaşam sürecinde onu farkındalık kazanmasına yardımcı olan kitaplar neyin nasıl olması noktasında da birer yol göstericilerdir. Birey toplumun nasıl etkin bir üyesi olabileceği noktasında ve toplumsal farkındalıklar kazanma noktasında kitaplar her zaman değerli birer kaynak olmuştur. Bireyler kitaplar sayesinde kendisini nasıl etkili bir şekilde ifade edebileceğini öğrenebilir, etkili bir iletişim ve kişilerarası ilişki becerileri geliştirebilir. Bu bağlamda da onu sosyal açıdan girişken bir birey yapabilir. Konuya sosyal bilgiler öğretmen adayları açısından bakıldığında ise bir öğretmenin kendini toplumda etkili bir şekilde ifade etmede kitap okumanın önemli bir katkısının olabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda öğretmen adayları başta olmak üzere bireylerin kitap okuma noktasında motive edilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının yılda okunan kitap sayısına göre eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde bir fark belirlenmiştir. Bu sonucu destekler nitelikte benzer bulgulara rastlanılmıştır. Polat (2017) tarafından yapılan çalışmada, bireylerin yaratıcılık düzeylerinin kitap okuma alışkanlıkları değişkenine bağlı olarak anlamlı düzeyde değiştiği sonucuna ulaşılmıştır. Aynı şekilde Soğukpınar (2017) tarafından yapılan araştırmada da, bireylerin kitap okuma sıklığı değişkenine göre eleştirel düşünme becerileri arasında manidar bir farklılaşma olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Alan yazında farklı bulguya da ulaşılmıştır. Şen (2009) tarafından yapılan çalışmada ise; kitap okuma sıklığı ve gazete okuma sıklığı da öğretmen adaylarının eleştirel düşünme tutumlarını etkilemeyen değişken olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kitap okuma sayısı ve eleştirel düşünme eğilimi ile ilgili farklı sonuçlar olmakla birlikte konuyu bu araştırma kapsamında değerlendirmek gerekirse; kitap okumanın eleştirel düşünme eğilimi üzerinde olumlu etkisinin olduğu söylenebilir. Kitap okumanın problemler karşısında çok boyutlu düşünmede ve kalıcı çözümler üreterek problemi ortadan kaldırmada etkili olduğu söylenebilir. Daha fazla kitap okuma

alışkanlığı kazandırabilmek için kitap okuma etkinlikleri düzenlenebilir, bu konuda seminerler, sempozyumlar düzenlenebilir, önemli yazar ve şairler üniversiteye davet edilerek öğretmen adayları ile bir araya gelmeleri sağlanabilir. Böylelikle kitap okuma alışkanlığı artırılarak eleştirel düşünme becerileri geliştirilebilir.

8. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal girişimcilik özellikleri ve eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalamalarının yaşamın çoğunun geçirildiği yere göre anlamlı düzeyde bir farklılaşma gösterip göstermediğini belirlemek için uygulanan ilişkisiz (bağımsız) örneklem için t- testi sonuçlarına göre;

Yaşamın çoğunu kentsel bir yerleşim yerinde geçirenlerin sosyal girişimcilik özellikleri puan ortalaması ile yaşamın çoğunu kırsal bir yerleşim yerinde geçirenlerin sosyal girişimcilik özellikleri puan ortalaması arasında yaşamın çoğunu kentsel bir yerleşim yerinde geçirenler lehinde anlamlı düzeyde bir fark belirlenmiştir. Alan yazında yapılan araştırmalarda benzer bulguya rastlanılmıştır. Aydın ve Öner (2016) tarafından yapılan araştırmada, sosyal bilgiler ve sınıf öğretmeni adaylarının girişimcilik düzeyleri, yaşanan yerleşim yerine göre incelenmiş ve araştırma sonucunda öğretmen adaylarının girişimcilik düzeylerinin kentte yaşayanlar lehinde anlamlı bir şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Alan yazında yapılan araştırmada farklı bulguya da ulaşılmıştır. Yavuz ve Yavuz (2017) tarafından yapılan araştırmada, öğrencilerinin girişimcilik eğilimleri ile ailelerinin yaşadıkları yer arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kentsel yaşamın bireylere sunduğu farklı olanaklarla birlikte kentsel yaşamın karmaşası ile başa çıkabilme ve farklı sosyal ilişkilere girme gerekliliği bireylerin sosyal açıdan girişimci olmalarını gerekli hale getirdiği söylenebilir. Kentsel yaşamın bireylere sosyal, kültürel ve sanatsal etkinliklere katılma olanakları sunmasının bireylerin sosyal girişimcilikleri üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğu düşünülmektedir. Kısacası kentsel yaşamın kırsal yaşam alanına göre yaşamsal çeşitliliği bireylere daha fazla imkân sunmaktadır. Bu da sosyal girişimcilik üzerinde olumlu bir etki oluşturabilmektedir. Bireylerin farklı sosyal etkileşimlere girmelerinin sosyal girişimcilik özelliklerini geliştireceği düşünülmekte olup; öğretmen adaylarının da önceki eğitim kademelerinden başlamak kaydı ile farklı kişilerarası ilişkiler kurabilecekleri imkânlar sunulmasının yararlı olabileceği düşünülmektedir.

Yaşamın çoğunu kentsel bir yerleşim yerinde geçirenlerin eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalaması ile yaşamın çoğunu kırsal bir yerleşim yerinde geçirenlerin eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalaması arasında yaşamın çoğunu kentsel bir yerleşim yerinde geçirenler lehinde anlamlı düzeyde bir fark belirlenmiştir. Alan yazında bu sonucu destekler nitelikte benzer bulguya rastlanılmıştır. Polat (2017) tarafından yapılan çalışmada, bireylerin çocukluklarının geçtiği yerleşim yeri büyüdükçe eleştirel düşünme eğilimlerinde bir artış olduğu sonucuna ulaşmıştır. Alan yazında yapılan araştırmada farklı bulguya da rastlanılmıştır. Soğukpınar (2017) tarafından yapılan çalışmada ise; bireylerin üniversiteye başlamadan önce yaşadıkları yerleşim yeri değişkenine göre eleştirel düşünme becerileri arasında manidar bir farklılaşma olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kentlerin kırsal kesime göre üst düzey düşünme becerilerini arttıracak daha fazla çevresel uyaranlara sahip olması bireyin eleştirel düşünme eğilimlerinin artmasında büyük öneme sahip olduğu söylenebilir. Bireylerin daha sağlıklı düşünebilmeleri ve karar verebilmeleri için yaşanan yerdeki çevresel uyaranlar bu doğrultuda düzenlenebilir. Bu bağlamda başta kırsal kesimden gelen sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eleştirel düşünme becerilerini geliştirmelerini sağlayacak ortamlar sunulabilir.

9. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal girişimcilik özellikleri ve eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalamalarının sosyal-kültürel etkinliklere katılma durumuna göre anlamlı düzeyde bir farklılaşma gösterip göstermediğini belirlemek için uygulanan ilişkisiz (bağımsız) örneklem için t- testi sonuçlarına göre;

Sosyal-Kültürel etkinliklere katılanların (ayda en az bir kez) sosyal girişimcilik özellikleri puan ortalaması ile sosyal-kültürel etkinliklere katılmayanların sosyal girişimcilik özellikleri puan ortalaması arasında sosyal kültürel etkinliklere katılanlar lehinde anlamlı düzeyde bir fark belirlenmiştir. Alan yazında yapılan çalışmalarda sosyal girişimcilikte sosyal-kültürel etkinliklere katılma durumu değişkeni üzerine doğrudan herhangi bir çalışmaya rastlanmamakla birlikte Ateş (2016) tarafından yapılan çalışmada sosyal-kültürel etkinliklere katılmanın bireyin sosyal yetkinlik algısına dolayısıyla sosyal gelişim alanına pozitif bir katkı sunduğu görülmüştür.

Sosyal-kültürel etkinlikler bireylerin bir araya gelip tanıştıkları, eğlendikleri veya bir sosyal problemi çözdükleri ortamlardır. Böyle ortamlara katılmanın bireyin sosyal girişimciliğe olan eğilimine katkıda bulunduğu söylenebilir. Bu açıdan bireylerin sosyal girişimcilik özelliklerini artırmanın bir yolunun da onların sosyal-kültürel etkinliklere daha fazla katılımını sağlamak olabilir. Çalışma konusu bağlamında öğretmen adaylarının sosyal girişimcilik özelliklerini geliştirebilme adına onların sosyal-kültürel etkinliklere katılabilecekleri imkanlar oluşturmanın önemli olduğu düşünülmektedir.

Sosyal-kültürel etkinliklere katılanların (ayda en az bir kez) eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalaması ile sosyal-kültürel etkinliklere katılmayanların eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalaması arasında anlamlı düzeyde bir fark belirlenmemiştir. Alan yazında yapılan çalışmalarda eleştirel düşünmede sosyal-kültürel etkinliklere katılma durumu değişkeni üzerine çalışmalar incelenmiş ve benzer bulgulara ulaşılmıştır. Tümkaya ve Aybek (2008) tarafından yapılan çalışmada da öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerinin katıldıkları etkinlik türleri değişkeni açısından anlamlı bir düzeyde farklılaşmanın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Benzer bir sonuca da Öztürk ve Ulusoy (2008) tarafından yapılan çalışmada rastlanmaktadır. Bu çalışma sonucunda da öğrencilerin sosyal ve bilimsel etkinliklere katılma durumu ile eleştirel düşünme düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı belirlenmiştir. Bu çalışmaların dışında alan yazında konu ile ilgili farklı bir bulguya da rastlanılmıştır. Soğukpınar (2017) tarafından yapılan çalışmada, öğretmenlerin kültürel etkinliklere katılma değişkenine göre eleştirel düşünme becerileri arasında manidar bir farklılaşma olduğu belirtilmiş ve elde edilen veriler sonucunda her zaman kültürel etkinliklere katılanların eleştirel düşünme becerilerinin ara sıra katılanlardan daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bireylerin eleştirel düşünme eğilimlerinin sosyal-kültürel etkinliklere katılma değişkenine göre incelendiği çalışma sonuçları arasındaki farklılık araştırma gruplarının farklı özelliklerine ve eleştirel düşünme eğilimi üzerinde farklı değişkenlerin etkisine bağlanabilir. Bu araştırma kapsamında öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimlerinin sosyal-kültürel etkinliklere katılma durumuna göre anlamlı düzeyde bir farklılığın olmamasında sosyal-kültürel etkinliğin niteliğinin

(örneğin katılımcı bireylerin düşüncelerini ifade etmediği etkinlikler sinema gibi) önemli bir faktör olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda kişinin başkalarından farklı kendi düşünce ve duygularını ifade etme imkânı bulamadığı etkinliklere katılma ya da katılmamanın eleştirel düşünce üzerinde anlamlı bir farklılığa yol açmadığı söylenebilir. Bu açıdan konu değerlendirildiğinde öğretmen adaylarının eleştirel düşüncelerini ifade edebilecek nitelikteki sosyal-kültürel etkinliklere daha çok yer vermenin yararlı olabileceği söylenebilir.

10. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal girişimcilik özellikleri ve eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalamalarının toplumsal sorunlarla ilgilenme durumuna göre anlamlı düzeyde bir farklılaşma gösterip göstermediğini belirlemek için uygulanan ilişkisiz (bağımsız) örneklem için t- testi sonuçlarına göre;

Toplumsal sorunlarla ilgilenenlerin sosyal girişimcilik özellikleri puan ortalaması ile toplumsal sorunlarla ilgilenmeyenlerin sosyal girişimcilik özellikleri puan ortalaması arasında toplumsal sorunlarla ilgilenenler lehinde anlamlı düzeyde bir fark belirlenmiştir. Alan yazında yapılan çalışmalarda benzer sonuca ulaşılmıştır. Çermik (2015) tarafından yapılan araştırmada, toplumsal sorunlarla ilgili olma değişkenine göre risk alma boyutunda, çok ilgili olanlar lehinde; özgüven boyutunda, çok ilgili ve orta düzeyde ilgili olanlar lehinde; yaratıcılık boyutunda, çok ilgili olanlar lehinde anlamlı düzeyde bir farklılığın olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bir bireyin sosyal yönden girişimci olmasının bir göstergesinin de onun toplumsal sorunlarla ilgilenmesi ve bunları çözüme ulaştırma çabası olduğu söylenebilir. Toplumsal sorunlarla ilgilenen bireyler toplum bilinci olan ve yaşadığı topluma değer veren, var olan toplumsal sorunların farkında olarak ve bu sorunların temelinde yatanları araştırıp, sorgulayıp, düşüncelerini faaliyete geçirerek kalıcı ve devamlı çözüm üretip toplumsal sorunları ortadan kaldırılmaya çalışan kişilerdir. Bu kişiler her zaman toplumsal sorunlarla mücadele vererek yaşanılabilir bir sosyal refah seviyesini yakalamanın peşinde oldukları söylenebilir. Bu bağlamda öğretmenlik mesleğinin toplumla sağlıklı ilişkiler kurmayı gerektiren bir meslek olması bakımından sosyal girişimcilik özelliği üst düzeyde öğretmen adayları yetiştirmede sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal sorunlara ilgi duyan ve bunlara etkili çözümler üretebilecek şekilde yetiştirilmelerinin önem arz ettiği düşünülmektedir.

Toplumsal sorunlarla ilgilenenlerin eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalaması ile toplumsal sorunlarla ilgilenmeyenlerin eleştirel düşünme eğilimleri puan ortalaması arasında toplumsal sorunlarla ilgilenenler lehinde anlamlı düzeyde bir fark belirlenmiştir. Alan yazında yapılan çalışmalarda benzer sonuçlara ulaşılamasa da yakın sonuçlara ulaşılmıştır. Gökçe (2011) tarafından yapılan araştırmada yapmış olduğu çalışmada, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının, yaşadıkları deneyimlerin sonucunda toplumu daha yakından tanıma fırsatı elde ettiklerini, toplumsal sorunlara duyarlılıklarının arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Sosyal sorunlarla ilgilenen bireylerin sorunlara farklı açılardan bakabilme becerisi gelişmiş ve yaratıcı düşünme becerisine sahip insanlar olduğu düşünülmektedir. Sosyal sorunlarla ilgilenmek beraberinde bireylerin durum ve olayları farklı bakış açıları ile bakabilme başka bir ifade ile eleştirel düşünebilme yeterliliği de kazandırdığı söylenebilir. Bu bağlamda da sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal sorunlarla ilgilenen ve sosyal sorunları farklı bakış açıları ile değerlendirebilen, eleştirel düşünebilen bireyler olması beklenir. Bu araştırma sonucundan hareketle sosyal bilgiler öğretmen adaylarının eleştirel düşünebilmelerinde sosyal sorunlarla ilgilenmelerinin etkili bir faktör olduğu söylenebilir. Bu bakımdan da sosyal bilgiler öğretmen adayları sosyal sorunlar üzerinde düşünme ve bunlara çözümler üretebilme noktasında motive edilerek eleştirel düşünme eğilimlerine olumlu bir katkı da bulunulabilir.

KAYNAKÇA

- AKDAN, O., “Türkçe Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin, Eleştirel Okuma Becerisine Etkisi”, Yüksek Lisans Tezi, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir (2016).
- AKDERE, N., “Türkiye’de Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Becerileri, Eleştirel Düşünme Öğretimine Yönelik Tutumları ve Öz Yeterlik Seviyeleri”, Doktora Tezi, Eğitim Bilimleri Bölümü, (2012).
- AKIN, A., HAMEDOĞLU, M.A., SARIÇAM, H., AKIN, U., İLBAY, A.B., CİVAN, S. ve DEMİR, T., “The Validity and Reliability Of The Turkish Version Of The Critical Thinking Disposition Scale”, Paper Presented At The 2nd International Chaos Complexity And Leadership Symposium (ICCLS 2013), Ankara (2013).
- ALPARSLAN, A. M., TAŞ, M. A. ve YASTIOĞLU, S., “Girişimcilik Niyeti Eğitimle Mi Artar Yoksa Kültürel Değerlerle Mi Açıklanır?”, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, ISSN: 1309-1387, Cilt: 9, Sayı: 21 (Özel Sayı), Ss.148-161 (2017).
- APOSTOLAKİS, C., “The Role of Higher Education in Enhancing Social Entrepreneurship”, Pp: 1-15 (2011).
- ASLAN, G., ARAZA, A. ve BULUT, Ç., “Sosyal Girişimciliğin Kavramsal Çerçevesi”, Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi (7:2), Ss: 69-88 (2012).
- ATEŞ, B., “Lise Öğrencilerinin Algılanan Sosyal Yetkinlik Puanlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi”, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ERZSOSDER), IX– I, Ss: 185 -194 (2016).
- AY, Ş. ve AKGÖL, H., “Eleştirel Düşünme Gücü ile Cinsiyet, Yaş ve Sınıf Düzeyi”, Kuramsal Eğitimbilim, 1 (2), Ss: 65-75 (2008).
- AYDIN, E. ve ÖNER, G., “Sosyal Bilgiler ve Sınıf Öğretmeni Adaylarının Girişimcilik Düzeylerinin İncelenmesi”, Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD), Cilt: 17, Sayı: 3, Ss: 497-515 (2016).

- AYTAÇ, Ö. ve İLHAN, S., “Girişimcilik ve Girişimci Kültür: Sosyolojik Bir Perspektif”, Ss:101-120 (2013).
- BORNSTEIN, D. and DAVIS, S., *Social Entrepreneurship What Everyone Needs To Know*, Oxford University Press (2010).
- BROADBEAR, J. T., JİN, G. and BIERMA, T.J., “Critical Thinking Dispositions Among Undergraduate Students During Their Introductory Health Education Course”, *The Health Educator*, Vol. 37, No. 1, Pp:8-15 (2005).
- BUDAK, G., “Yoksulluğa İnovatif Bir Çözüm; Sosyal girişimcilik”, *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, Cilt: 4, Yıl: 4, Sayı: 8, ISSN: 2147-3668, Ss: 26-41 (2015).
- BULUT, N., “Bir Grup Üniversite Öğrencisinin Demokratik Tutumları ile Çeşitli Değişkenler Arasındaki İlişkiler”, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, Sayı: 45, Ss: 37-59 (2006).
- CAN, Ş., “Tezsiz Yüksek Lisans Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları”, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, Sayı: 24, Ss: 13-28 (2010).
- COŞKUN, E. ve SARIKAYA, M., “Sosyal Girişimcilik Eğitiminde Gönüllü Kuruluşlar”, *Strategic Public Management Journal (SPMJ)*, Issue No: 4, ISSN 2149-9543, Pp. 72-82 (2016).
- COŞKUN, E., “Gönüllü Kuruluşların Okul Öncesi Sosyal Girişimcilik Eğitimindeki Rolü”, *Yüksek Lisans Tezi*, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova (2015).
- ÇELEBİ, N. ve UĞURLU, B., “Resmi Liselerde Çalışan Öğretmenlerin Kişilik Özelliklerinin Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi”, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, ISSN: 1308–9196, Yıl : 7 Sayı : 18, Ss: 537-569 (2014).

- ÇERMİK, F., “Sosyal Girişimcilik, Küresel Vatandaşlık ve Çevre Davranışı Arasındaki İlişki: Yapısal Eşitlik Modellemesi”, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum (2015).
- ÇETİNDAMAR, D., TUTAL, E., TİTİZ, S. ve TALUK, Ş., “Sosyal Dönüşümün Ajanları: Sosyal Girişimciler”, Social Entrepreneurship Conference, Sakıp Sabancı Museum, (2010).
- ÇUBUKÇU, Z., “Öğretmen Adaylarının Düşünme Stillerinin Öğrenme Biçimlerini Tercih Etmelerindeki Etkisi”, XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Malatya (2004).
- DEBBİ, D. B. and SUSAN, D. S., “Social Entrepreneurship Education: Is it Achieving the Desired Aims?”, SSRN Electronic Journal, DOI:10.2139, ssrn.1344419, Pp: 1-27 (2009).
- DEMİRALP, C., “Üniversite Öğrencilerinin Empatik Eğilim İle Narsistik Kişilik Özellikleri ve Eleştirel Düşünme Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum (2017).
- DENİZALP, H., “Toplumsal Dönüşüm İçin Sosyal Girişimcilik Rehberi”, Genişletilmiş 2. Baskı, Fersa Matbaacılık, Ss: 1-32, Ankara (2009).
- EKER, S., “Alfred Adler’in Kişilik Kuramı’nın Demokrasi Düşüncesi Açısından Önemi”, U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 13, Sayı: 22, Ss:157-180 (2012).
- EKİNCİ, Ö. ve AYBEK, B., “Öğretmen Adaylarının Empatik ve Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin İncelenmesi”, İlköğretim Online, 9 (2), Ss: 816-827 (2010).
- ENNİS, R. H., ”A Logical Basis For Measuring Critical Thinking Skills”, Pp:44-48 (1985).
- ERCAN, S., “Türkiye’de Sosyal Girişimcilik ve Yarattığı Etkilerin Değerlendirilmesi”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (2016).

ERSOY, H., “Kültürel Çevrenin Girişimcilik Tercihine Etkisi”, Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt: 2, Sayı:1, ISSN: 1309-8039 (Online), Ss: 71-77 (2010).

GADZELLA B. M. and BALOĞLU M., “Psychometric Properties Of Watson-Glaser Critical Thinking Appraisal A Sample Of Education Majors”, Psychological Reports, 92, 1249-1254, Pp:1-16 (2003).

GÖKÇE, N., “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Topluma Hizmet Uygulamalarına İlişkin Değerlendirmeleri”, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, ISSN: 1303-5134, Cilt:8, Sayı:2, Ss: 176-194 (2011).

GÜLVEREN, H., “Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Becerileri ve Bu Becerileri Etkileyen Eleştirel Düşünme Faktörleri”, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir (2007).

GÜZELLER, C. O., ESER, M. T. ve AKSU, G., “Üniversite Öğrencilerinin Mezun Oldukları Lise Türünün, Matematik Başarısı ve Eleştirel Düşünme Eğilimi Üzerindeki Etkisi”, Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12(1) Ss: 223-236 (2016).

<http://mugim.maltepe.edu.tr/> adresinden 21.10.2017 tarihinde edinilmiştir.

<http://www.tdk.gov.tr/> adresinden 19.10.2017 tarihinde edinilmiştir.

<https://www.turkcebilgi.com/> adresinden 05.11.2017 tarihinde edinilmiştir.

KALELİOĞLU, F., “Çevrimiçi Tartışma Yapısının Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimleri ile Gerçek ve Yansıyan Eleştirel Düşünme Performanslarına Etkisi”, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara (2011).

KANBAY, Y., “Hemşirelik Öğrencilerine Verilen Eleştirel Düşünme Eğitiminin Problem Çözme Becerisi Üzerine Etkisi”, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzurum (2013).

- KARADEMİR, Ç. A., “Öğretmen Adaylarının Sorgulama ve Eleştirel Düşünme Becerilerinin Öğretmen Öz Yeterlik Düzeyine Etkisi”, Doktora Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın (2013).
- KARASAR, N., “Bilimsel Araştırma Yöntemi”, Nobel Akademik Yayıncılık, 31. Basım, Ankara (2016).
- KARİMİ, A. and ESKAFİ, M., “Towards Assessing Critical Thinking Cognitive Ability in Varied University Majors: Evidence for EFL Students’ Dominance”, English Language Teaching (ELT), Vol: 1, No: 2, Pp: 67- 89 (2014).
- KAYA, H. İ., “Öğretmen Eğitiminde Yapılandırmacı Öğrenmeye Dayalı Uygulamaların Öğretmen Adaylarının Problem Çözme, Eleştirel Düşünme ve Yaratıcı Düşünme Eğilimlerine Etkileri”, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum (2010).
- KEÇE, M. ve MEREY, Z., “İlköğretim Sosyal Bilgiler Kazanımlarının Sosyal Bilimler Disiplinlerine ve Disiplinlerarası Anlayışa Uygunluğunun Belirlenmesi”, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt:VIII, Sayı:I, Ss:110-139 (2011).
- KELEŞ, Ş. ve DİLMAÇ, M., “Kırsal Alanda Sosyal Sermayenin Sosyal Girişimcilik Üzerine Etkisi: Erzurum Kırsal Örneği”, TINI-SOS, The International New Issues In Social Sciences, International Scientific Journal, Volume 4, Number 4, ISSN: 2149-4266, Pp: 43-64 (2017).
- KHATİB, M. and ALİZADEH, I., “Critical Thinking Skills through Literary and Non-Literary Texts in English Classes”, International Journal of Linguistics, ISSN 1948-5425, Vol. 4, No. 4, Pp: 563-580 (2012).
- KILIÇ, R., KEKLİK, B. ve ÇALIŞ, N., “Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Eğilimleri Üzerine Bir Araştırma: Bandırma İİBF İşletme Bölümü Örneği”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C:17, S:2, Ss: 423-435 (2012).
- KIRILMAZ, S. K., “Sosyal Girişimcilik Boyutlarına Kuramsal Bir Bakış”, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, Cilt:3, Sayı:2, Ss: 55-74 (2014).

- KONAKLI, T. ve GÖĞÜŞ, N., “Öğretmen Adaylarının Sosyal Girişimcilik Özellikleri: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması”, Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 33(2), Ss: 361-379 (2013).
- KONAKLI, T. ve GÖĞÜŞ, N., “Aday Öğretmenlerin Sosyal Girişimcilik Özellikleri Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”, GEFAD/GUJGEF, 33(2), Ss: 373-391 (2013).
- KORKMAZ, Ö., “Eğitim Fakültelerinin Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Eğilim ve Düzeylerine Etkisi”, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 4, Ss: 879-902 (2009).
- KUZGUN, Y., “Meslek Rehberliği ve Danışmanlığına Giriş”, Nobel Yayın Dağıtım, 4.Baskı, Ankara (2009).
- LEKHANYA, L. M., “The Role Of Universities In Promoting Social Entrepreneurship In South Africa”, Journal of Governance and Regulation, Volume 4, Issue 3, Pp: 67-71 (2015).
- Lİ, Z. G., CHEN, R. and CANNİCE, M., “Silicon Valley Review Of Global Entrepreneurship Research”, , Proceedings of the 2005 San Francisco-Silicon Valley Global Entrepreneurship Research Conference, Vol:1, San Francisco, California (2005).
- MAZUREK, M., “Comparison Of Social Economy And Social Entrepreneurship Education In North America And Europe”, Pp: 1-10 (2013).
- MEB, “Ortaöğretim Girişimcilik Dersi Öğretim Programı”, Ortaöğretim Genel Müdürlüğü, Ankara (2009).
- MEB, “Ortaöğretim Girişimcilik Dersi Öğretim Programı”, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Sayı:127, Ankara (2009).
- MEB, “Sosyal Bilgiler Dersi 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar Öğretim Programı”, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara (2015).
- MEB, “Sosyal Bilimler Lisesi Sosyal Bilimler Dersi Öğretim Programı (Hazırlık Sınıfı)”, Ortaöğretim Genel Müdürlüğü (2006).

- MEB, Tebliğler Dergisi, Cilt: 67, Sayı: 2563 (2004).
- MENGÜ, E., “Sosyolojik Perspektiften Sosyal Girişimcilik Olgusu”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul (2016).
- ÖZDEMİR, O., “Eleştirel Düşünme”, Kriter Yayınları, 1.Baskı, Mersin (2008).
- ÖZDEMİR, S. M., “Üniversite Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Becerilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi”, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 3(3), Ss:297-316 (2005).
- ÖZDEVECİOĞLU, M. ve CİNGÖZ, A., “Sosyal Girişimcilik ve Sosyal Girişimciler: Teorik Çerçeve”, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 32, Ss: 81-95 (2009).
- ÖZTÜRK, N. ve ULUSOY, H., “Lisans ve Yüksek Lisans Hemşirelik Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Düzeyleri ve Eleştirel Düşünmeyi Etkileyen Faktörler”, Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi, Cilt:1,Sayı:1, Ss: 15-25 (2008).
- PAUL, R., BİNKER, A.J.A., MARTİN, D., VETRANO, C. and KREKLAU, H., “Critical Thinking Handbook: 6th-9th Grades. A Guide for Remodelling Lesson Plans in Language Arts, Social Studies, & Science”, Sonoma State University, Rohnert Park, CA. Center for Critical Thinking and Moral Critique, ISBN-0-944583-02-4 (1989).
- POLAT, M., “Sınıf Öğretmenlerinin Eleştirel Düşünme Eğilimleri ile Yaratıcılık Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adıyaman (2017).
- PONGRÁCZ, E., “Education As A Key Factor For The Development Of Social Entrepreneurship”, 13th International Academic Conference, Antibes, ISBN 978-80-87927-05-2, ISES, Pp: 415-421 (2014).
- SAÇLI, F. ve DEMİRHAN, G., “Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Programında Öğrenim Gören Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Düzeylerinin Saptanması ve Karşılaştırılması”, Spor Bilimleri Dergisi, 19 (2), Ss: 92-110 (2008).

- SAÇLI, F., “Yaratıcı Drama Eğitiminin Aday Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Eleştirel Düşünme Becerileri ve Eğilimleri Üzerine Etkisi”, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara (2013).
- SAGLAM, A. Ç. ve BÜYÜKUYSAL, E., “Eğitim fakültesi son sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyleri ve buna yönelik engellere ilişkin görüşleri”, International Journal Of Human Sciences, ISSN: 1303-5134, Volume: 10, Issue: 1, Pp: 258-278 (2013).
- SALAMZADEH, A., KIRBY, D. A. and AZİMİ, M. A., “Social Entrepreneurship Education In Higher Education: Insights From A Developing Country”, International Journal of Entrepreneurship and Small Business, Volume: 20, Issue: 1, DOI:10.1504 (2013).
- SALAMZADEH, A., SALAMZADEH, Y. and NEJATİ, M., “Social Entrepreneurship: Analyzing Literature And Proposing A Comprehensive Model”, The 9h Asian Academy of Management International Conference, Pp: 520- 525 (2011).
- SEFEROĞLU, S. S. ve AKBIYIK, C., "Eleştirel Düşünme ve Öğretimi", Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 30, Ss:193-200 (2006).
- SEZEK, F., ZORLU, Y. ve ZORLU, F., “İlköğretim Bölümü Öğrencilerinin İlgi Alanlarının Tespiti ve Bu İlgileri Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi”, Karaelmas Journal of Educational Sciences 3, Ss: 13-24 (2015).
- SOFTA, H. K. ve KARAAHMETOĞLU, G. U., “Üniversite Öğrencilerinde Kitap Okumanın Eleştirel Düşünme Üzerine Etkisi”, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik E-Dergisi, Cilt:3, Sayı:2, Ss: 24-37 (2015).
- SOĞUKPINAR, İ., “Müzik Öğretmenlerinin Eleştirel Düşünme Becerilerinin İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sivas (2017).

- SÖYLER, S. ve KAPTANOĞLU, A. Y., “Sağlık Yönetimi Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Davranışlarının Değerlendirilmesi”, Sağlık Yönetimi Dergisi, 1(2), Ss: 42-50 (2017).
- ŞAHİN, M., “Girişimcilik Bağlamında Eğitimin Sivilleşmesi ve Girişimcilik Örneği Olarak STK’lar”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:30, Ss: 121-132 (2011).
- ŞAHİNEL, S., “Eleştirel Düşünme”, Pegema Yayıncılık, 2.Baskı, Ankara (2007).
- ŞEN, Ü., “Türkçe Öğretmeni Adaylarının Eleştirel Düşünme Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi”, Zeitschrift für die Welt der Türken (ZfWT), Journal of World of Turks, Vol: 1, No: 2, Ss: 69-89 (2009).
- TARTUK, M., “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme ve Empati Kurma Eğilimlerinin Araştırılması”, Yüksek Lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul (2015).
- TAŞDEMİR, M., TAŞDEMİR, F., KESKİN, Ş., BEKTAŞ F. B. E., “Atanmış Aday Öğretmenlerin Düşünce Biçimleri Bilgi Düzeyleri: Kırşehir Örneği”, Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 2, Makale No: 15, ISSN: 2146-9199, Ss:132-139 (2016).
- Toplum Gönüllüleri, “Üniversitelerde Sosyal Sorumluluk ve Sosyal Girişimcilik Pilot Projesi”, Proje Raporu (2013).
- turkey.ashoka.org adresinden 05.11.2017 tarihinde edinilmiştir.
- TÜMKAYA, S. ve AYBEK, B., “Üniversite Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin Sosyo-Demografik Özellikler Açısından İncelenmesi”, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 17, Sayı: 2, Ss:387- 402 (2008).
- TÜRKOĞLU, T., TETİK, S. ve AÇIKGÖZ, A., “Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Sosyo-Demografik Özellikleri ile Girişimci Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin Araştırılması”, Journal of Yasar University, 12/45, Ss:1-13 (2017).

- ÜNLÜ, S., “Sosyal Girişimcilik Bağlamında Halkla İlişkiler Faaliyetleri: AKUT ve TOG Örneğinde Karşılaştırmalı Bir İnceleme”, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri (2012).
- WILLIAMS, R. L., “Critical Thinking as a Predictor and Outcome Measure in a Large Undergraduate Educational Psychology Course”, The University of Tennessee, To The Educational Resources Information Center (ERIC), Pp:1 -19 (2003).
- YAVUZ, A. ve YAVUZ, H. İ., “Girişimcilik Eğilimlerinin Belirlenmesi: Taşkent MYO Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma”, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, ISSN: 1309-1387, Cilt: 9, Sayı: 21 (Özel Sayı), Ss: 89-100 (2017).
- YILMAZ, B., “Sınıf Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme ve Yanal Düşünme Eğilimleri Arasındaki İlişki”, Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu (2017).
- YILMAZ, E., ve SÜN BÜL, A. M., “Üniversite Öğrencilerine Yönelik Girişimcilik Ölçeğinin Geliştirilmesi”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21, Ss:195-203 (2009).

EKLER

EK-1. Öğretmen Adaylarının Sosyal Girişimcilik Özellikleri Ölçeği

Bu bölümde bulunan ifadeler sizin sosyal girişimcilik düzeyinizi belirlemek için hazırlanmıştır. Lütfen maddeleri dikkatlice okuyunuz ve kendinize uygun olan seçeneği "X" koyarak belirtiniz. Her cümle için yalnızca bir seçeneği işaretleyiniz	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1.Başarıya ulaşacağım konusunda kendime güvenirim	( )	( )	( )	( )	( )
2.Bir işi yapmaya başlamadan önce bu işten etkilenecek kişilerin görüşlerini alırım	( )	( )	( )	( )	( )
3.Mesleki bilgi ve beceri açısından kendime güvenirim.	( )	( )	( )	( )	( )
4.Çevremdeki insanların fikirlerini dinleyerek özgün fikirler ortaya koyarım.	( )	( )	( )	( )	( )
5.Bir işi yapmaya başlamadan önce başkalarının fikirlerini alırım	( )	( )	( )	( )	( )
6.İlk kez tanıştığım birine kendimi kolayca ifade edebilirim	( )	( )	( )	( )	( )
7.Olumsuzluklar, bir işi başarmam için beni daha da güçlü kılar.	( )	( )	( )	( )	( )
8.Mesleğimle ilgili güncel sorunların çözümüyle ilgili arkadaşlarımla tartışırım.	( )	( )	( )	( )	( )
9.Mesleğimde üst düzey yöneticilik konumunda olsaydım birçok sorunun çözümüne yönelik uygulamalarda bulunabilirdim.	( )	( )	( )	( )	( )
10.Arkadaş çevremde sevilen ve ön planda olan bir karakterimdir	( )	( )	( )	( )	( )
11.Başkalarının çözmeye yanaşmadığı sorunları çözmek isterim.	( )	( )	( )	( )	( )
12.Mesleğimle ilgili sorunlara yönelik farklı görüş ve yorumlarım vardır	( )	( )	( )	( )	( )
13.Bir işi yapmaya başlamadan önce bu işle ilgili başarılı kişileri model alırım.	( )	( )	( )	( )	( )
14.Bir işi yapmaya karar verirsem bunu kimse engelleyemez.	( )	( )	( )	( )	( )
15.Bir işi yapmaya başlamadan önce bu işi yapabileceğim farklı yöntemler olup olmadığını düşünürüm.	( )	( )	( )	( )	( )
16.Çok çalışarak her zorluğun üstesinden gelebileceğime inanırım.	( )	( )	( )	( )	( )
17.Yeni çevre/arkadaşlar edinmek benim için kolaydır.	( )	( )	( )	( )	( )
18.Zor bir işe başlamak benim için heyecan vericidir.	( )	( )	( )	( )	( )
19.Mesleğimle ilgili yazılı/görsel medyayı yakından takip ederim	( )	( )	( )	( )	( )
20.Çevremdeki insanları kendi düşüncelerim doğrultusunda etkilerim.	( )	( )	( )	( )	( )
21.Risk almadan başarılı olunmaz.	( )	( )	( )	( )	( )

EK-2.Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği

Bu bölümde bulunan ifadeler sizin eleştirel düşünme eğilimi düzeyinizi belirlemek için hazırlanmıştır. Lütfen maddeleri dikkatlice okuyunuz ve kendinize uygun olan seçeneği "X" koyarak belirtiniz. Her cümle için yalnızca bir seçeneği işaretleyiniz	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1.Tartışma esnasında genellikle büyük resmi görmeyi denerim.	( )	( )	( )	( )	( )
2.Yaptığım şeylere şekil vermek ya da onları düzenlemek için sıklıkla yeni fikirler kullanırım.	( )	( )	( )	( )	( )
3.Kendi kendime öğrenirken birden fazla kaynak kullanırım.	( )	( )	( )	( )	( )
4.Sıklıkla yeni fikirler arayışındayım.	( )	( )	( )	( )	( )
5.Bazen sıkı sıkıya bağlı olduğum inançlarıma/düşüncelerime ters gelen sağlam bir görüş bulurum.	( )	( )	( )	( )	( )
6.Diğer insanların bir durum hakkındaki bakış açılarını anlamak önemlidir.	( )	( )	( )	( )	( )
7.Yaptığım seçimler için haklı gerekçelerimin olması önemlidir.	( )	( )	( )	( )	( )
8.Diğerlerinden öğrendiklerime göre kendi deneyimlerimi sıklıkla tekrar değerlendiririm.	( )	( )	( )	( )	( )
9.Bir yargıya varmadan önce bilgi kaynağının güvenilirliğini sıklıkla kontrol ederim.	( )	( )	( )	( )	( )
10.Çoğu zaman harekete geçmeden önce kararımın neden olacağı geniş etkiler hakkında düşünürüm.	( )	( )	( )	( )	( )
11.Sık sık davranışlarımı geliştirip geliştiremeyeceğim hakkında düşünürüm.	( )	( )	( )	( )	( )

EK-3. Kişisel Bilgi Formu

1- Cinsiyetiniz :... Kadın ( ) ..... Erkek ( )

2- Yaşınız :.....

3- Sınıfınız :... 1.Sınıf ( ) ..... 2.Sınıf ( ) ..... 3.Sınıf ( ) ....4.Sınıf ( )

4- Mezun olduğunuz ortaöğretim kurumu ?

Genel Lise ( ) Anadolu Lisesi ( ) Diğer ( )

5- Ailenizin sosyo-ekonomik düzeyi?

0-2000 ( ) 2001-4000 ( ) 4001+ ( )

6- Annenizin tutumunu nasıl algılıyorsunuz?

Demokratik ( ) Demokratik değil (*otoriter, ilgisiz, koruyucu*) ( )

7- Babanızın tutumunu nasıl algılıyorsunuz?

Demokratik ( ) Demokratik değil (*otoriter, ilgisiz, koruyucu*) ( )

8- Yılda okuduğunuz kitap sayısı: Hiç Kitap Okumam ( ) 1-5 Arasında Kitap

Okurum ( ) 6-20 Arasında Kitap Okurum ( ) 21 ve Üstü Sayıda Kitap Okurum ( )

9- Yaşamınızın çoğunu geçirdiğiniz yerleşim yeri

Kırsal (*Nüfusu 10.000 altı*) ( ) Kent (*Nüfusu 10.000 ve üstü*) ( )

10- Sosyal- kültürel etkinliklere katılma durumunuz?

Hiç katılmam ( ) Ayda en az bir sosyal-kültürel etkinliğe katılımım ( )

11- Toplumsal sorulara ilgili durumunuz?

İlgilenirim ( ) İlgilenmem ( )

EK-3

Kayıt Tarihi:
01.02.2018

Protokol No:
01/08

T.C
ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ
İNSAN ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU KARARI

ARAŞTIRMA BAŞLIĞI	Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sosyal Girişimcilik Özelliklerinin ve Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin İncelenmesi
ARAŞTIRMANIN TÜRÜ	Nicel- İlişki Arayıcı Araştırma Yüksek Lisans Tezi
ARAŞTIRMACILAR	Yakup ATEŞ Yrd.Doç.Dr. Erdem YAVUZ
KARAR	Araştırmanın etik açıdan “uygun” olduğuna karar verildi.

ETİK KURUL BAŞKANI

Prof. Dr. Paşa YALÇIN

TARİH

01/02/2018

İMZA

ÖZGEÇMİŞ VE İLETİŞİM BİLGİSİ

1990-1998 Otlukbeli Zafer İlköğretim Okulu,

1998-2001 Çayırılı Lisesi,

2003-2007 Atatürk Üniversitesi Erzincan Eğitim Fak. Sosyal Bilgiler Öğrt.

ABD.,

2016-..... Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yakup ATEŞ

yates2422@gmail.com